

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU  
Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelma  
Ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Johanna Tuupainen

LASTEN JA VANHEMPIEN OSALLISUUDEN LISÄÄMINEN  
YKSITYISESSÄ VARHAISKASVATUKSESSA

Opinnäytetyö

**Kevät 2018**



## OPINNÄYTETYÖ

Tammikuu 2018

Tikkarinne 9  
80220 JOENSUU  
013 260 600

### Tekijä

Johanna Tuupainen

### Nimeke

Lasten ja vanhempien osallisuuden lisääminen yksityisessä varhaiskasvatuksessa

### Tiivistelmä

Tarve tälle opinnäytetyölle syntyi viime aikojen mittavista muutoksista varhaiskasvatuksen kentällä ja halusta vastata niihin parhaalla mahdollisella tavalla. Muutokset liittyvät olennaisesti näkemyksiin lapsuudesta, oppimisesta ja siitä, kuinka lasten tulisi voida vaikuttaa omaan elämäänsä liittyviin asioihin. Osallisuus on keskeinen sisältö näitä muutoksia. Sen syvin olemus ja toteuttaminen arkipäivän varhaiskasvatustyössä on noussut keskusteluihin sekä tutkimusten ja kirjallisuuden aiheiksi.

Tämä opinnäytetyö on toteutettu tutkimuksellisenä kehittämistoimintana pienessä yksityisessä päiväkodissa. Kehittämistä toteutettiin osana arkipäivän työtä. Kehittämisen pohjaksi hankittiin tietoa pääosin laadullisia menetelmiä käyttäen haastatteluin, kyselyin ja keskusteluin päiväkodin arjessa. Kehittämistyön tarkoituksena oli edistää osallisuutta lisääviä ja parantavia työ- ja toimintatapoja kaikkien toimijoiden näkökulmasta. Kehittämisen prosessin toimijoita olivat päiväkodin lapset, lasten vanhemmat ja päiväkodin työntekijät.

Kehittämisen prosessin alussa tehdyt kartoitukset osoittivat, että parantamista osallisuuden kokonaisvaltaisessa toteutumisessa oli sekä lasten että vanhempien suhteen. Tulosten perusteella vanhempien osallisuutta vahvistettiin ensisijaisesti panostamalla päiväkodin arjen näkyväksi tekemiseen. Kehittämistyö havainnollisti, kuinka vahvasti lasten osallisuuden toteutuminen on sitoutunut aikuisten toimintaan. Lasten osallisuutta vahvistettiin oman projektin lisäksi pyrkimällä muutokseen aikuisten ajattelussa tietoa lisäämällä sekä kehittämällä työ- ja toimintatapoja.

Kieli

suomi

Sivuja 96

Liitteet 5 kpl

Liitesivumäärä 9

Asiasanat

varhaiskasvatus, lasten ja vanhempien osallisuus, työtapojen kehittäminen



**THESIS**  
**January 2018**  
Tikkarinne 9  
FI 80220 JOENSUU  
FINLAND  
+358 13 260 600

**Author**

Johanna Tuupainen

**Title**

Strengthening children's and parent's involvement in a private early childhood education

**Abstract**

Main reasons to this thesis were recent multiple changes in early childhood education field and will to respond to these changes in best way possible. Changes are fundamentally related to views of childhood, learning and how children should be able to influence in their own lives. Involvement is crucial content of these changes. The deepest meaning of involvement and how it should be put into practice in early childhood education work has raised into discussion and topics of researches and literature.

This thesis has been accomplished as research development work in a small private day care center, where it was strongly committed as part of the every day work. Information as base to development was sourced mainly by qualitative methods, such as interviews, enquiries and conversations in daily life with children. Purpose of this work was to develop involvement policies and structures from all actors point of view. Actors were children, parents and early childhood educators.

Surveys made in the beginning of the process demonstrated that improving in overall accomplishment of involvement was needed regarding both children and parents. Based by results parental involvement was strengthen mainly by making day cares action more visible by variant policies. Development work demonstrated how strongly children's possibilities of involvement are combined to the way adults act. Children's involvement was strengthen by their own project and by intending to enlarge educators understanding about involvement by learning and developing work policies and structures.

Language  
Finnish

Pages 96  
Appendices 5  
Pages of Appendices 9

**Keywords**

Early childhood education, children's and parent's involvement, development of work policies

# Sisältö

## Tiivistelmä

## Abstract

1. Johdanto.....	6
2. Varhaiskasvatus muutoksessa.....	8
2.1 Päivähoidosta varhaiskasvatukseen.....	8
2.2 Kokeileva lapsi- kannustava aikuinen.....	11
2.3 Varhaiskasvatuslaki .....	13
2.4 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja varhaiskasvatussuunnitelmat.....	14
2.5 Yksityinen varhaiskasvatus.....	16
2.6 Varhaiskasvatustyön kehittäminen.....	18
2.7 Muutoksen johtaminen.....	20
3. Osallisuus.....	25
3.1 Lasten osallisuuden määrittelyä.....	25
3.2 Lasten osallisuuden toteutuminen varhaiskasvatuksen arjessa.....	28
3.3 Vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksessa.....	31
3.4 Aikuisten ja lasten vuorovaikutus.....	33
4. Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt.....	34
5. Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä.....	36
6. Kehittämistoiminnan toteutus.....	37
6.1 Toimintaympäristö.....	37
6.2 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta.....	39
6.3 Prosessin ja arvioinnin kuvaus.....	41
6.4 Kehittämistyössä käytetyt tiedonhankintamenetelmät.....	44
6.4.1 Kyselyt vanhemmille.....	45
6.4.2 Lasten haastattelut.....	48
6.5 Aineiston analysointi.....	50
6.6 Pienin askelin- malli kehittämisen työkaluna.....	53
6.7 Työn kehittämisen askeet.....	55
6.7.1 Lasten ja vanhempien osallisuus.....	57
6.7.2 Arjen käytännöt.....	58
6.7.3 Toimintatavat perustoiminnoissa.....	59
6.7.4. Säännöt.....	60
6.7.5 Vuorovaikutuksella on väliä.....	61
6.8 ”Meidän päiväkotii”- kehittämisprojekti.....	62
6.8.1 Mitä täällä tapahtuu.....	63
6.8.2 Lapset kuvaajina.....	64
6.8.3 Lepohetki.....	65
6.8.4 Ollaan kavereita.....	67
7. Tulokset.....	68
7.1 Vanhempien kyselyt.....	68
7.2 Lasten haastattelut.....	76
7.3 Työn kehittäminen.....	78

8. Pohdinta.....	80
8.1 Vanhempien osallisuus.....	80
8.2 Lasten osallisuus ja oman työn kehittäminen.....	82
8.3 Muutoksen johtamisen ja kehittämistoiminnan arviointi.....	85
8.4 Oma oppimisprosessi.....	88
9. Luotettavuus ja eettisyys.....	90
10. Kehittämistoiminnan tulevaisuus.....	91
Lähteet.....	92

## Liitteet

Liite 1	Info vanhemmille
Liite 2	Lupahakemus
Liite 3	Kysely vanhemmille
Liite 4	Kysely vanhemmille
Liite 5	PDCA-lomake

## 1. Johdanto

Viime vuosina suomalainen varhaiskasvatus on muuttunut monin tavoin. Varhaiskasvatus on kokenut rakenteellisia ja poliittisia muutoksia, joista näkyvinä esimerkkeinä toimivat varhaiskasvatuksen sijoittuminen opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan alle vuonna 2013 sekä uusi varhaiskasvatuslaki 2015. Uudistusten myötä varhaiskasvatuksen asema yhteiskunnassa on selkiytynyt ja vakiintunut osaksi kasvatus- ja koulutusjärjestelmää ja elinikäistä oppimista. Varhaiskasvatus on saanut enemmän näkyvyyttä ja ansaitsemaansa arvostusta. Varhaiskasvatuksen asema on muuttunut myös asenteiden ja periaatteiden tasolla. Erityisesti tämä näkyy siinä, että lapsi on noussut varhaiskasvatuksen keskiöön. (Koivula, Siippainen & Eerola-Pennanen 2017, 9-10.)

Kuljettu tie päivähoidosta varhaiskasvatukseen on ollut sisällön osalta monivivahteinen. Päivähoito palveluna keskittyi sosiaalipoliittisin näkökulmin tarjoamaan vanhemmille hoitopaikan lapselle vanhempien työpäivän ajaksi. Sisältö oli aikuisten suunnittelemien tuokioiden ja toiminnan painottumaa. Varhaiskasvatus taas on kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus, lapsen oikeus ja osa oppimisen polkua, jossa lapsi on keskiössä ja nähdään kompetenttina toimijana ja vaikuttajana. Näin osallisuus on keskeinen tekijä muutoksissa päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Pelkkä käsittemuutokseen ei sisällön ohella ole lainkaan yhdentekevää. Osaltaan se alleviivaa sisällöllistä, lapsen aseman ja toimijuuden sekä pedagogisen ajattelun muutosta varhaiskasvatuksesta osana oppimisen jatkumoa.

Muutosten nopea tahti ja laajuus näkyvät myös siinä, että varhaiskasvatuksesta käydään parhaillaan vilkasta keskustelua. Muuttunut lainsäädäntö, valtion budjettiin tehdyt säästötoimet ja uudet kansalliset opetussuunnitelmat luovat tarpeita kehittää päiväkotien varhaiskasvatusta ja siten myös kuntien ja päiväkotien opetussuunnitelmia. Muutokset edellä mainittujen opetussuunnitelmien lähestymis- ja ajattelutavassa ovat merkittäviä aiempaan verrattuna. Vaikka kaikki uudistukset eivät kaikkia miellytäkään, uudistumista tarvitaan. Varhaiskasvatuksen vallitsevia toiminta- ja ajattelutapoja on syytä tarkastella kriittisesti. Vaikka uudistukset ja uusi tutkimustieto haastaa kasvattajat pohtimaan olemassa olevia tapoja, rutiineja ja sääntöjä uudelleen, ei se kuitenkaan tarkoita sitä, että

kaikki vanha tulisi unohtaa ja hylätä. Uudet tuulet eivät myöskään siirry käytäntöön ilman, että kasvattajilla olisi aikaa pohtia kriittisesti sitä, mitä muutokset tarkoittavat käytännössä ja miten niitä kussakin päiväkodissa, lapsiryhmässä ja työtiimissä sovelletaan. (Koivula ym. 2017, 11-12.)

Tämä opinnäytetyö on toteutettu tutkimuksellisena kehittämistyönä käytännön toimintaympäristössä pienessä yksityisessä päiväkodissa. Keskellä toimintaa tapahtuneessa kehittämistyössä painottuivat reflektiivisyys, jatkuva toiminnan arviointi sekä kaikkien toimijoiden vahva osallisuus. Toimijoita olivat päiväkodin lapset, lasten vanhemmat sekä päiväkodin työntekijät. Tarkoituksena oli selvittää sekä lasten että vanhempien kokemukset vaikuttamisen mahdollisuuksistaan ja halustaan ja kehittää osallisuutta lisääviä työ- ja toimintatapoja. Lähtökohtana kehittämiselle toimivat vanhempien kyselyistä sekä lasten haastatteluista nousseet kehittämistarpeet. Opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä ovat lasten ja vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksessa, yksityinen varhaiskasvatus ja varhaiskasvatustyön kehittäminen.

## 2. Varhaiskasvatus muutoksessa

### 2.1 Päivähoidosta varhaiskasvatukseen

Päivähoitojärjestelmän kehitys nykyiseen muotoonsa on ollut pitkä prosessi. Suomalaisen päivähoiton ja varhaiskasvatuksen muotoutumiseen ovat vaikuttaneet erilaiset yhteiskunnalliset ja ideologiset muutokset, joita myös lainsäädäntö ja sen muutokset luonnollisesti heijastavat. Alkuajoista lähtien päivähoidolle on suuntautunut monenlaisia tehtäviä, jotka ovat painottuneet yhteiskunnallisessa keskustelussa eri aikoina eri tavoin. Tehtävät myös kietoutuvat toisiinsa mutta antavat selkeästi erilaisen lähestymistavan tarkastella päivähoitopalvelun tarkoitusta, tavoitteita ja tehtäviä yhteiskunnassa. (Alila & Kinos 2014, 8-9.)

Lähes vuosisadan päivähoiton ja varhaiskasvatuksen hallinnollinen sijainti valtionhallinnossa oli sosiaali- ja myöhemmin sosiaali- ja terveydenhuolto, joka antoi päivähoidolle toimintakontekstin ideologisesti, lainsäädännöllisesti sekä ohjauksellisesti. Päivähoitoa kehitettiin pääasiassa talous- ja sosiaalipolitiikan näkökulmista ja varhaiskasvatus koulutuspolitiikkaan kuuluvana jäi paljolti toissijaiseksi kehittämiskohteeksi. Pedagogiikan kehitys ei ole ollut johdonmukaista, koska suuntaa johon pienimpien lasten kasvatusta ja opetusta tulisi kehittää ei ole ollut selkeää näkemystä. (Alila & Kinos 2014, 11-12.)

Niirasen ja Kinoksen (2001) mukaan suomalaisessa lastentarha ja -päiväkotipedagogiikassa on erotettavissa eri vaiheita, jotka sijoittuvat eri vuosikymmenille. *Fröbeliläinen vaihe* alkoi lastentarha-aatteen Suomeen rantautumisesta. Ensimmäiset lastentarhat nähtiin paikoiksi, joissa lasten tuli saada ilmaista itseään. Leikille oli suotava tarpeeksi aikaa, tilaa ja vapautta. Myös leikin ja työn erilaiset olemukset tuli ymmärtää ja toimia pedagogisesti oikealla tavalla. Lastentarhojen alkuvaiheen toiminnassa on monia piirteitä, joita on myöhemmin nostettu esiin ikään kuin uusina asioina. Yhteisöllisyyden merkitystä korostettiin ja



lasten tuli saada omakohtaisia havaintoja, kokemuksia ja elämyksiä käsiteltävistä aiheista. (Niiranen & Kinos 2001, 61-66.)

1970- ja 80-luvut muodostavat yhdessä ”*keskitetyn pedagogisen ohjauksen jakson*”. 1970-luvulla ilmestyivät ensimmäiset sosiaalishallituksen pedagogiset oppaat, joiden määrittelemän pedagogiikan ydin olivat viikoittaiset keskusaiheet. Tuokiot olivat päiväkotipäivän näkyvin osa ja henkilöstön pedagogisen suunnittelutyön keskipiste 1970-luvun lopulta 1980-luvulle. Toimintatuokiot valtasivat leikin tilan ja lasten päiväkotipäivä rakennettiin niiden varaan. Ensimmäisten lastentarhojen elämänläheinen ja lasten kokemuspäiriin sidottu toiminta oli 1970-luvulle tultaessa kutistunut tuokiokeskeiseksi toiminnaksi, joka lähti aikuisten kokemuksista, tietämyksistä ja tavasta ajatella. (Niiranen & Kinos 2001, 67-70.)

1980-luvulla kasvatuksellinen painotus päivähoitossa alkoi vahvistua, kun Päivähoidon kasvatuskomitean mietintö (1980) julkaistiin ja päivähoitolakiin lisättiin pykälä, jossa määriteltiin päivähoitolle myös kasvatukselliset tavoitteet. (Eerola-Pennanen, Vuorisalo & Raittila 2017, 24.) Näiden tavoitteiden toteuttamisen tueksi laadittiin oppaat kaikkia päivähoitossa olevia lapsiryhmiä varten ja kasvatustavoitekomitea esitti yleisiä linjoja tavoitteiden toteuttamiseksi. Kasvatustavoitteet ja oppaat eivät kuitenkaan kyenneet uudistamaan käytännön tuokiokeskeistä toimintaa. Aivan 1980-luvun lopulla alkoi ilmestyä tutkimuksia, joissa päiväkotien käytäntöjä arvioitiin ja kehitettiin siten, että lasten aktiivisuudelle jäisi enemmän tilaa. Tunnetuksi alkoivat tulla myös ”vaihtoehtopedagogiikat”. (Niiranen & Kinos 2001, 70-72.)

”*Lapsikeskeisyyden renessanssin*” alku konkretisoituu päiväkotikokeiluihin, joissa toimintaa pyrittiin muuttamaan siten, että lasten aktiivisuudelle ja aloitteisuudelle jäisi enemmän tilaa. Kokeilujen pohjaksi analysoitiin ja arvioitiin päiväkotien toimintaa. Toimintatavan todettiin olevan edelleen aikuiskeskkeinen; aikuiset suunnittelivat ja säätelivät lasten toiminnan ja heidän pedagoginen suunnittelutyönsä kohdistui ensisijaisesti opetus- ja toimintatuokioihin. (Niiranen & Kinos 2001, 73-74.)

Kokeilupäiväkodeissa päiväjärjestys muutettiin joustavammaksi, tuokioiden sijasta alettiin suunnitella lasten koko toimintaympäristöä ja lasten aloitteita pyrittiin kuuntelemaan ja ottamaan huomioon. Merkittävä muutos tapahtui myös aikuisten käsityksissä, kun aikuiset oivalsivat, etteivät lapset opi vain aikuisten suunnittelemalla ja ohjaamalla tuokiolla, vaan kaikessa toiminnassa ja myös toisiltaan. 1990-luvulta löytyy myös monia muita pedagogisen ajattelun kehityksen alkuja. Kokeilujen ja kehittämishankkeiden kohteena ovat tuolloin olleet mm. projektityöskentely, aktiivinen oppiminen sekä yhteistyö päivähoidon ja alkuopetuksen välillä. (Niiranen & Kinos 2001, 73-75.)

Monessa 1990-luvun loppupuolen hankkeessa päiväkotien toimintakulttuuri määriteltiin ”lapsikeskeiseksi” tai lapsilähtöiseksi”. Aina ei kuitenkaan käynyt ilmi, mitä näillä käsitteillä tarkoitetaan. Tällöin kokeilu- ja kehittämistyön ongelma olikin pedagogisen toiminnan teoriaperustan heiveröisyys. Useissa aikakauden väitöskirjoissa näkemys lapsesta aktiivisena toimijana ja oman osaamisensa rakentajana sai teoriaperustan konstruktivismista, minkä myötä on tähdennetty oppimisen sosiaalista luonnetta ja lasten vertaisryhmän merkitystä kaikessa oppimisessa. Monet näistä tutkimuksista liittyvät lähestymistavoiltaan päiväkotipedagogiikan ytimeen, sillä niissä tarkastellaan samanaikaisesti aikuisten pedagogista työtä ja lasten toimintaa ja oppimista. (Niiranen & Kinos 2001, 75-76.)

2000-luvulla varhaiskasvatuksessa on tapahtunut huomattavia uudistuksia, joista lasten aseman ja osallisuuden kannalta yksi merkittävimmistä on päivähoitolain korvannut varhaiskasvatuslaki. Tällöin lainsäädännön tasolla käytettiin myös ensimmäistä kertaa nimitystä varhaiskasvatus. Pedagogisesti ja lasten aseman kannalta lakiin ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin lisätty uusi säännös koskien lasten osallisuutta ja vaikuttamista oli merkittävä. (Eerola-Pennanen ym. 2017, 25.)

## 2.2 Kokeileva lapsi- kannustava aikuinen

Pedagoginen ote varhaiskasvatuksessa on vähitellen vahvistunut ja samalla muutospaineissa on ollut myös lapsi/aikuinen-valtasuhde. Lapsia halutaan nyt pitää aktiivisina ja aloitteellisina toimijoina, jotka rakentavat omaa ymmärrystään vuorovaikutuksessa fyysisen ja sosiaalisen ympäristönsä kanssa. Näkemys lapsesta aktiivisena tiedon ja maailmankuvansa rakentajana ja vuorovaikutuksen osapuolena yhteisössään on kirjattu mm. valtakunnallisiin varhaiskasvatusta ja esiopetusta ohjaaviin asiakirjoihin, jotka ovat osaltaan myös lisänneet pedagogista keskustelua ja tietoisuutta kentällä. (Turja 2016, 43-44.)

Lapsen ja aikuisen valtasuhdetta määrittävät sekä kasvattajan henkilökohtaiset näkemykset että kyseisessä kulttuurissa ja ajassa elävät yleiset käsitykset lapsen perusolemuksesta ja asemasta sekä oppimisen ja kehityksen luonteesta. Käytännössä nämä käsitykset vaikuttavat siihen, miten itseohjautuvasti lapsen ajatellaan eri ikävaiheissa kykenevän toimimaan ja miten hänen oppimis- ja kehitysprosessiaan tulisi ohjata. Yhteiskunnan rakenteelliset tekijät ja vallitsevat käsitykset lapsista, lapsuudesta ja kasvatuksen luonteesta näkyvät päiväkotien ja koulujen toimintakulttuurissa ja kasvattajien tavassa määrittää lapsen ja aikuisen välistä valtasuhdetta. (Turja 2016, 42.)

Nykyisen näkemyksen mukaan lasten ja aikuisten välinen valtasuhde tulee ymmärtää kaksisuuntaisena, arjen vuorovaikutustilanteissa yhä uudelleen rakentuvana. Lapset eivät ole siinä pelkästään passiivisena osapuolena, vaan heitä tulee pitää aktiivisina toimijoina, jotka monin keinoin hakevat valtaa ja omaa tilaansa tässä vuorovaikutuksessa. (Turja 2016, 42-43.) Uudistuneet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu pohjaten oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. (Opetushallitus 2016, 20.)

Konstruktivistinen oppimisen pedagogiikka on oppimisteoria, jonka mukaan oppiminen on aktiivista uusien kokemusten ja tietojen sovittamista aiempiin tietorakennelmiin. Oppija muokkaa tietoa aktiivisesti ja omaehtoisesti. Konstruktivistisessa oppimisen

pedagogiikassa keskeiseksi kasvattajan käytännön toimintaa ohjaavaksi näkökulmaksi nousee lapsilähtöisyys ja käsitys lapsesta aktiivisena oppijana ja oman oppimisensa subjektina. Aikuisen tehtävänä ei ole tarjota lapselle valmiiksi rakennettuja oppimiskokemuksia, vaan antaa tilaa lapsen oman oppimisprosessin muotoutumiselle. (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 55.)

Tämä asettaa kasvattajan toiminnan pääpainon lasten havainnoimiseen, kuuntelemiseen ja tutustumiseen lapsen elämään kokonaisuudessaan. On keskeistä ymmärtää lapsen oppimisen olevan jatkuva prosessi, joka ilmenee jokapäiväisissä toiminnoissa. Oppiminen ei edellytä erillisiä opetustuokioita, esikoulukirjoja tai kirjallisia tehtäviä. Lapsen omat kiinnostuksen kohteet, arkipäivän kokemukset ja niistä nousevat ongelmat ovat oppimisen lähtökohtia. Lapselle täytyy antaa vastuuta omasta oppimisestaan – mahdollisuus yrittää itse, erehtyä ja korjata virheitään. Kasvattajan tehtävänä on antaa tukea ja ohjausta sekä mahdollistaa lapsen omaehtoisen oppimisprosessin toteutuminen – tutkiminen, kokeilu ja oivaltaminen. Kasvattajan tulee havainnoida, dokumentoida ja arvioida jatkuvasti lapsen oppimisen edistymistä voidakseen tukea lasta mielekkäällä tavalla. (Hujala ym. 2007, 56.)

Roosin (2016, 54) mukaan osallisuuden tavoitteena on kasvattaa aktiivisia, ajattelevia, itseensä luottavia ja toiset huomioon ottavia lapsia. Myös Roos painottaa, että nämä ovat ominaisuuksia, joita ei opita sopeutumalla tai mukautumalla pelkästään aikuisen päätöksiin. Ne opitaan harjoittelemalla vastuun ottamista ja kantamista. Aikuisen tehtävänä on rohkaista lasta harjoittelemaan ja varmistaa, että harjoittelulle on mahdollisuuksia sopivassa suhteessa lapsen ikään ja muihin valmiuksiin nähden. Lasta tulee rohkaista ja ohjata niin, että hän oppii kertomaan omista ajatuksistaan, havainnoistaan, päätelmistään ja mielipiteistään sekä ilmaisemaan tunteitaan ja toiveitaan. Samalla heitä tulee ohjata harjoittelemaan yhteiselämässä tarvittavia vuorovaikutustaitoja.

### 2.3 Varhaiskasvatustilaki

Varhaiskasvatustilakia edeltänyt päivähoitolaki oli säädetty vuonna 1973, joten lain uudistamisen tarpeet olivat tiedossa pitkään. Muutoksia ja täydennyksiä päivähoitolakiin oli tehty vuosikymmenien aikana. Hallitusohjelmaa (22.6.2011) täsmentävän valtioneuvoston 2011 päättämän koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan sisältyi säädettäväksi laki varhaiskasvatuksesta. Lain uudistamista varten työskenteli työryhmä kahden vuoden ajan. Varhaiskasvatustilain ensimmäinen osa astui voimaan 1.8.2015. Toinen osa on valmistelussa, joten lainmuutos on vielä kesken. (Karila, Kosonen & Järvenkallas 2017, 16.)

Varhaiskasvatustilaisa (580/2015) varhaiskasvatustilaisa tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatustilaisa, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Ajattelutavan ja toimintaideologian muutos on merkittävä siirryttäessä päivähoitolaista varhaiskasvatustilaisa. Vuoden 1973 päivähoitolain mukaan päivähoiton tehtävä oli tukea vanhempien antamaa kotikasvatustilaisa, ja laissa taattiin vanhempien oikeus saada lapsilleen päivähoitopaikka. Varhaiskasvatustilaki puolestaan painottaa lasten oikeutta saada korkeatasoista varhaiskasvatustilaisa. Painopiste on muuttunut vanhempien tukemisesta lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, osallisuuteen ja oikeuteen oppia. Uusi lainsäädäntö toteuttaa ideaa varhaiskasvatustilaisa, jossa lapsi on nostettu keskiöön. (Eerola-Pennanen ym. 2017, 28-29.) Se, että laissa on erikseen mainittu pedagogiikka, on uutta Suomessa. Uutta varhaiskasvatustilakia voidaankin pitää erityisesti tavoiteasettelunsa osalta melko suurena muutoksena. (Karila 2016, 29.)

Viime vuosien aikana varhaiskasvatustilaisa on saanut uuden viitekehysten, kun sen lainsäädäntöä on uudistettu, sen ohjaus valtakunnan tasolla on muuttunut ja sisältö on saanut uuden toimintaa ohjaavan asiakirjan. Varhaiskasvatustilaki ja sen pohjalta tehty, kuntia velvoittava varhaiskasvatustilaisuunnitelman perusteet korostavat aiempaa enemmän lapsen oikeutta varhaiskasvatustilaisa. Tämä näkyy lain tavoitteissa, joissa korostetaan aiempaa selkeämmin lapsen etua ja lapsen oikeuksia. (YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 3 artikla.) Lain tavoitteissa ilmenee muitakin yleissopimuksen

keskeisiä periaatteita ja oikeuksia, kuten lapsen oikeus hyvinvointiin liittyvään suojeluun ja huolenpitoon, tasa-arvoon ja syrjimättömyyteen sekä lapsen näkökulmien huomioon ottaminen. Lain tavoitteissa korostuu kasvun, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäksi aiempaa enemmän pedagoginen näkökulma ja lapsen oikeus oppimiseen. (Karila ym. 2017, 19.)

Uudistettuun varhaiskasvatustalakiin lisättiin myös kokonaan uusi säännös osallisuudesta ja vaikuttamisesta, joka koskee sekä lasta että lapsen vanhempia ja muita huoltajia. Lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa lapsen varhaiskasvatusta ja vastaavasti lapsen vanhemmille tai muille huoltajille on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen sekä toimintayksikön varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015.)

## **2.4 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja varhaiskasvatussuunnitelmat**

Opetushallitus laatii ja päättää varhaiskasvatustalain nojalla varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, joiden tarkoituksena on ohjata varhaiskasvatuksen toteutumista Suomessa, toteuttaa laissa säädettyjä tavoitteita sekä ohjata laadun kehittämistä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet muodostavat varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen välille opetussuunnitelmallisen jatkumon. (Karila ym. 2017, 20.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä. (Opetushallitus 2016, 8.) Vuonna 2016 uusitut varhaiskasvatussuunnitelman perusteet konkretisoivat varhaiskasvatustalassa asetettuja tavoitteita luomalla kehyksen varhaiskasvatuksen pedagogiikalle ja käytännöille. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea, ohjata ja edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. (Eerola-

Pennanen ym. 2017, 29.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Varhaiskasvatuksen järjestäjällä tarkoitetaan kuntaa, kuntayhtymää tai muuta yksityistä tai julkista palveluntuottajaa. (Opetushallitus 2016, 8-9.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan laaditaan myös paikalliset varhaiskasvatuksen suunnitelmat ja toteutetaan varhaiskasvatusta. Suunnitelman normimuotoisuus velvoittaa uudella tavalla ja ohjaa kasvatuksellista toimintaa varhaiskasvatuksesta lähtien. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet luovat kasvatuksellista ja opetuksellista jatkumoa, joka alkaa varhaiskasvatuksesta ja jatkuu esiopetuksen kautta perusopetukseen. (Karila ym. 2017, 20.) Myös paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus niiden kehittämiseen ja arviointiin. Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee laatia paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa muuta varhaiskasvatusta. (Opetushallitus 2016, 9.)

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma, jonka lähtökohdana tulee olla lapsen etu ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle ja henkilöstö laatii suunnitelman yhteistyössä huoltajan kanssa, lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida suunnitelmassa. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja oppimisympäristöjen kehittämisessä. On tärkeää, että lapsen huoltajan ja henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta yhdistyvät suunnitelmassa. (Opetushallitus 2016,10)

## 2.5 Yksityinen varhaiskasvatus

Yksityiset varhaiskasvatuspalveluja tarjoavat erimuotoiset yksiköt (perhepäivähoito, yritys- tai järjestöpohjaiset yksityiset päiväkodit) ovat jo nykyään melko vakiintunut osa useimpien kuntien palvelujärjestelmää, yhtenä vaihtoehtona kunnallisten palvelujen rinnalla. Silti kattavia selvityksiä tai tutkimustietoa yksityisistä palveluntuottajista on olemassa vähän.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta. Yksityisen päivähoiton tuottajan on ennen toiminnan aloittamista tehtävä kirjallinen ilmoitus toiminnastaan kunnan lasten päivähoidosta vastaavalle toimielimelle. Kunnan on ilmoituksen saatuaan suoritettava tarkastus päivähoitopaikassa sekä huolehdittava että paikka sekä siellä annettava hoito vastaavat päivähoitolle asetettuja terveydellisiä ja muita vaatimuksia. (Kahiluoto 2014, 36.)

Hankittaessa palveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat kokonaisuudessaan sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toimijalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut tuotetaan varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Yksityisen palvelun järjestäjän ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto. (Opetushallitus 2016, 14.)

Kunnalle tehtävästä ilmoituksesta on käytävä ilmi mm. palvelujen laadun, turvallisuuden ja asianmukaisuuden arvioimiseksi tarvittavat tiedot. Yksityistä päivähoitoa säätelee varhaiskasvatuslain ohella laki yksityisistä sosiaalipalveluista. Laki koskee kaikkia yksityisiä sosiaalipalveluja ja varhaiskasvatuksen osalta laki sisältää mm. yksityisen päivähoiton tuottamista, toimintaedellytyksiä ja palvelujen laatua koskevia säännöksiä. Yksityisellä toimintayksiköllä tulee lain mukaan olla



vastuuhenkilö, joka vastaa siitä, että toimintayksikössä toteutettavat palvelut täyttävät niille asetetut vaatimukset. (Kahiluoto 2014, 36.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteutti kuntiin suunnatun selvityksen yksityisistä varhaiskasvatuspalveluista joulukuussa 2015. Toteutettu valtakunnallinen selvitys on ensimmäinen yksityisiin palveluihin keskittynyt tiedonkeruu. Vastanneita kuntia oli 217. Selvityksen tavoitteena oli saada valtakunnallisesti kattavaa tietoa varhaiskasvatuksen yksityisten palvelujen osuudesta ja toiminnasta. Lisäksi tavoitteena oli kartoittaa yksityisen varhaiskasvatustoiminnan palveluohjausta, ohjausta ja valvontaa, kuntien tukea yksityiselle palveluille sekä yhteistyötä kunnan ja palveluntuottajien välillä. (Riitakorpi, Alila & Kahiluoto 2017, 10-11.)

Selvityksessä yksityisiksi palveluiksi määriteltiin yksityisen hoidon tuella toteutetun toiminnan lisäksi myös ostopalvelu ja palvelusetelillä toteutettu toiminta ja selvitys kattaa palvelumuodoista päiväkotitoiminnan, perhepäivähoidon, ryhmäperhepäivähoidon esiopetuksen sekä vuorohoidon. (Riitakorpi ym. 2017, 11.) Selvityksen perusteella kunnat jakautuvat melko tasaisesti kolmeen yhtä suureen joukkoon yksityisissä palveluissa. Kolmasosassa (33 %) kunnista ei ole lainkaan millään muodoilla tai tuilla toteutettuja yksityisiä varhaiskasvatuspalveluja. Toisella kolmasosalla (33 %) kunnista yksityisten palvelujen osuus kunnan varhaiskasvatuspalveluista on alle kymmenen prosenttia ja kolmannella kolmasosalla (32 %) osuus on yli kymmenen prosenttia kunnan varhaiskasvatuspalveluista. Kunnat, joissa ei toteuteta lainkaan yksityistä varhaiskasvatustoimintaa ovat miltei poikkeuksetta pieniä alle 10 000 asukkaan kuntia. (Riitakorpi ym. 2017, 21-22.)

Kunnista 65 % ilmoitti alueellaan toteutettavan yksityisiä varhaiskasvatuspalveluja. Yleisin yksityisen varhaiskasvatustoiminnan muoto näyttäisi olevan yksityisen hoidon tuella toteutettu perhepäivähoito (54 %:ssa vastanneita kuntia) ja seuraavaksi yleisin yksityisen hoidon tuella toteutettu päiväkotitoiminta, jota toteutetaan 25 %:ssa vastanneita kuntia. Vastausten perusteella yhden yksikön palveluntuottajat näyttäisivät olevan yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen piirissä yleisempiä kuin useamman kuin yhden yksikön palveluntuottajat. (Riitakorpi ym. 2017, 28-91.)

Selvityksen mukaan suurimmalla osalla kunnista ei ole varsinaista linjausta siitä, onko kunnan tavoitteena lisätä, vähentää tai säilyttää ennallaan eri muodoin toteutettujen yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen määrä seuraavien viiden vuoden aikana. Niissä kunnissa, joissa linjaus on olemassa, suurin osa aikoo joko säilyttää määrän ennallaan tai lisätä sitä. Selvityksen mukaan yksityisten varhaiskasvatuspalveluiden voidaan arvioida lisääntyvän tulevaisuudessa. Kunnat näkevät, että yksityiset varhaiskasvatuspalvelut ovat kustannustehokas ja perheiden valinnan vapautta lisäävä tapa tuottaa varhaiskasvatuspalveluja sekä ratkaisu varhaiskasvatuspalvelujen kasvavaan kysyntään. (Riitakorpi ym. 2017, 10-11.)

Kuntien arvioiden mukaan varhaiskasvatuksen laatu yksityisissä palveluissa näyttäisi vaihtelevan. Huomiota tulee pedagogiikan laadun osalta kiinnittää ennen kaikkea henkilöstön kelpoisuuksien toteutumiseen, lapsen tarpeenmukaisen erityisen tuen takaamiseen ja kasvatushenkilöstön kasvatustehtävän ulkopuolisten työtehtävien (mm. siivous ja keittiöt) määrään. (Riitakorpi ym. 2017, 10-11.)

## **2.6 Varhaiskasvatustyön kehittäminen**

Varhaiskasvatuksen keskeisenä voimavarana pidetään ammattitaitoista henkilöstöä. Laadukkaan varhaiskasvatuksen kannalta on olennaista, että koko kasvatusyhteisön ja jokaisen yksittäisen kasvattajan ammatillinen osaaminen on vahva. Jatkuva muutos varhaiskasvatuspalvelujen toimintaympäristöissä edellyttää osaamisen ja ammatillisten käytänteiden jatkuvaa uudelleenarviointia. Arjessa muutoksia aiheuttavat muun muassa kasvatustieteen ja oppimisen teorioiden muuttuminen, vanhempien erilaiset odotukset ja muutokset niin valtakunnallisissa organisaatioissa kuin lähiorganisaatioissakin sekä henkilöstöpoliittiset muutokset. (Mäkitalo 2009, 21.)

Osallisuutta koskevissa tutkimuksissa on kerta toisensa jälkeen nostettu keskeisimmäksi osallisuutta lisääväksi tekijäksi kasvattajan olemassa olevan lapsikäsityksen muuttuminen. Kasvattajilla on paljon tietoa, mutta uusien työmenetelmien oppiminen

vaatii aikaa, ymmärrystä ja keskustelua siitä, mitä osallisuus omassa työssä tarkoittaa. Lasten ottaminen mukaan suunnitteluun vaatii uudenlaisia rutiineja ja toimintatapoja. Perinteisen päivähoiton päiväjärjestykseen on löydettävä väljyyttä, jotta aikuisilla olisi aidosti aikaa ja mahdollisuuksia pysähtyä kuulemaan lasten aloitteita ja ehdotuksia. (Järvinen & Mikkola 2015, 17.)

Muutosten keskellä on tärkeää huolehtia varhaiskasvatuksen laadusta, jonka yksi keskeinen osa-alue on henkilökunnan ammatillisen osaamisen kehittäminen. Laadukkaan varhaiskasvatuksen ja päivähoitopalvelujen edellytyksenä on myös oikein kohdistunut, pitkäjänteinen ja asiantunteva kehittämistyö. Tämän työn haasteet lähtevät varhaiskasvatuksen arjen perustyössä kohdatuista uusista haasteista. Tällöin tarvitaan uusia menetelmiä ja uutta tieto-taitoa, jotta näihin haasteisiin voidaan vastata. Näin käytännön kehittämis- ja tutkimustyö sekä näihin tarvittava osaaminen nousevat tärkeäksi osaksi varhaiskasvatuksen perustyötä. (Mäkitalo 2009, 21.)

Työn kehittämisen suhteen päiväkotiympäristönä on tavallista haasteellisempi, sillä kehittämiseen liittyville asioille vaadittavaa yhteistä aikaa on vaikea löytää. Suuri vastuu lapsista, lasten leikeistä nouseva melu, toiminnan vilkkaus ja erilaiset keskeytykset asettavat aikuisten yhteiselle kanssakäymiselle suuria haasteita. Hetket jolloin työyhteisö voi kokoontua keskustelemaan ilman vastuuta lapsista ovat harvassa. Toinen kehittämistyötä vaikeuttava asia on päiväkodeille tällä hetkellä ominainen henkilöstön vaihtuvuus. Ryhmän jäsenten on ansaittava vuorovaikutuksen kautta toistensa luottamus eikä tällainen synny hetkessä. (Venninen 2009, 37.)

Kehittämistä voidaan tehdä sitoutumatta olemassa oleviin suuntauksiin ja käytännön toimijat voivat löytää itselleen sopivan tavan kehittää omaa työtään syvenevän reflektion kautta. Reflektioon perustuvan pedagogisen kehittämisen tarkoituksena on saada aikaan toiminnan muutosta niin, että on itse tietoinen muutoksesta. Muutos ilmenee ajattelussa, tunteissa, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja toimintakulttuurissa. Prosessiin osallistuvien asiantuntijoiden roolina ei ole opettaa vaan tukea muutosta, käytännön toimijat ovat oppijoita eivätkä opetettavia ja he kehittävät ja tutkivat toimintaansa. Toiminnan kautta huomio kiinnittyy käytäntöön, jota tarkastellaan sekä

ajattelun että tunteen avulla monipuolisesti, avoimesti ja vastuuta tuntien. (Ojala 2009, 27-29.)

Toiminnan dynaamiseen reflektioon liittyy tietoista ajattelua, jolle on tyypillistä ongelmanratkaisutyypinen lähestymistapa, jossa käytännön kehittämiseksi pohditaan ja testataan erilaisia vaihtoehtoja. Toimintaa muutetaan ajattelun ja kokemusten perusteella. Toiminnan reflektioon liittyvä kriittisyys kehittyy usein pitkäaikaisena itsekriittisenä ajatteluna siitä, miten toimintaa pitäisi muuttaa ja kehittää. Myös kriittisessä toiminnan reflektiossa yhteinen ajattelu ja pohdinta kollegojen kanssa on keskeistä. Ajatusten vaihto toisten kanssa kehittää reflektion syvyyttä, antaa siihen uutta perspektiiviä ja rohkaisee testaamaan ajatuksia. (Ojala 2009, 29.)

Nykyisessä varhaiskasvatuksessa tarvitaan vahvaa ja laajaa ammatillista osaamista. Täytyy ymmärtää varhaiskasvatuksen perustehtävä yhteiskunnallisen kontekstin ja oman toimintaympäristön näkökulmasta. Täytyy osata toteuttaa varhaiskasvatusta pedagogiikan, kasvatuksen ja hoidon kokonaisuutena lasten eri ikäkausien ja yksilöllisten tarpeiden mukaan. On tärkeää osata toimia työyhteisön jäsenenä sekä erilaisten moniammatillisten verkostojen jäsenenä. Erityisen merkityksellistä lapsen kasvun ja oppimisen kannalta on hallita varhaiskasvatuksen toteuttamista kasvatuskumppanuudessa vanhempien kanssa. Näiden lisäksi varhaiskasvattaja ei tule toimeen ilman jatkuvaan kehittämiseen liittyvää osaamista. Lasten saama varhaiskasvatus ei kehity ulkopuolelta annettujen määräysten perusteella vaan edellyttää varhaiskasvattajilta kehittämisosaamista ja kehittämistoimia osana arjen työtä. Arjen työssä on kaksi tehtävää: tehdä työ kunnolla ja sen lisäksi kehittää työtä joka päivä. (Mattila 2009, 51.)

## **2.7 Muutoksen johtaminen**

Päivähoidossa eletään muutosjohtajuuden ja johtajuuden muutoksen aikaa. Varhaiskasvatuksen sisällön paradigmaattinen muutos edellyttää muutosjohtajuutta,

jonka tavoitteena on lasten aseman vahvistaminen ja varhaiskasvatuksen kehittäminen entistä painokkaammin lapsiasiakkaiden näkökulmasta. (Hujala, Heikka & Fonsèn 2012, 337.)

Uudistuva lainsäädäntö edellyttää tulevina vuosina myös uudistuvaa johtamista ja sitä kautta vahvistuvia osaamisen alueita käytännön varhaiskasvatustyössä. Johtajan tulee tunnistaa ja ymmärtää ydinosaamisen merkitys sekä osata uudistukseen liittyvät keskeiset tekijät, jotta hän voi johtaa toimintakulttuurin muutosta. Uudenlaisen toiminnan käytäntöön vieminen edellyttää asioiden hallintaa, vuorovaikutusta ja yhteistä keskustelua siitä, mitä muutokset tarkoittavat varhaiskasvatuksen kasvatus- ja opetuskäytännöissä. (Karila ym. 2017, 76-77.)

Lainsäädännön varhaiskasvatukseen tuomien muutosten voidaan katsoa olevan uusia osaamisen alueita, jotka toiminnan johtamisessa tulee erityisesti tunnistaa. Varhaiskasvatuksen määritelmän mukaisesti suunnitelmallinen pedagogiikka ja varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta painottuvat aiempaa enemmän. Toiminnan kokonaisuuden tulee aiempaa selkeämmin perustua pedagogisiin ratkaisuihin ja lain tavoitteiden toteutumiseen. Tällaisia ovat mm. lasten ja vanhempien osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuudet, pedagoginen suunnittelu kokonaisuutena sekä kehittävä ja oppimista edistävä varhaiskasvatusympäristö. (Karila ym. 2017, 77.)

Luomalan mukaan onnistuneen muutoksen lähtökohtana tulee olla organisaation oma toiminta ja siinä havaitut muutostarpeet. (Luomala 2008,4) Yhä useammin muutostarpeeseen vaikuttavat kuitenkin myös ulkoiset syyt. Organisaatiot ovat aina enemmän avoimia järjestelmiä, jotka ovat olemassa kansalaisia tai asiakkaita varten, ja heidän tarpeidensa muutokset edellyttävät organisaatiolta uudistumista. Yritysten kohdalla keskeinen muutoksen lähde on myös muuttuva kilpailutilanne. Lisäksi muun muassa lainsäädännössä tapahtuva kehitys saattaa pakottaa organisaation muutokseen. (Stenvall & Virtanen 2007, 116.)

Hyvässä muutoksen johtamisessa muutoksen tarpeen kaikki näkökulmat otetaan huomioon siten, että kaikissa vaiheissa toiminnan päämäärä ja muutoksen tavoite säilyy kirkkaana. Johtaminen tulee perustua tosiasioihin ja olla prosessinomaista. Muutoksessa on olennaista ajattelutavan muutos. Siksi ei riitä, että vain muutoksia johdettaisiin, vaan

myös ihmisiä on johdettava muutoksissa. Muutoksen suunnittelussa ja sen johtamisessa lähdetään liikkeelle tarpeesta. On kyettävä esittämään kysymykset, miksi muutosta tarvitaan, mihin muutoksella pyritään ja kuinka asetettu päämäärä saavutetaan. (Luomala 2008, 4-5.)

Muutostarpeen ja muutospäätöksen jälkeen luodaan konkreettinen suunnitelma, joka sisältää kaikki muutoksen olennaiset vaiheet. Tällainen muutossuunnitelma sisältää muutoksen tavoitteet, keskeiset toimenpiteet, tekijät ja aikataulun. Ihmisten johtamisessa muutoksessa kiinnitetään huomiota yksilöiden ja pienryhmien kokemuksiin ja tuntemuksiin ja toimitaan tavalla, joka auttaa ihmisiä tuomaan oman näkökulmansa mukaan muutokseen. (Luomala 2008,6.)

Muutoksen avainhenkilöt eivät välttämättä löydy virallisten hierarkioiden tärkeistä valtapositiioista vaan sieltä, missä muutos konkreettisesti tehdään. Taitava muutosjohtaja pyrkii jo ennalta paikantamaan kunkin muutoksen avaintoimijat ja ottamaan heidät mukaan muutoksen kommunikatiiviseen suunnitteluun jo muutoksen ensimmäisistä ideointitihetkistä lähtien. Tämänkaltainen ihmisten sitouttaminen muutokseen edistää muutoksen läpiviemistä sen lisäksi, että toimintaan mukaan otettujen ihmisten oma sitoutuneisuus ja sitä kautta myös työnteon mielekkyys voi lisääntyä tai vähintäänkin säilyä myös muutoksessa. (Luomala 2008, 8.)

Stenvall ja Virtanen (2007) perustavat oman teoriansa onnistuneesta organisaation muutosjohtamisesta kolmeen teesiin. Niistä ensimmäinen on: onnistunut muutosprosessin toteutus perustuu aina kriittiseen reflektioon. Reflektiolla tarkoitetaan sitä, että muutostoimijoiden tulee ymmärtää, millaisesta muutoksesta on kysymys, missä muutoksen toteutuksessa mennään ja että muutostoimijat kykenevät kriittisesti kyseenalaistamaan omaa toimintaansa. Reflektio on siis oman henkilökohtaisen ja organisaation toiminnan kriittistä tarkastelua, oppimiskokemuksiin tähtäämistä ja entisen toiminnan kyseenalaistamista. (Stenvall & Virtanen 2007, 12.)

Reflektio on prosessi, joka mahdollistaa yksilöiden, tiimien ja lopulta koko organisaation ideoiden ja kokemusten kriittisen tarkastelun. Muutoskehittäjän toimintamallin tulee olla reflektiivinen. Siitä huolimatta puhe reflektiosta voi jäädä helposti hokeman tasolle. Arjen rutiinien keskellä ei välttämättä tule pysähtyttyä

pohtimaan ajattelu- ja toimintatapojamme poisoppimisen näkökulmasta. (Stenvall & Virtanen 2007, 12-13.)

Toinen teesi perustuu ajatukseen: muutoksen tekeminen ei onnistu ilman avointa kommunikaatiota ja luottamusta. Varsinkin muutostilanteessa johtamisen ja viestinnän kytkentä on voimakas. Luottamus on muutostilanteessa eräänlainen mahdollistaja ja toiminnan edellytys. Sitä edellyttävät oppiminen, epävarmuuden sietäminen tai vaikkapa toisten näkemysten huomioiminen. Viestinnän ja johtamisen välisen yhteyden korostaminen perustuu uuden uudentyyppiseen ymmärrykseen työyhteisöstä ja sen toimivuudesta. Työyhteisö on ennen muuta sosiaalinen konstruktio, joka hahmottuu ihmisten puheiden ja tarinoiden kautta. (Stenvall & Virtanen 2007, 60-61,77.)

Työyhteisöjen viestintää on viime aikoina kritisoitu kapea-alaisuudesta, koska usein viestintä pelkistyy varsin suppeaksi tiedottamisen toimintatavaksi ilman sen suurempaa merkitystä. Tällainen toiminta on virheellistä ja työyhteisöviestinnän merkitystä väheksyvää. Varsinkin muutostilanteissa viestintä on kriittinen tekijä toiminnan jatkuvuudelle ja menestymiselle. Muutostilanteissa kyse on siitä, miten hyvin monimutkaisetkin asiat saadaan kommunikoitua ymmärrettävästi. (Stenvall & Virtanen 2007, 60-61,77.)

Dialogia voidaan pitää keskeisenä kriittisen reflektiivisyyden edellytyksenä. Se tarkoittaa taitoa ajatella yhdessä eli kykyä yhdistää asioita luovasti ja ennakkoluulottomasti vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Dialogiin osallistuvat antavat reflektiivisesti toisten ajatusten ja näkemysten ohjata omaa ajatteluaan. Dialogi edellyttää kuuntelemista ja pyrkimystä ymmärtää muiden ajatuksia, lähtökohtia ja intressejä. Keskeistä on oppiminen toisten esittämistä näkemyksistä sen sijaan että pyrkisimme yksiselitteisesti puolustamaan tai vain vakuuttamaan toiset omien näkemystemme paremmuudesta. Dialogi auttaa kehittämään omaa ajattelua ja luo siten parhaimmillaan uutta tietoa. (Stenvall & Virtanen 2007, 62-63.)

Kolmas teesi on: tieto mahdollistaa muutoksen. Tieto, tiedostaminen ja ymmärtäminen ovat välttämättömät kehityksen edellytykset. Usein puhutaan tiedon tuottamasta epätasapainosta muutoksen käynnistäjänä. Tällä tarkoitetaan sitä, että muutosta tapahtuu, kun yhteisössä toimivat alkavat nähdä ristiriitaa nykyisen toiminnan ja

ympäristön välillä. Havaitaan, että asioita voidaan tehdä toisella tavalla ja tunnistetaan ongelmia nykyisessä toiminnassa suhteessa ympäristön vaatimuksiin. (Stenvall & Virtanen 2007, 112.)

Tieto vaikuttaa muutoksen eteenpäinvientiin, koska inhimilliseen toimintaan kuuluu pyrkimys hakea ratkaisua havaittuihin ongelmiin. Muutosten johtaminen on monesti oivallusten johtamista. Kun löydämme näkökulman ja yhteisen tietoperustan, ratkaisut hahmottuvat muutostilanteissa varsin nopeasti. Muutostilanteissa epätasapainoa on usein tarkoituksenmukaista luoda tietoisesti. Muutosta tuottavaa epätasapainoa on mahdollista luoda eri keinoin. Yksi tapa on säännöllisen palautejärjestelmän rakentaminen, jolloin esimerkiksi asiakaskyselyt tuottavat tietoa, joka auttaa tunnistamaan kehittämistarpeet. (Stenvall & Virtanen 2007, 112.)

Muutoksen johtaminen tai ihmisten johtaminen muutoksessa ei pääty muutoksen toteuttamiseen tai kehitettäviin toimenpiteisiin. Muutokset ovat osa arkipäivää ja siksi aiempien muutosten ja muutosprosessien arviointi voi edesauttaa valmistautumaan seuraavaan muutokseen entistä paremmin eväin. Arvioinnin apuna voidaan käyttää erilaisia mittareita, mutta niiden laadinta on enemmänkin mekaaninen toimenpide: olennaista on se, että mittarit mittaavat sitä, mitä on tarkoitus. Toisin sanoen, jos arvioinnin kohteena on toiminnan laatu, silloin määrälliset kriteerit eivät voi toimia arvioinnin pohjana. (Luomala 2008, 8-9.)

Muutoksen johtamisessa on kyse myös muutoksen ajan hallinnasta: onnistunut muutos vaatii aikaa. Aikaa tarvitaan sekä suunnitteluun, käytännön järjestelyihin ja tiedottamiseen, mutta myös uudistuksen mukanaan tuomiin muutoksiin sopeutumiseen. Ajan merkitys korostuu myös siinä, ettei muutos pääty mekaanisen uudistuksen toteuttamiseen vaan muutos on jatkuva ja monikerroksinen prosessi. (Luomala 2008, 9-10.)



### 3. Osallisuus

#### 3.1 Lasten osallisuuden määrittelyä

Viime vuosikymmenten aikana on alettu korostaa lapsen kuulemisen sekä osallisuuden merkitystä yhteiskunnan eri palveluissa, ja siten myös varhaiskasvatuksessa. Tämä on osa laajempaa yhteiskunnallista kehitystä, joka korostaa yksilöiden osallisuutta. Tärkeä lähtökohta varhaiskasvatusikäisten osallistumiselle on Lapsen oikeuksien sopimus, ja erityisesti ne artikkelit, jotka määrittävät lasten oppimisen ja yhteisölliseen toimintaan liittyviä periaatteita ja käytäntöjä. Keskeisiä ovat kuulluksi tuleminen, toimijuus ja osallisuus. (Turja & Vuorisalo 2017, 36.)

Käsitykset lapsista toimijoina ja heidän oikeutensa tulla kuulluksi ja olla osallisina yhteisöissään myös varhaisvuosina ovat vähitellen vahvistuneet. Osallisuus liittyy vahvasti yhteisöllisyyteen, ja kasvatustieteiden painopiste onkin siirtymässä lasten yksilöllisyydestä kohti ryhmän jäsenyyttä ja yhteistä toimintaa sekä lapsiryhmässä että aikuisten ja lasten kesken. Lapsilähtöisyyden tapaan myös osallisuus käsitteenä herättää varhaiskasvatuksen kentällä monenlaisia kysymyksiä ja tulkintoja siitä, mistä osallisuudessa pohjimmiltaan on kysymys. (Turja 2016, 47.) Osallisuuden käsite on moniulotteinen ja hajanainen riippuen siitä, mistä näkökulmista sitä tarkastellaan. Sitä myöten osallisuuden toteuttaminen varhaiskasvatuksen pedagogiikassa on saanut monenlaista muotoa ja herättänyt ristiriitaistakin keskustelua siitä, mitä kaikkea käsitteellä tarkoitetaan. (Leinonen 2014, 16.)

Useimmat osallisuushankkeet ovat keskittyneet kouluikäisten lasten ja nuorten kuulemiseen eri palveluissa. Vasta viime vuosina on alettu paneutua laajamittaisemmin siihen, miten osallisuus toteutuu lasten omassa elämässä ja lähiympäristössä sekä miten nuorimpien lasten omat näkökulmat ja kokemukset saadaan esiin ja miten he tulevat kuulluiksi ja pääsevät vaikuttamaan yhteisössään. Pienten lasten osallisuus lähtee mikrotason vuorovaikutustilanteista, joissa he saavat konkreettisia kokemuksia

kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisesta heille itselleen läheisissä asioissa. (Turja 2016, 48-49.)

Osallisuuden käsitteen määrittelemisessä ongelmia aiheuttaa aikaisemman kokemus- ja tutkimustiedon puute pienten lasten osallisuuden ilmenemisestä. Jos osallisuus käsitetään liian laajasti valtautumiseksi ja aktiivisena kansalaisena toimimiseksi, ei toimintatapoja voida sellaisenaan siirtää varhaiskasvatukseen, sillä pienen lapsen taidot ja tiedot yhteiskunnassa elämisestä ja siihen vaikuttamisesta ovat rajalliset. Osallisuutta ei voida pienillä lapsilla suoraan määritellä yhtä laajojen yhteiskunnallisen vaikuttamisen mahdollisuuksien kautta kuin nuorten tai vaikkapa jo kouluikäisten. (Leinonen 2014, 18.)

Osallisuutta varhaiskasvatuksessa voidaan Leinosen (2014) mukaan jakaa eri alakäsitteiden mukaan esimerkiksi seuraavasti: Osallisuus arjessa määrittelee lapsen osallisuuden päiväkodin arkeen, rutiineihin ja perustoimintoihin, joissa lapsi nähdään toimijana. Osallisuus sosiaalisissa suhteissa ja ryhmätoiminnassa paneutuu vuorovaikutukseen ja yhteiseen toimintaan ryhmässä, jossa kaikki osallistujat, kasvattajat ja lapset ovat tasa-arvoisia. Osallisuus kokemuksena puolestaan pureutuu jokaisen lapsen henkilökohtaisiin kokemuksiin osallisuudesta päiväkotiyhteisössä. (Leinonen 2014, 18.)

2010-luvun kasvatustutkimusta määrittävät uudet lapsi- ja oppimiskäsitykset sekä mm. YK:n lapsen oikeuksien sopimus, joka velvoittaa edistämään lapsen osallisuutta. Uusin lapsitutkimus on nostanut esille lapsen ja lapsuuden itseisarvon; lapsuus itsessään on ainutlaatuinen vaihe, jolloin lapsi omalla aktiivisuudellaan ja osallisuudellaan vaikuttaa ympäristöönsä ja muuttaa sitä kaikissa kehitysvaiheissaan. (Järvinen & Mikkola 2015, 13.)

Osallisuus on subjektiivinen kokemus, jossa ratkaisevaa on lapsen oma tunne osallisuudesta. Osallisuus rakentuu vuorovaikutuksessa toisiin lapsiin ja aikuisiin ja toteutuu, kun lapsi kokee tulevansa kuulluksi ja ymmärretyksi. Lapsen suhde osallisuuteen on hyvin käytännöllinen. Hänen aloitteisiinsa ja ideoihinsa suhtaudutaan

myönteisesti ja kannustavasti ja lapsi saa tehdä valintoja ja osallistua päätöksentekoon. Lapsen hyvinvointi on riippuvainen siitä, kokeeko hän olevansa aktiivinen toimija omassa elämässään. (Järvinen & Mikkola 2015, 17.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) linjaa, että lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. Lasta arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. (Opetushallitus 2016, 24.)

Henkilöstön tehtävä on huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Näiden kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat. Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. (Opetushallitus 2016, 24.)

Viime kädessä osallisuuden kulttuurissa on kysymys kasvamisesta demokraattiseen ajattelu- ja toimintatapaan, jossa eri osapuolilla -sekä aikuisilla että lapsilla- voi olla monenlaisia tavoitteita, tarpeita, näkökulmia ja kiinnostuksen kohteita. Täten yhteisen, kaikille merkityksellisen toiminnan järjestäminen edellyttää myös yhteisiä neuvotteluja. Tavoitteen edistämiseksi on tärkeää, että myös nuorimmille lapsille tarjoutuu päivittäin tilanteita, joissa he voivat kokeilla ja harjoitella niitä taitoja, joita tarvitaan demokraattisessa yhteiselossa, kuten omaa ajattelua omien mielipiteiden muodostamiseksi, omien ajatuksien ilmaisua, muiden kuuntelemista ja heidän asemaansa asettumista, eri näkökulmien perustelemista ja yhteisen ratkaisun löytämistä. (Turja & Vuorisalo 2017, 47.)

Lasten kanssa työskentelevät aikuiset ovat viimeisiä osallisuuden portinvartijoita, joilla on valta päättää, otetaanko lasten näkemykset käytännössä huomioon ja missä laajuudessa. Vaikka monenlaiset tavat tukea lasten osallisuutta ovat vakiintuneet päiväkotiarkeen ja lasten osallisuus nähdään vallitsevana arvona, määritty arki edelleen aikuislähtöisenä. Lasten kerrontaa huomioiva ja sitä vahvistava pedagogiikka nousee keskeiseksi teemaksi. Lapsia kuuntelemalla saadaan arvokasta tietoa, jota voidaan hyödyntää osana varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteuttamista ja arviointia. (Roos 2016, 15.)

### **3.2 Lasten osallisuuden toteutuminen varhaiskasvatuksen arjessa**

Roos (2016) on nähnyt varhaiskasvatuksen arjen rakentuvan vahvasti erilaisten rutiinien ja toimintatapojen varaan. Ne ohjaavat arjen kulkua ja sitä, miten toimitaan. Jotkut toimintatavoista ovat aikuisten päättämiä ja joidenkin kohdalla lapsilla on enemmän vaikutusmahdollisuuksia. Samaan tapaan vaihtuvat lapsen osallisuuden mahdollisuudet. Roosin mielestä lasten oletetaan edelleen sopeutuvan enemmänkin aikuisten sääntöihin ja määräyksiin sen sijaan, että he osallistuisivat aktiivisesti niiden määrittämiseen. (Roos 2016, 54.)

Lasten osallisuus konkretisoituu toimintaprosessissa ja osallisuuden tunteessa. Päiväkodin toimintaa ideoidaan ja suunnitellaan sekä päivittäin että pitkällä aikavälillä. Siihen liittyy päätöksentekoa, suunnitelmien toimeenpanoa sekä monenlaista arviointia. Lasten tulisi voida olla mukana toimintaprosessin kaikissa vaiheissa: esittää omia ideoitaan ja olla mukana suunnittelemassa toimintaa ja tiloja, tekemässä valintoja ja päätöksiä, toteuttamassa suunniteltua asiaa sekä arvioimassa toimintaa ja toimintaympäristöjä. On silti huomattava, että joillekin lapsille jo pelkkä valmiiksi järjestettyyn toimintaan osallistuminen on tärkeää. (Turja 2016, 50.) Aikuiset tekevät tarpeettoman usein asioita valmiiksi lasten puolesta, vaikka lapsilla olisi kykyä ja halu osallistua aikuisten rinnalla esimerkiksi toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen eri vaiheisiin (Turja & Vuorisalo 2017, 46).

Osallisuuden toteutumisella on myös tiettyjä konkreettisia perusedellytyksiä. Niistä keskeisiä ovat *kieleen ja kommunikaatioon, tiedonsaantiin ja materiaaliin resursseihin* liittyvät tekijät. Jotta lasta voidaan kuulla ja hän voi saada tietoa sekä osallistua keskusteluihin ja neuvotteluihin, tarvitaan yhteinen kieli. Yksittäisen lapsen kyky ajatella ja kommunikoida voi olla eri syistä rajoittunut. Tällöin lapsen osallisuutta voi tukea esimerkiksi kuvien avulla ja ympäristön esillepanoilla sekä toimintaa dokumentoimalla ja vaihtoehtoisin kommunikaatiomenetelmin. Avainasemassa on aikuisen kyky herkkään havainnointiin. (Turja 2016, 50.)

*Tieto-osallisuus* määrittelee hyvin keskeisesti lasten osallisuuden mahdollisuuksia. Lasten on vaikea olla esittämässä ideoita, suunnittelemassa ja päättämässä asioista, jos heillä ei ole tarpeeksi tietoa yhteisönsä toiminnan tavoitteista, sen elämää säätelevistä asioista, omasta roolistaan siinä sekä yhteiseen käyttöön hankituista välineistä, materiaaleista sekä muista toimintamahdollisuuksista. Aikuisen tehtävänä on antaa tietoja sellaisessa muodossa, että lapset voivat ymmärtää ja muistaa niitä. (Turja 2016, 50.)

*Materiaalisilla resursseilla* tarkoitetaan päiväkodin toiminnassa tarvittavia tiloja ja välineitä. Mahdollisuudet niiden käyttämiseen ovat monesti lapsille rajallisia. He eivät ehkä pääse kaikkiin päiväkodin tiloihin tai heidän toimintaansa tiloissa on säädelty etukäteen. Lapsille voi olla myös vaikeaa saada käyttöönsä erilaisia välineitä tai leluja. Ne voivat olla lukkojen takana, lasten ulottumattomissa tai piilossa kaapeissa. Kaikkien materiaalien olemassaolosta ei siten välttämättä edes tiedetä. Este voi olla myös kulttuurinen: esim. tiettyjä leikkivälineitä tai tiloja on totuttu pitämään sanattomilla sopimuksilla vain toiselle sukupuolelle kuuluvina. (Turja 2016, 50.)

Turjan mukaan lasten on edelleen helpointa päästä vaikuttamaan henkilökohtaisiin asioihinsa kuten siihen, mitä hän juo, miten paljon hän syö tai mitä leikkii ja puuhailee. Keskinäisessä toiminnassaan, niin sanotun vapaan leikin aikana, lapset pääsevät myös vaikuttamaan toimintaan. Harvemmin lapsia sen sijaan otetaan päiväkodeissa mukaan aikuisten ja lasten yhteisistä asioista neuvottelemiseen ja päättämiseen, esimerkiksi

laajempien projektien ideointiin ja suunnitteluun, toimintatilojen muokkaamiseen, uusien lelujen hankintaan tai säännöistä ja päivärytmistä sopimiseen. (Turja 2016, 52.)

Lapset voisivat olla entistä enemmän mukana ideoimassa ja toteuttamassa eri tilojen käyttöä ja sisustusta tai varustusta. Heitä voidaan myös kuulla lapsia koskevia hankintoja tehtäessä. (Turja & Vuorisalo 2017, 49.) Lapset voivat myös suunnitella ja toteuttaa vaikkapa päiväkodin kesäjuhlat alusta loppuun aikuisten sopivalla tuella ja yhteisneuvotteluin, jolloin vaikutus ulottuu myös lasten perheisiin. Turjan mukaan lasten on helpompi päästä vaikuttamaan kertaluontoiseen toimintaan, kuten vaikka metsäretken suunnitteluun kuin pysyvämpiin asioihin kuten ryhmän toimintaa koskevien sääntöjen laadintaan, ympäristöjen muokkaukseen tai erilaisiin hankintoihin. (Turja 2016, 52.)

Lapsen osallisuuden toteutumiselle varhaiskasvatuksen arjessa ei yksin riitä, että lapsen osallisuutta pysähdytään määrittelemään. Vasta keskittyminen siihen, millaisin pedagogisin välinein ja keinoin lasten osallisuutta kehitetään pitkäjänteisesti päiväkotiryhmän arjessa luo osallisuudelle mahdollisuuden toteutua. Erilaiset esteet osallisuuden toteutumiselle ovat läsnä arjessa ja niiden muuttaminen vaatii koko kasvattajayhteisön sitoutumista osallisuuden kehittämiseen. (Leinonen 2014, 16.)

Osallisuudelle myönteistä ilmapiiriä voidaan tietoisesti vahvistaa ryhmässä erimerkiksi dokumentoimalla yhteisiä projekteja ja muuta yhteistoimintaa, vaikkapa lasten toimesta. Muun muassa valokuvien, piirrosten, video-otosten ja kirjattujen kertomusten avulla voidaan tehdä näkyväksi sekä lapsille että heidän perheilleen sellaisia tapahtumia ja asioita, joissa lapset ovat kokeneet toimijuutta ja osallisuutta. (Turja & Vuorisalo 2017, 50.) Kaikkeen tähän liittyy myös lasten tietoisuus siitä, että heitä kuullaan ja he ovat vaikuttamassa, eivätkä aikuiset vain huomaamatta nappaa lapsilta ideoita toiminnan suunnitteluun. (Turja 2016,50.)

Kevään ensimmäisen voikukan äärelle pysähtyminen, vastaaminen lapsen aloitteeseen kirjan lukemiseen tai suunnitellun tuokion muuttaminen lasten kiinnostuksen suuntautuessa toisaalle antaa arjen kiireessä aikuiselle mahdollisuuden tarjota lapselle

paisi kokemus siitä, että hänen huomionsa on aikuisen mielestä merkityksellinen ja arvokas, myös mahdollisuuden luoda yhteistä toimintaa ja sitä kautta oppimista lasten aloitteesta. Aikuisella on viimekädessä vastuu siitä, miten ja milloin hän reagoi lapsen aloitteiden ja toiminnan aiheuttamiin muutospaineisiin, kaikkiin muutosta luoviin aloitteisiin ei aina tarvitse tai ole mahdollista suostua. (Leinonen 2014, 19.)

### **3.3 Vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksessa**

Koko 2000-luvun ajan suomalaisissa asiakirjoissa on painotettu tiivistä kasvatuskumppanuutta perheiden kanssa. Vuosien varrella kasvatuskumppanuutta on tulkittu vaihtelevilla tavoilla ja on ollut havaittavissa, että lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman laadinta yhdessä vanhempien kanssa on muotoutunut keskeiseksi, joskus jopa ainoaksi välineeksi kasvatuskumppanuuden toteuttamiseen. Varhaiskasvatustalainsäädäntö tuottaa määrittelyjensä kautta uusia vaateita vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Se painottaa vanhempien osallisuutta oman lapsensa kasvatukseen lisäksi myös laajemmin varhaiskasvatuksen käytäntöjen kehittämisessä. (Karila 2016, 41.)

Nykyisissä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kasvatushenkilöstön ja vanhempien välisestä yhteistyöstä käytetään termiä kasvatusyhteistyö. Kirjallisuudessa ja raporteissa käytössä ovat sekä kasvatuskumppanuus että kasvatusyhteistyö käsitteet, myös määrittelyltään termit ovat erittäin samansisältöiset.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kirjataan, että inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. (Opetushallitus 2016, 30.) Termit kasvatuskumppanuus ja kasvatusyhteistyö tuovat mukanaan vanhempien osallisuuden, sillä ne korostavat vanhempien näkemyksiä ja tietämystä omasta lapsestaan ja antavat siten vanhemmille

mahdollisuuden osallistua ja vaikuttaa lapsensa päivähoidon. Kasvatuskumppanuussuhde mahdollistaa vanhempien osallisuuden ja osallisuus on samalla osa kasvatuskumppanuutta. (Venninen, Leinonen, Rautavaara-Hämäläinen & Purola 2011, 10.)

Kasvatuskumppanuus ymmärretään varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja vanhempien väliseksi keskinäiseksi ja vastavuoroiseksi vuorovaikutukseksi. Kasvatuskumppanuutta ohjaavat kuulemisen, kunnioituksen, luottamuksen ja dialogisuuden periaatteet. Luottamuksen rakentaminen ja tasa-arvoinen vuorovaikutus sekä keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatustyötä. Kumppanuussuhde syntyy työntekijän tietoisien toiminnan tuloksena ja syvenee vähitellen henkilöstön ja vanhempien välisessä dialogisessa vuoropuhelussa. Kasvatuskumppanuus luo pohjaa sille, että lapselle tärkeiden aikuisten yhteinen, mutta jaettu kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään elämäkokonaisuuden. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. (Kaskela & Kekkonen 2006, 5; Opetushallitus 2016, 32-33.)

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken kuin huoltajienkin kanssa. Yhteistyöllä voi olla moninaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa, kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa sekä lapsen kehityksen ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa toimivan yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, kuten huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista. (Opetushallitus 2016, 33.)

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun,



toteuttamiseen ja arviointiin. Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua myös varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Tämä vahvistaa osaltaan vanhempien osallisuutta. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta, verkostoitumista ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle. (Opetushallitus 2016, 16, 30 ja 33.)

### **3.3 Aikuisten ja lasten vuorovaikutus**

Kasvatusvuorovaikutus on varhaiskasvatustyön keskeinen ulottuvuus. Niinpä vuorovaikutukseen liittyvä osaaminen on tärkeä kaikille kasvatukseen osallistuville. Jokainen työntekijä on kasvatuksellisessa vuorovaikutuksessa varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kanssa. Tuon vuorovaikutuksen laadun tiedostaminen ja kehittäminen ovatkin tärkeitä vuorovaikutusosaamiseen liittyviä seikkoja. (Karila ym. 2017, 73-74.)

Osallisuus paikantuu osaksi lasten ja aikuisten välistä päivittäistä kanssakäymistä ja vuorovaikutusta. Näin ajatellen vuorovaikutus on osallisuuden perusta, kuten kasvatuksen ylipäätään. Ei siis ole lainkaan yhdentekevää, miten vuorovaikutus päiväkotiarjessa rakentuu. (Roos 2016, 54-55.) Monet tutkimukset osoittavat, että henkilökunnan ja lasten välinen kanssakäyminen on laadukkaan varhaiskasvatuksen tärkein kriteeri: lämmin vuorovaikutus, lapsen arvostaminen yksilönä, myönteisen tuen antaminen ja herkkyys lapsen reaktioille kuuluvat kiistatta tavoiteltavaan aikuisrooliin. (Kalliala 2008, 67.)

Vuorovaikutusta tapahtuu päiväkotiarjessa usealla tasolla. On kyse sitten aikuisen ja lapsen kahdenkeskisistä hetkistä, ryhmätilanteista, lasten vertaissuhteista tai aikuisten keskinäisestä kanssakäymisestä, on molempien osapuolten aloitteiden ja näkökulmien

kunnioittaminen olennaista. On tärkeää, että vuorovaikutukselle on asetettu tavoitteet, jotka läpäisevät kaikki vuorovaikutuksen tasot. Ei voi ajatella, että vuorovaikutukseen panostetaan ainoastaan yhdellä tasolla, esimerkiksi lapsen ja aikuisen välillä, ja muut tasot saavat niin sanotusti pärjätä omillaan. Vuorovaikutus voi toteutua laadukkaana ainoastaan silloin, kun ilmapiiri on yhteisön kaikilla tasoilla vuorovaikutukseen kannustava. (Roos 2016, 55.)

On myös hyvä muistaa, että vastuu vuorovaikutteisuudesta ei voi jakaantua tasapuolisesti lasten ja aikuisten välille, vaikka laadukkaassa vuorovaikutuksessa onkin kyse vastavuoroisuudesta. Aikuisen on otettava päävastuu lapsen vielä harjoitellessa vuorovaikutustaitojaan. On todettu, että lapsi voi kokea aitoa osallisuutta vain siinä tapauksessa, että aikuiset tavoittavat lapsen näkökulman asioihin. Lapsen kokemus siitä, että hän tulee kuulluksi ja hyväksytyksi tulemisesta, on ensiarvoisen tärkeä. Aikuisten tulee aktiivisesti kannustaa lapsia vuorovaikutukseen ja omien mielipiteiden ilmaisemiseen. Joidenkin lasten kohdalla tämä ei vaadi paljoa, mutta joukosta löytyy myös lapsia, jotka vasta harjoittelevat näitä taitoja. Päiväkotiarjesta tulisi löytyä tilaa myös riittävän hiljaisille hetkille, joissa kiireetön keskustelu ja kommunikointi on mahdollista. (Roos 2016, 55-56.)

#### **4. Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt**

Sekä lasten että vanhempien osallisuudesta on tehty melko paljon tutkimuksia ja opinnäytetöitä. Vanhempien osalta osallisuus rinnastetaan monissa teksteissä kasvatuskumppanuuteen, joka on ollut vakiintunut ja tuttu termi ja käytäntö varhaiskasvatuksessa. Nykyisin käytetty termi on kasvatusyhteistyö.

Varsinkin nyt aihe on erityisen ajankohtainen. Uutta, ajantasaista kirjallisuutta on saatavilla kiitettävästi, haasteena on enemmänkin se, että teokset ovat myös erittäin haluttuja ja välillä vaikeasti saatavilla. Lähteiden ja tietojen kanssa sai olla erityisen tarkkana, koska murrosvaihe on käynnissä parasta aikaa. Muutamakin vuosi sitten

ilmestyneissä teoksissa saatettiin viitata lain tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellisiin versioihin.

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti vuosille 2012-2014 työryhmän valmistelemaan päivähoitoa koskevien säädösten uudistamista. Tämän työryhmän tueksi perustettiin valmisteluryhmä, jonka toimeksiannosta kuultiin lapsia ja vanhempia osallisuuteen liittyen. Tuloksista on syntynyt raportti ”Vaikuta varhaiskasvatukseen. Lasten ja vanhempien kuuleminen osana varhaiskasvatuksen lainsäädäntöprosessia”.

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuna on ilmestynyt ”Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017-2030”, jossa kartoitetaan suuntaviivoja mm. päiväkotien henkilöstön osaamiseen, henkilöstörakenteen ja koulutuksen kehittämiseen. Opetushallituksen julkaisuna on ilmestynyt ”Vaikuttava varhaiskasvatus”-tilannekatsaus toukokuussa 2016. Kirsti Karilan kirjoittama katsaus on puheenvuoro varhaiskasvatuksen merkityksen ja kehittämisen puolesta. Julkaisuilla on ollut keskeinen merkitys näkökulman saamisessa varhaiskasvatuksessa käynnissä oleviin muutoksiin varsinkin työn alkuvaiheen tiedonhankinnassa mutta myös työn teoriapohjan luomisessa.

”Löytöretkellä omaan työhön. Kehittämistä ja tutkimusta päiväkodin arjessa” ovat kirjoittaneet Ojala, Venninen, Mäkitalo ja Vilpas vuonna 2009 sekä ”Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimusta päiväkodin arjessa II”-raportti, jonka ovat toimittaneet Mäkitalo, Nevanen, Ojala, Tast, Venninen ja Vilpas vuonna 2011.

2011 on ilmestynyt ”Lähes aina haettaessa sanotaan, että oli ihan ok päivä-mitä se lopulta tarkoittaa?” Lasten vanhempien ja henkilökunnan osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Raportin ovat kirjoittaneet Venninen, Leinonen, Rautavaara-Hämäläinen ja Purola. Pääkaupunkiseudun osaamiskeskuksen raportit olivat merkityksellisiä ja mielenkiintoisia, koska niissä oli kaikkiin tämänkin työn aiheisiin (lasten ja vanhempien osallisuus ja työn kehittäminen) liittyviä esimerkkejä käytännössä toteutetuista kehittämisprojekteista sekä tutkimustuloksista.

Piia Roosin akateeminen väitöskirja ”Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta” on valmistunut Tampereen yliopistosta vuonna 2015. Väitöskirjan tutkimustuloksista on syntynyt myös kirja ”Mitä kuuluu? Lapsen kerrontaa päiväkotiarjesta”. Korppi ja Latvala ovat tehneet

”Osallistava vuorovaikutuksen malli lasten osallisuuden mahdollistajana” pro gradu-tutkielman Jyväskylän yliopistossa vuonna 2010. Sekä Roosin väitöskirja että kirja olivat tausta-aineistoamme perehtyessämme lasten osallisuuteen. Roos on ollut paljon esillä puhuttaessa lasten osallisuudesta ja antaa mielestäni hieman erilaisen, tarpeellisen kriittisen näkemyksen lasten osallisuuden toteutumisesta. Leena Turja on antanut oman vahvan panoksensa kirjallisuuteen ja artikkeleihin lasten osallisuudesta suomessa. Turja oli vahvasti edustettuna myös taustakirjallisuudessa. Korpin ja Latvalan (2010) osallistavan vuorovaikutuksen malliin perehdyimme erityisesti oman työn käytäntöjen kehittämisessä osallisuuden pedagogiikan rinnalla.

Lasten ja vanhempien osallisuuteen liittyvät raportit, opinnäytetyöt ja julkaisut olivat tärkeitä sekä alkuvaiheen tiedon hankinnassa ja yleensä aiheen kokonaiskuvan hahmottamisessa. Erilaisia teoksia lukemalla ja tutkimalla sai ideoita omaan kehittämistyöhön ja laajempaa näkökulmaa aiheeseen.

## **5. Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä**

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa päiväkodissa jo olemassa olevia osallisuutta mahdollistavia tai estäviä käytäntöjä kaikkien toimijoiden kannalta sekä saada näkyviin sekä lasten että vanhempien kokemuksia. Näiden perusteella laadittiin suunnitelmat ja pohja kehittämistyölle.

Tavoitteena oli siis kehittää lasten ja vanhempien osallisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuuksia lisääviä käytäntöjä yksityisessä päiväkodissa. Lisäksi tavoitteena oli kehittää varsinkin lasten osallisuuteen ns. epäsuorasti vaikuttavia, eli kasvattajien työ- ja toimintatapoja kiireettömämpään, sujuvampaan ja lasten osallisuutta toteuttavampaan tapaan. Kehittämistyössä lasten ja vanhempien osallisuutta ja vaikuttamista varhaiskasvatuksessa pyrittiin vahvistamaan uusilla tai uudistetuilla käytännöillä.

Kehittämistyö oli yksi, pieneen päiväkotiyksikköön varsin mittava kokonaisuus, josta on erotettavissa kolme osa-aluetta. Yksi osa-alue on vanhempien osallisuuden vahvistaminen, johon vaikutettiin lähinnä kyselyistä tehtyjen johtopäätösten ja niistä

saatujen kehittämisehdotusten perusteella. Toinen oli lasten osallisuuden lisääminen. Tärkeä työkalu tässä olivat lasten haastatteluista saatu tieto ja niistä tehdyt johtopäätökset. Lasten kanssa päiväkodilla osallisuutta kehitettiin ”meidän päiväkotii” projektilla, jossa yhteisesti mietittiin päiväkodin arjen vaikuttamisen mahdollisuuksia sekä kehittämiskohteita arjessa. Kolmas osio oli päiväkodin käytäntöjen tarkastelu ja kehittäminen sekä työtapojen ja oman työn tarkastelu.

## **6. Kehittämistoiminnan toteutus**

Opinnäytetyö keskittyi konkreettisen toiminnan ja toimintatapojen kehittämiseen kaikkien toimijoiden osallisuuden vahvistamisen näkökulmasta käytännön toimintaympäristössä. Näin luonteva lähestymistapa oli tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tarkoitus oli peilata tähän opinnäytetyöhön hankittavaa tarkoituksenmukaista tietoa ja tuloksia jo tehtyihin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen. Tiedonhankinnassa käytettiin pääosin laadullisia menetelmiä. Oma roolini kehittämistyössä oli olla suunnittelun, organisoinnin ja toteutuksen vetovastuussa muutoksen johtajana.

### **6.1 Toimintaympäristö**

Opinnäytetyö toteutettiin pienessä yksityisessä päiväkodissa, jossa itse olen toisena yrittäjänä ja työntekijänä, kaikkiaan meitä on kaksi tasavertaista yrittäjää. Koulutukseltamme olemme molemmat sosionomeja (amk), molemmat olemme myös käyneet esiopetuksen täydennyskoulutuksen.

Päiväkotii on perustettu vuonna 2008 ja toimii 14 paikkaisena, sisarusryhmän periaatteella. Toimimme omakotitalossa, joka sijaitsee lähellä luontoa, leikkipuistojen

ja pallokentän läheisyydessä. Vaikka oma pihammekin on metsäinen, aarreaittamme on heti aidan takana alkava metsä ja luonto, joka tarjoaa rajattomasti ihmettelyn ja tutkimisen aihetta. Metsäretkiä teemmekin usein ja samalla tutustumme myös muuhun lähiympäristöömme. Päiväkodin sisustuksessa on otettu huomioon käytännöllisyyden ja kestävyuden lisäksi kodikkuus, viihtyvyys ja esteettisyys. Toimintaympäristöä muokkaamme ja uudistamme aina tarpeen mukaan, tekstiileillä on päiväkodissakin mahdollista tuoda vaihtelua ja piristystä suhteellisen helposti.

Käytännöt toimintatavoissa, -kulttuurissa ja painotuksissa voivat vaihdella yksityisissä päiväkodeissa (kuten muissakin yksiköissä) lain ja säädösten sallimissa rajoissa, joten pätevää yleistystä yksityisistä päiväkodeista on vaikeaa tehdä. Se, että opinnäytetyö sijoittuu yksityiseen päiväkotiin, on mielestäni varsin oleellista opinnäytetyön toteutuksen kannalta, koska esimerkiksi työnkuva on erilainen, vaikka kunnalliseen päiväkotiin verrattuna. Lasten kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus on tietenkin työn keskiössä, mutta sen lisäksi työtehtäviin kuuluu myös ruokahuolto, siivousta, muita kodinhoidollisia tehtäviä, yrityksen ylläpitoon liittyviä toimistotehtäviä sekä toimintaan liittyvä suunnittelu, ruoka- ja tarvikehankinnat jne.

Työnkuva on siis suhteellisen laaja ja siitä syystä käytäntöjen täytyy olla toimivat, työnkuvan ja -jaon selkeä ja tarkoituksenmukainen. Arjen tulee olla sujuvaa niin että aikuisilla on aikaa keskittyä siihen tärkeimpään työtehtävään, selkeys ja sujuvuus mahdollistaa mielestämme myös jouston ja rentouden päiväkodin arjessa. Tätä mielikuvaa toteutettu kehittämistyö on vahvistanut ja todentanut.

Periaatteenamme on aina ollut jatkuva kehittyminen ja oman työn arviointi, jos olemme huomanneet jonkin asian toimivan huonosti, olemme pyrkineet etsimään vaihtoehtoisia toimintatapoja ja ratkaisuja ja pohtineet niitä yhdessä. Jos jokin asia taas toimii, emme ole halunneet muutosta vain muutoksen vuoksi. Välillä kuitenkin käy väistämättä myös niin, että arki ja konkreettinen työ vie mennessään ja jos asiat sujuvat ei niitä välttämättä tule pysähdytyä miettimäänkään.

Yksityinen päivähoito, ainakin meidän mielestämme, on luonteeltaan yhteisöllistä. Olemme pyrkineet vanhempien kanssa avoimeen ja luottamukselliseen yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen, niin että kaikenlaisten asioiden puheeksi ottaminen sekä ajatusten ja toiveiden esille tuominen olisi mahdollisimman helppoa. Jousto ja ymmärrys on olennainen osa vuorovaikutusta ja yhteistyötä vanhempien ja kasvatushenkilöstön välillä.

Lasten suhteen olemme pyrkineet jatkuvasti lisäämään heidän mahdollisuuksiaan vaikuttaa ja osallistua päiväkotiarkeen ja sen suunnitteluun, miettiä mahdollisimman kriittisesti omaa toimintaamme ja päätöksiämme arjessa, jotta emme sortuisi päättämään helppouden tai nopeuden nimissä niissä asioissa, joissa lapset voisivat sen tehdä ja lisätä omaa vaikuttamistaan. Molempien suhteen olemme varmasti kuitenkin vielä vahvasti kehityksen tiellä, niinpä juuri nyt muutosten keskellä onkin ollut hyvä pysähtyä miettimään osallisuutta ja vaikuttamista, sekä niitä käytäntöjä joilla niihin päästään, oikeasti ja konkreettisesti.

## **6.2 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta**

Kehittämistoiminnan kohde, laajuus, organisointitapa ja lähtökohta voivat vaihdella huomattavasti. Kehittämisellä voidaan pyrkiä toimintatavan tai toimintarakenteen kehittämiseen. Yksikkökohtaiset uudistukset voivat pitää sisällään rakenteellista ja toimintatavallista kehittämistä, mutta niiden ala on reformeja kapeampi. Uudistukset kohdistuvat tyypillisesti yhteen paikalliseen organisaatioon tai sen osaan, esimerkiksi päiväkodin toimintatavan uudistamiseen. Kehittäminen voi olla yksikkökohtaista, jolloin tavoitellaan samaan aikaan sekä toimintatapojen että rakenteellisia uudistuksia. Se voi pitää sisällään sekä uusien ideoiden keksimisen, että niiden levittämisen ja vakiinnuttamisen. Tässä mielessä kehittäminen on luonteeltaan ennen kaikkea käytännöllistä asioiden korjaamista, parantamista ja edistämistä. Onnistunut kehittäminen saattaa levitä myös laajemmin muiden organisaatioiden ja toimijoiden

käyttöön. Tässä mielessä kehittäminen tähtää myös uuden taidon ja tiedon siirtoon. (Toikko & Rantanen 2009, 14-16.)

Tässä opinnäytetyössä lähdettiin kehittämään tiettyjä päiväkodin toimintatapoja lasten ja vanhempien osallisuuteen liittyen ja selvittämään lain uudistuksen edellyttämiä muutostarpeita. Lähtökohtaisesti kehittäminen oli siis käytännön parantamista ja edistämistä ja kehittämisen kohteeksi oli tarkoituksenmukaista ottaa päiväkodin arki melko kokonaisuudessaan, pienissä osissa ja eri osa-alueiden kautta.

Kehittäminen tähtää muutokseen, sillä tavoitellaan jotakin parempaa tai tehokkaampaa kuin aikaisemmat toimintatavat tai -rakenteet. Tavoitteellisuus on keskeinen kehittämisen elementti. Kehittämistoiminnan lähtökohtana voivat olla nykyisen tilanteen tai toiminnan ongelmat tai toisaalta näky jostakin uudesta. Kehittämistoiminta voi kohdistua yksittäisiin työntekijöihin ja heidän ammatilliseen osaamiseensa. Tällöin tyypillisesti tavoitellaan muutosta työnteon tavassa tai menetelmissä. Monet organisaatioiden sisäiset kehitysprojektit kohdistuvat mm. laadunvarmennukseen, tietoteknisten järjestelmien uudistamiseen tai uuden organisaatiorakenteen muodostamiseen. (Toikko & Rantanen 2009, 16-17.)

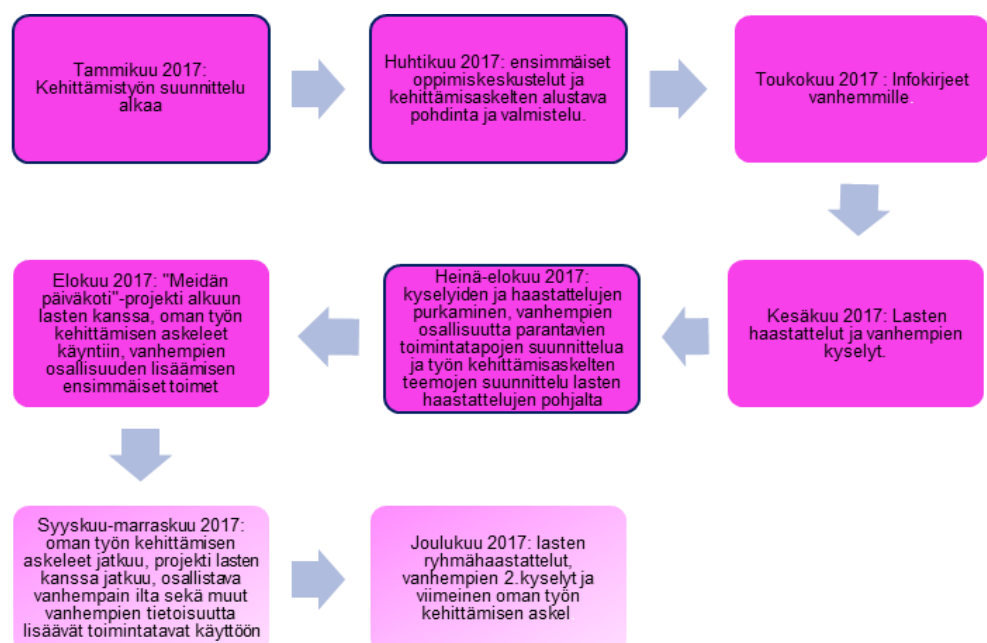
Perinteisesti kehittämisen keskeisiä toimijoita ovat olleet erilaiset työorganisaatiot, yritykset ja työyhteisöt. Kun kehittäminen on osa työyhteisön toimintaa, on myös työntekijöillä mahdollisuus vaikuttaa omaa työtään koskeviin ratkaisuihin. Työntekijöiden rooli työn kehittäjinä korostuu erityisesti asiantuntija-ammateissa ja korkeaa osaamistasoa edellyttävissä tehtävissä. (Toikko & Rantanen 2009, 17.) Kehittämistyö toteutettiin pienessä päiväkodissa, jossa on pieni kahden ihmisen työyhteisö. Koska olemme yrittäjinä ja työntekijöinä tasavertaisia, mietitytti kuinka muutos ja sen toteutus on paras organisoida. Yhteisesti keskustellen pidimme hyvänä sitä, että organisoinnille on olemassa vetovastuullinen johtaja ja työnjako. Kaikista suunnitelmista ja toteutuksista kuitenkin keskustelimme yhdessä ja molemmilla oli näin ollen tasavertainen mahdollisuus vaikuttaa kehittämistyön sisältöön koko ajan ja kaikissa sen vaiheissa.



Kehittämisessä sovelletaan tutkimuksen tietoa. Tutkimus tuottaa uusia asioita ja uutta tietoa, joita sovelletaan käytäntöön. Toisaalta voidaan puhua myös tutkimuksellisesta kehittämistoiminnasta, joka yhdistää konkreettisen kehittämistoiminnan ja tutkimuksellisen lähestymistavan. (Toikko & Rantanen 2009, 19.) Tässä opinnäytetyössä kehittämisen suuntaviivat hahmottuivat pääosin vanhemmille suoritetun kyselyn sekä lasten haastattelujen perusteella.

### 6.3 Prosessin ja arvioinnin kuvaus

Tammikuussa 2017 kehittämistyön aihe tarkentui. Alkuvaiheen työskentelyyn sisältyi paljon aikaisempiin tutkimuksiin ja opinnäytetöihin sekä kirjallisuuteen perehtymistä ja alustavan kokonaisuuden suunnitelman hahmottelua. Alkuvuosi oli kaikinensa työn perustan luomista. Kokonaisuutena se on melko laaja ja monipuolinen, joten selvyiden vuoksi on paikallaan avata lyhyesti koko prosessin vaiheita, jolloin lukijan on helpompi hahmottaa kehittämistyön kulku ja sen osa-alueita. Kuviossa 1 (alla) on kuvattu työn vaiheet pääpiirteittäin.



## Kuvio 1. Kehittämistyön vaiheet.

Kaikki tuntui vielä kovin sekavalta ja suuresta kokonaisuudesta oli vaikeuksia hahmottaa suuntaa, kunnes kevättä kohti mennessä, kirjallisuuden ja tiedon lisääntymisen myötä ideoita alkoi syntyä. Tässä vaiheessa syntyi ajatus siitä, että kehittämistyössä olisi kolme samaan suuntaan kulkevaa mutta silti erillistä osa-aluetta: vanhempien osallisuus ja siihen liittyvät kehittämistoimet, lasten osallisuus ja sen oma projekti sekä työn kehittäminen pienin askelin-mallilla.

Maalis-huhtikuu oli ensimmäisen oppimiskeskustelumateriaalin työstämistä ja materiaalin tekemisen opettelua, huhtikuussa aloitimme ensimmäisen oman työn kehittämisen askeleen ja kävimme ensimmäiset oppimiskeskustelut osallisuuden merkityksen avaamiseksi. Vanhemmille ja lapsille oli jo puhuttu alkavasta kehittämistyöstä. Toukokuussa vanhemmille jaettiin infokirjeet (liite 1) sekä lupahakemukset (liite 2). Myös lapsille puhuttiin jo enemmän tulevasta kehittämistyöstä, edessä olevista jutteluhetkistä ja ”meidän päiväkotit”-projektista. Lasten kanssa projekti saatettiin alkuun keväällä orientoivalla tehtävällä.

Kesäkuussa vanhemmille jaettiin ensimmäiset kyselyt (liite 3) ja toteutettiin lasten haastattelut. Kesän aikana avasin ja purin kyselyitä sekä haastatteluja ja kävimme läpi hahmotelmaa työn kehittämisen askeleiksi. Myös vanhempien osallisuuden edistämisen toimenpiteet alkoivat hahmottua kuten myös lasten kanssa tehtävän projektin muoto.

Syksyllä projekti lasten kanssa alkoi omine osa-alueineen ja käyttöön otettiin vanhempien osallisuutta edistäviä käytäntöjä pitkin syksyä. Alustavat suunnitelmat tarkentuivat syksyn aikana ja työn edetessä niitä muutettiin tarpeen mukaan. Varsinkin lasten kanssa toteutetun oman projektin sisällöt elivät koko kehittämistyön ajan. Joulukuussa suoritettiin vanhemmille toiset, uudistettujen käytäntöjen arviointiin keskittyneet kyselyt (liite 4) sekä lasten ryhmähaastattelut, joissa kartoitettiin, näkyvätkö muuttuneet työ- ja toimintatavat lasten puheissa.

Jokaiseen kehittämishankkeeseen on tärkeää kuulua seuranta ja arviointia, sillä palaute on olennainen osa tietoista ja muutoshaluista toimintaa. Jatkuva prosessiarvioinnissa arviointi toimii ennen kaikkea palautteena ja hankkeen ohjaamisen välineenä. Kehittämistyölle on ominaista prosessimainen etenemistapa sekä ratkaisuvaihtoehtojen ja etenemispolkujen moninaisuus. Alussa asetetut tavoitteet voivat täsmentyä tai hämärtyä etenemisen aikana ja joskus sivuraiteen valinta voi olla tarkoituksenmukaista. Olennaista onkin, että valinnat eri vaihtoehtojen välillä ovat tietoisia. (Seppänen-Järvelä 2004, 19.)

Tässä kehittämistyössä arviointia toteutettiin usealla tasolla. Koko projektin ja kokonaisuuden sisällön ja aikataulun seuraamiseen ja arviointiin minulla oli kotona seinätaulu. Suurelle paperille olin koontanut kaikkien osa-alueitten sisällöt rinnakkain ja siihen päivitin suunnitelmaan tulleita muutoksia, lisäyksiä ja ideoita. Kun suunnitelma oli näkyvillä koko ajan ja kasattuna yhteen eri otsikoitten alle, helpotti se myös kokonaisuuden hahmottamista. Lisäksi työn kehittämisen ja lasten projektin seurantaan ja arviointiin oli omat erilliset suunnitelmansa, joiden mukaan myös arvioimme yhteisesti töissä sisältöjen ja tavoitteiden toteutumista ja mahdollisia tarpeita sisältöjen muuttamiseen. Pidin myös opinnäytetyön ajan päiväkirjaa eri vaiheista ja tuntemuksista projektin aikana.

Itsearviointi kuuluu kehittämistyöhön. Siinä toiminnan toteutuksesta vastaavat työntekijät arvioivat itse työtään ja muokkaavat tätä varten erilaisia arviointimenetelmiä. Kehittämiprojektissakin itsearviointi voi asettua eri tasoille: se voi olla yksilön henkilökohtaista, tiimin, työyhteisön, asiakasryhmän tai projektin tasoilla. Tällöin omaehtoinen arviointi tuottaa työn kehittämisessä välittömämmin hyödynnettävää tietoa kuin ulkopuoliset toimijat voisivat tarjota. Kehittämistoiminta voi vaihdella suurista kehittämishankkeista käytännölliseen, usein pienimuotoiseen kehittämistyöhön. Suurissa hankkeissa on usein paremmin resursseja arviointiin. Monesti projekti on kuitenkin osa organisaation tai työyhteisön oman työn kehittämistä, eikä sillä ole ulkopuolista tutkimus- tai arviointitukea. Arvioinnin merkitys on tällöinkin olennainen,

systemaattinen ja hyvin toteutettu itsearviointi on erittäin riittävä arvioinnin muoto kehittämisprojektille. (Seppänen-Järvelä 2004, 24-25.)

Kehittämistyö sisälsi henkilökohtaista itsearviointia osana oman työn kehittämisen askelia sekä kokonaisvaltaista työtapojen ja käytäntöjen arviointia työtiiminä. Ojalan (2009, 29.) mukaan dynaamiseen reflektioon liittyy tietoista ajattelua, jolla pyritään ratkaisemaan toiminnassa havaittuja epäkohtia ja pohditaan ja testataan erilaisia vaihtoehtoja käytännön kehittämiseen. Keskeistä on asioiden kriittinen pohdinta yhdessä muiden kanssa, sillä se antaa reflektioon syvyyttä ja uusia näkökulmia. Ajattelun ja kokemusten tuloksena toimintaa muutetaan. Myös Stenvall ja Virtanen (2007) korostavat kriittisen reflektion merkitystä onnistuneen muutoksen ja muutoksen johtamisen yhtenä kulmakivenä. Tällaista kriittistä reflektiota toteutettiin läpi koko kehittämistyön.

Myös vanhemmat osallistuivat arviointiin kehitettyjä menetelmiä pohtien sekä lapset osaltaan jatkuvasti erilaisten toimintojen sisällä ”meidän päiväkotii” teeman parissa. Myös lasten haastattelut toimivat eräänlaisena arviointina ja kehittämistyön suuntaa ohjasivat lasten haastatteluissa kertomat näkemykset päiväkodin arjesta ja varsinkin aikuisten roolista. Tietoa tuli jatkuvasti kehittämistyön aikana keskusteluissa ja esimerkiksi lasten toimiessa kuvaajina päiväkotiympäristössä ja kertoessa kuvaamistaan paikoista tai asioista ja muistakin arjen asioista.

#### **6.4 Kehittämistyössä käytetyt tiedonhankintamenetelmät**

Kehittämistoimintaa varten hankittiin tietoa alkukartoitukseksi sekä kehittämistoiminnan pohjaksi vanhemmille suoritetuilla kyselyillä, lasten haastatteluilla sekä lasten kanssa päivän lomassa käydyillä keskusteluilla, jotka ovat perinteisiä kvalitatiivisia eli laadullisia menetelmiä.

Laadulliset menetelmät auttavat ymmärtämään esimerkiksi asiakkaita ja selittämään käyttäytymistä ja päätöksen syitä. Tapausten määrä on yleensä pieni mutta ne pyritään analysoimaan tarkasti. Keinot sopivat hyvin toiminnan kehittämiseen, kun aineistoa kerätään vapaamuotoisemmin ja aineisto on usein tekstimuotoista. Se voi olla tutkimusta (tai tässä tapauksessa kehittämistyötä) varten kerättyä kirjallista, kuvallista tai äänimateriaalia. Perinteisten lomakehaastattelujen lisäksi tietoja kerätään usein keskustelunomaisilla haastatteluilla, tiettyyn aihealueeseen keskittyvillä teemahaastatteluilla, ryhmähaastatteluilla tai tutkija voi kerätä aineistoa tekemällä havaintoja ja osallistumalla itse jollakin tavalla tutkimansa yhteisön toimintaan. (Heikkilä 2014, 13-14.)

#### **6.4.1 Kyselyt vanhemmille**

Kun tutkitaan ja kehitetään vanhempien osallisuutta, on mielekästä pyrkiä selvittämään päivähoiton henkilökunnan lisäksi vanhempien näkemyksiä ja kokemuksia siitä, minkälaiset mahdollisuudet heillä on vaikuttaa lastensa päivähöitoon. (Venninen ym. 2011, 8.) Vanhemmille toteutettiin kaksi kyselyä, ensimmäinen kehittämistyön alkuvaiheessa ja toinen aivan työn lopussa. Alussa suoritettujen mielipidekyselyjen tarkoituksena oli kartoittaa vanhempien kokemuksia vaikuttamisen ja osallisuuden mahdollisuuksista kehittämistoiminnan alkaessa sekä siitä, mihin asioihin he haluavat vaikuttaa ja millä tavalla. Ensimmäisellä kyselyllä haluttiin myös saada näkyviin vanhempien ideoita ja ajatuksia käytäntöjen kehittämiseen. Saadut vastaukset toimivat lähtökohdaksi nimenomaan vanhempien osallisuuden kehittämisessä. Toinen kysely oli kohdennettu kehittämistoiminnan aikana käyttöön otettuihin uusiin tai uudistettuihin käytäntöihin sekä vanhempien mielipiteisiin ja kokemuksiin niistä.

Avoimille kysymyksille on tyypillistä, että ne ovat helppoja laatia mutta työläitä käsitellä ja sanallisten vastausten luokittelu on vaikeaa. Avoimet vastaukset myös saattavat houkutella vastaamatta jättämiseen. Toisaalta avoimilla vastauksilla voidaan myös saada vastauksia, joita ei etukäteen osattu ajatellakaan, kuten esimerkiksi hyviä ideoita. (Heikkilä 2014, 47-48.) Molemmat kyselyt kehitettiin yhdessä päiväkodin

toisen työntekijän kanssa pohtimalla mikä juuri meidän kannaltamme olisi tärkeää. Suunnittelussa käytettiin apuna useiden eri tutkimusten ja opinnäytetöiden haastattelu- ja kyselyrunkoja. Ensimmäisessä kyselyssä päädyttiin käyttämään pelkästään avokysymyksiä, vaikka osa kysymyksistä olisi voinut olla yhtä hyvin monivalintakysymyksiäkin. Halusimme kuitenkin jättää kyselyyn mahdollisimman paljon väljyyttä.

Kyselylomakkeeseen sisältyy kaksi osaa, saatekirje ja varsinainen lomake. Saatekirje voidaan korvata joskus saatesanoilla ennen kysymyksiä. Saatteen pääasiallisena tehtävänä on motivoida vastaajaa täyttämään lomake ja selvittää tutkimuksen taustaa ja vastaamista. Saatekirjeellä voi olla ratkaiseva merkitys siinä, täyttääkö vastaaja lomaketta. (Heikkilä 2014, 47-48.) Ensimmäisessä kyselyssä päädyttiin motivoimaan vanhempia sekä kyselyn alussa olleella saatekirjeellä, että informoinnilla lomakkeiden jakamisen yhteydessä.

Lomakkeessa päädyttiin informoituun kyselyyn avoimin kysymyksin. Informoidussa kyselyssä lomakkeet jaetaan henkilökohtaisesti paikoissa, joissa suunnitellut kohdejoukot ovat henkilökohtaisesti tavoitettavissa. Lomakkeiden jakamisen yhteydessä kerrotaan tutkimuksen tarkoituksesta, selostetaan kyselyä ja vastataan kysymyksiin. Vastaajat täyttävät lomakkeet omalla ajallaan ja palauttavat lomakkeet joko postitse tai sovittuun paikkaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 196-197.) Ensimmäiset kyselyt jaettiin henkilökohtaisesti yhteisen kesäjuhlan yhteydessä. Näin oli mahdollista kertoa kyselyn tarkoituksesta ja tavoitteista mahdollisimman monelle yhtä aikaa. Kerroin, että kyselyllä haetaan sekä kokemuksia tämän hetkisestä tilanteesta että ideoita käytäntöjen kehittämiseen. Myönsin kyselyn olevan laaja, mutta kyselyssä olevan vapauden siihen, että jollakin voi olla enemmän mielipiteitä tai ideoita yhteen kohtaan, vähemmän kokemuksia ja ajatuksia toiseen.

Toisen kyselyn tarkoitus oli kerätä vanhempien mielipiteitä uusista tai uudistetuista käytännöistä. Siihen kuului myös saatekirje sekä itse kyselylomake. Kyselyt jaettiin päiväkodilta haku- tai tulotilanteen yhteydessä, jolloin kerrottiin myös lyhyesti kyselyn

tarkoituksesta. Kyselystä oli tiedotettu vanhemmille myös aiemmin sähköpostitse lähetetyssä kirjeessä.

Toisessa kyselyssä päädyttiin valmiisiin vastausvaihtoehtoihin, koska kysely kohdistui nimenomaan vanhempien mielipiteisiin uusista tai uudistetuista käytännöistä, joten aihepiiri oli ensimmäistä kyselyä selkeämpi ja rajatumpi. Kysely myös ajoittui juuri joulun alle, joten siitäkin syystä halusimme vastaamisen olevan helpompaa kuin esimerkiksi ensimmäisen kyselyn avointen vastausten pohtiminen.

Kysymysten vastausvaihtoehdot tehtiin likert-asteikon periaatetta mukaillen. Mielipidekysymyksissä suositaan usein valmiita vaihtoehtoja sisältäviä kysymyksiä tai kysymyksiä, joissa vastaaja valitsee tarjotuista vaihtoehdoista. Vastaaja valitsee, onko hän asiasta ”täysin samaa mieltä”, ”täysin eri mieltä”, ”ei osaa sanoa” jne. Tällaisten mitta-asteikkojen kysymykset koodataan useimmiten arvoilla 1-5. Luokan ”en osaa sanoa” vastausvaihtoehdon sijoittamisella on suuri merkitys. Joskus tämä vaihtoehto on sijoitettu mittarin alkuun tai loppuun ja koodattu vastaavasti. Tämä on kuitenkin virheellinen tapa numeerisen tarkastelun kannalta, koska ensinnäkin on syytä olettaa, että asiasisällöllisesti ”en osaa sanoa”- mielipide tarkoittaa ainakin osalle vastaajista, ettei hän osaa sanoa kumman näkemyksen puoleen (samaa mieltä vai eri mieltä) hän kallistuu. Toiseksi sen sijoittaminen muualle kuin keskelle vääristää tulokset todellisuutta vastaamattomiksi. (Valli 2010, 224.)

Tässä kyselyssä päädyttiin numeroasteikon sijaan sanallisiin vastausvaihtoehtoihin selkeyden vuoksi. Emme päässeet oikein keskenämme yhtisymmärrykseen ”en osaa sanoa”- vaihtoehdon sijoittumisesta loogisesti, joten arvelimme, että epäselvyyttä voisi esiintyä myös vastaajien keskuudessa. Mielestämme sanalliset vaihtoehdot myös vaativat hieman enemmän pohdintaa. Oman kokemuksen perusteella numeroasteikolla tulee helpommin vastattua epämääräisemmin. Vaihtoehdot sijoituivat kyselyssä ”erittäin merkityksellinen- ei lainkaan merkityksellinen” välille ja näiden lisäksi vaihtoehdoissa oli ”en osaa sanoa” ja ”jokin muu, mikä” vastausmahdollisuudet. Tässä kyselyssä vaihtoehdot toimivat mielestäni tarkoituksenmukaisesti.

### 6.4.2 Lasten haastattelut

Lapsille toteutettiin kehittämistyön aikana kaksi haastatteluhetkeä. Ensimmäiset haastattelut työn alkuvaiheessa olivat joko yksilö tai parihaastatteluja ja toiset työn loppupuolella ryhmähaastatteluja kolmen tai neljän lapsen ryhmissä.

Haastattelussa joku esittää kysymyksiä toiselle koskien tämän ajatuksia tai mielipiteitä. Luokittelu lähtee tiukasti ennakkoon määritellystä strukturoidusta haastattelusta päätyen vapaamuotoiseen avoimeen haastatteluun, jossa vain aihealue on määritelty. (Kananen 2008, 73.) Haastattelut ovat hyvin yleisesti käytetty menetelmä myös lasten mielipiteiden ja toiveiden kartoittamisessa. Lasten haastattelun perustana on luottamus siihen, että lapsi on itse paras asiantuntija kertomaan omasta elämästään ja kokemusmaailmastaan. Oleellista on pyrkiä tavoittamaan lasten kokemukset heidän omista lähtökohdistaan, ei aikuisuuden määrittämänä. (Roos 2016, 30.)

Haastattelutapaa valitessa kannattaa pohtia, millaisiin asioihin haastattelun toivottaisiin tarjoavan näkökulmaa. Jos tavoitteena on kartoittaa lasten ajatuksia tai näkemyksiä ylipäättään varhaiskasvatuksen toiminnasta, voidaan haastattelun tukena hyödyntää esimerkiksi haastattelurunkoa. (Ahonen 2017, 146.) Strukturoimattomien haastattelumenetelmien ajatellaan jättävän tilaa lapsen omalle kerronnalle. Menetelmän ohella tilanteeseen vaikuttavat myös monet vuorovaikutukselliset tekijät. Kysymiseen sisältyy aina vallan käyttöä ja haastattelutilanteessa lapsen ja aikuisen epätasavertainen valtasuhde korostuu. Aikuinen saattaa tiedostamattaan dominoida haastattelua, vaikka pyrkimys olisi toinen. Lisäksi lapsi saattaa etsiä vastauksia, joita hän olettaa aikuisen haluavan kuulla, ja vastaukset kertovat enemmän näistä oletuksista kuin lapsen arjen kokemuksista. Antamalla riittävästi tilaa lapsen tavalle kertoa ja liittämällä keskustelunaiheet lapsen arkipäivään, aikuinen haastattelija voi pyrkiä eroon valta-aseman mukanaan tuomista haasteista. (Roos 2016, 30-31.)

Haastattelun aikana on tärkeää antaa lapselle mahdollisuus kertoa myös asioista, jotka eivät ehkä ole olennaisia haastattelun aihepiirin kannalta, mutta eräällä tapaa vaativat tulla kerrotuksi. Lasten tarinat lähtevät välillä kulkemaan omia polkujaan jotka ovat



sallittuja, mikäli halutaan edetä lasten ehdoilla. Lasten kannattaa antaa kertoa päällimmäinen asia pois mielestään ja johdatella vasta sitten keskustelu tutkimuksen kannalta olennaisiin teemoihin. Muuten käy helposti niin, että lapsi palaa aina takaisin tähän itselleen tärkeään teemaan. (Roos 2016, 31-32.)

Yksi keino haastattelujen toteuttamiseen on leikki, jossa lapsia haastatellaan radio- tai televisio-ohjelmaan. Monet lapset nauttivat, kun he saavat rauhassa kertoa kuulumisistaan. Kuulumisten äärelle pysähtyminen avaa aikuiselle lapsen elämää myös varhaiskasvatuksen seinien ulkopuolella. Jotta aikuinen voisi keskittyä ja olla täysin keskustelutilanteessa läsnä, kannattaa haastattelut tallettaa ensisijaisesti äänitallenteeksi, jota hyödyntämällä ne saadaan myös kirjalliseen muotoon varsinaisen haastattelutilanteen päätyttyä. (Ahonen 2017, 148.)

Lasten haastattelut tehtiin päiväkodilla sopivissa tilanteissa päivien lomassa jokaiselle yli kolmevuotiaalle lapselle, ja kaikkiaan kymmenelle lapselle yhdestätoista. Ryhmähaastattelut toteutettiin samalla periaatteella 11 lapselle 12:sta. Olin kertonut lapsille jo aiemmin kehittämistyötä esitellessäni, että jossakin vaiheessa haluaisin pitää jokaisen halukkaan kanssa keskustelutuokioita, joissa haluaisin tietää heidän ajatuksiaan ja mielipiteitään päiväkotimme liittyen. Vielä jokaista keskusteluun pyytäessäni varmistin vielä erikseen jokaisen lapsen halukkuuden juttelutuokioon. Kaikki lapset olivat halukkaita osallistumaan ja uteliaita hetkeä kohtaan.

Molemmat haastattelut olivat muodoltaan mahdollisimman rentoja, istuimme lattialla tyynyillä tai patjoilla. Keskustelun aluksi kerroin vielä, mihin juttelutuokio liittyy ja millaisia asioita haluaisin tietää sekä sen että oikeita tai vääriä vastauksia ei ole vaan kyse on jokaisen omasta mielipiteestä. Kiitokseksi jokainen sai tarran. Jutteluhetket nauhoitin, jotta hetkessä voisin keskittyä vain jutteluun, kävimme läpi myös nauhoittamisen syytä ja että jokainen voi jälkikäteen kuunnella pätkän keskusteluumme.

Ensimmäisessä haastatteluhetkessä lapset olivat joko yksin tai pareittain, vähän miten jokaisen kohdalla ajattelin turvallisimmaksi ja mukavimmaksi, tähän kysyin myös lasten mielipidettä. Toiset haastattelut toteutettiin kolmen tai neljän lapsen ryhmässä.

Haastattelu eteni jutteluna, tietynlaista haastattelurunkoa mukailien, mutta keskustelu polveili tivolikäynneistä lempileikkeihin. Välillä johdattelin keskustelua aihepiirin suuntaan. Pääasia ensimmäisissä haastatteluissa oli se, millaisiin asioihin lapset kokevat pystyvänsä vaikuttamaan ja millaisiin eivät. Lisäksi halusimme saada lasten näkemyksiä siitä, mikä heistä päiväkodissa on tärkeintä ja vastaavasti mikä aikuisten tärkein tehtävä päiväkodissa on.

Toisissa haastatteluissa juttelimme enimmäkseen siitä, millaisiin asioihin lapset kokevat pystyvänsä vaikuttamaan, millaisista asioista neuvottelemme yhdessä ja mitä asioita aikuiset ja lapset tekevät yhdessä. Toisen haastattelun tarkoitus oli selvittää, näkyvätkö lasten puheissa päiväkodin arjessa lisääntyneet yhteiset tekemiset, neuvottelut ja suunnittelu lasten ja aikuisten kesken.

Oman roolini haastattelujen toteuttajana pohdin olevan hieman kaksijakoinen. Toisaalta olen lapsille jo tuttu ja uskoisin heidän voivan kertoa asioita eri lailla kuin ehkä vieraamman tai täysin vieraan aikuisen kanssa, ainakin osa lapsista olisi jännittänyt tilannetta eri tavalla. Toisaalta kyse oli omasta päiväkodistamme ja itsekin ”sisällä” siinä, joten aina on mahdollista, että lapset uskaltavat kertoa vieraalle ihmiselle asioita eri lailla. Oma roolia ulkoistaakseni keskusteluissa oli mukana tuoma pehmolelu, jonka kerroin tulleen vierailulle päiväkodillemme ja että se oli utelias tietämään mitä päiväkodilla tapahtuu ja mitä lapset ajattelevat. Myös aikuisista puhuttaessa käytin meistä molemmista nimiä ja sillä tavalla yritin hälventää omaa persoonaani ja osallisuuttani. Huomasin haastatteluja toteuttaessani, että kaikista vaikeinta olikin antaa keskustelun edetä melko lailla omalla painollaan. Hienovarainen ohjaaminen aiheen suuntaan, hoputtamatta ja kiiruhtamatta oleminen oli vaikeampaa kuin olisin uskonut.

## **6.5 Aineiston analysointi**

Avoimia kysymyksiä voi käsitellä vastaavalla tavalla tilastollisin keinoin kuin valmiiksi koodattuja vastausvaihtoehtojakin. Se edellyttää vain, että tutkija luokittelee samansisältöiset vastaukset samoihin luokkiin. Tällöin on hyvä lukea ensin kaikki

vastaukset läpi, jotta saa kokonaiskuvan kerätystä aineistosta. Sen jälkeen aloitetaan koodaaminen ensimmäisestä vastauksesta alkaen. Muuttujan vaihtoehtojen koodaamiseen kannattaa ottaa avuksi kynä ja paperia, jotta vaihtoehdot ja merkitykset voi merkitä ylös. On siis tärkeää tehdä listaa sitä mukaa kuin uusia erilaisia vastausvaihtoehtoja ilmenee. Laadullisen tutkimuksen puolella tämäntyyppisessä aineiston yhdistelyssä puhutaan teemoittelusta. (Valli 2010, 248.)

Teemoittamisessa on kyse aineiston pelkistämisestä etsimällä tekstin olennaisimmat asiat. Teemojen avulla pyritään tavoittamaan tekstin merkityksenantojen ydin. Teemat liittyvät siis tekstin sisältöön eivätkä sen yksittäisiin kohtiin. Tekstiä teemoittaessaan tutkija lukee tekstin useaan kertaan pyrkien löytämään rivien välistäkin sen keskeiset merkitykset. Tutkijan ongelmanasettelusta riippuu, hakeeko hän tekstistä johonkin tiettyyn asiaan liittyviä merkityksiä vai lähestyykö hän tekstiä kokonaisuutena pyrkien rakentamaan sen oman sisällöllisen logiikan. Tällaista lähestymistapaa kutsutaan aineistolähtöiseksi. Aineistolähtöisessä lähestymistavassa aineistosta etsitään teemoja joista tutkittavat puhuvat. Aineistoa voi lähteä teemoittamaan myös omilla kysymyksillä, jolloin keskeiseksi nousee se, mitä tutkittavat kunkin teeman kohdalla puhuvat. Tällöin tehtäväksi ei tule teemojen etsiminen aineistosta vaan informanttien antamien merkitysten löytäminen. (Moilanen & Rähkä 2010, 55.)

Avoimia kysymyksiä sisältäneen kyselyn työstämisen aloitin lukemalla lomakkeita läpi useaan kertaan kokonaiskuvan hahmottamiseksi. Kysymykset olivat jo lomakkeessa neljän suuremman teeman alla, joita kävin läpi seuraavaksi lukemalla niitä kerta toisensa jälkeen. Avoimista kysymyksistä hahmottui eri vastausvaihtoehtoja, joita kirjasin erilliselle paperille, luettuani jälleen vastauksia läpi kysymys kysymykseltä. Tämän jälkeen eri vaihtoehdot oli jo helppo hahmottaa ja luokitella manuaalisesti eri vaihtoehtojen alle ns. ”tutkimiehen kirjanpidolla”. Suuremmassa otoksessa vastausten käsittely näin ei ehkä olisi onnistunut, mutta koska kyseessä oli yhden pienen päiväkodin vanhemmista koostuva ryhmä, oli vastausten tarkka läpikäyminen ja teemoittelu näin mahdollista.

Luokkien yhdistämisen yhteydessä puhutaan aineiston tiivistämisestä. Tällöin toisiaan sisällöllisesti lähellä olevia luokkia yhdistetään. Aineiston ymmärtäminen kasvaa, kun tutkija joutuu käymään sitä läpi useaan otteeseen. (Valli 2010, 248.) Tässä kyselyssä avoimista vastauksista hahmotuivat eri vaihtoehdot melko luonnostaan eikä yhdistelyyn luokkien vähentämiseksi juurikaan ollut tarvetta. Aineiston läpikäyminen useaan kertaan oli kylläkin ehdottoman tarpeellista kokonaiskuvan ja aineiston ymmärtämisen kannalta.

Laadullisissa menetelmissä käytetään sanoja ja lauseita määrällisten menetelmien lukujen sijaan eikä siinä pyritä määrällisten menetelmien mukaisiin yleistyksiin. Tarkoituksena on ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen ja mielekkään tulkinnan antaminen; ilmiön syvälinen ymmärtäminen. Analyysi ei ole laadullisen tutkimuksen viimeinen vaihe, vaan koko prosessin eri vaiheissa mukana oleva toiminta, joka ohjaa itsessään prosessia ja myös tiedonkeruuta. (Kananen 2008, 24.) Kun avoimista kysymyksistä oli saatu hahmotettua eri vastausvaihtoehdot, tein niistä sanallisen kuvauksen tulos osiota varten. Tuloksiin halusin kuitenkin kirjata vielä myös numeraalisen jakauman eri vaihtoehtoihin tulosten havainnollistamiseksi.

Toisessa kyselyssä vastausvaihtoehdot olivat sanalliset likert-asteikon periaatetta mukaillen. Tällöin kokosin vastaukset yhteen tyhjälle lomakkeelle, josta oli helppoa laskea kunkin vastausvaihtoehdon kokonaismäärä ja muodostaa kokonaiskuva vanhempien mielipiteistä uusista tai uudistetuista käytännöistä ja niiden merkityksistä vanhemmille. Lomakkeet kävin läpi silti useampaan kertaan oikean tuloksen varmistamiseksi.

Litterointi tarkoittaa tallenteiden purkamista kirjalliseen muotoon, jolloin niitä voidaan käsitellä manuaalisesti tai ohjelmallisesti. Haastatteluaineisto kirjoitetaan tekstimuotoiseksi tiedostoksi mahdollisimman sanatarkasti. Valintaa tosin joudutaan tekemään jo tässäkin vaiheessa, mutta tallenteisiin voidaan palata myöhemmässä vaiheessa. Litteroinnissakin voidaan erottaa tasoja tarkkuuden suhteen, sillä tarkin taso huomioi puheen lisäksi eleet ja äänenpainot taukoineen. Usein riittää kuitenkin melko karkea taso, joka huomioi lauseen ytimen tiivistetyssä muodossaan. (Kananen 2008,80.)

Eskola (2010, 179) kehottaa purkamaan aineistot työvaiheen työläydestä huolimatta kokonaan eikä luottamaan siihen, että nauhoitteilta voi etsiä täydennystä myöhemmin. Aineistoa litteroidessa tulee samalla myös tutustuttua siihen alustavasti ja pääsemään aineistoon sisään toisella tavalla kuin itse haastattelutilanteeseen keskittyneenä ja ehkä jännittyneenäkin.

Itse litteroin haastattelut kokonaan ja tarkasti mahdollisimman pian keskustelujen jälkeen. Tällä halusin varmistaa, että tilanne olisi mielessä vielä mahdollisimman elävästi ja voisin liittää samaan yhteyteen omia huomioitani, mikäli mieleen olisi jäänyt jotain erityisiä ilmeitä tai vaikkapa eleitä, jotka eivät luonnollisesti nauhoilta erotu. Kirjallisessa muodossa olevista keskusteluista luin läpi useaan kertaan muistellen vielä itse haastattelutilanteita. Tulosteena olevista papereista oli helpompi erottaa kehittämistyön teemoihin (lasten oma vaikuttaminen, osallisuus jne.) liittyvät maininnat, jotka erotin tekstin lomasta korostuskynällä. Tämän jälkeen kokosin osallisuuteen ja vaikuttamiseen liittyviä asioita erilliselle paperille ja tein niistäkin yhteenvedon.

Eskola (2010, 180-193) painottaa myös, että aineistosta ei nouse itsestään yhtään tulosta vaan tutkijan on itse aktiivisesti työstettävä aineistosta analyysi ja tulkinta. Haastattelut on luettava läpi huolella, koska haastattelu ei välttämättä etene loogisesti teemasta toiseen vaan kommentteja ja vastauksia aiheeseen liittyen voi löytyä eri puolilta haastattelua. Tekstinkäsittelyohjelmat ovat helpottaneet ”leikkaa-liimaa” toimintoa, mutta vanhat tavatkin ovat edelleen käyttökelpoisia, aineiston koodaamisenkin voi tehdä analyysiohjelman sijasta perinteisesti värikynillä.

## **6.6 Pienin askelin -malli kehittämisen työkaluna**

Kehittämistyön systematisoimiseksi on olemassa useitakin erilaisia käyttökelpoiseksi testattuja malleja. Malli tuo kehittämistoiminnalle toistettavissa olevia vaiheita sisältävän rungon, jonka jokainen voi opetella. Työyhteisölle syntyy mallin avulla yhteinen toiminnan kehittämiseen liittyvä ajattelutapa ja kieli, joka helpottaa yhteistä

ymmärrystä. Malli helpottaa kehittämistyössä alkuun pääsemistä ja ohjaa kehittämään pienin askelin. Kun asioita muutetaan vähän kerrallaan, muutokset eivät herätä suurta ahdistusta tai muutosvastarintaa ja kun pieniä kehittämisaskelia on mahdollista ottaa nopeasti, saadaan myös kehittämistyön tuloksia pian näkyviin. Malli tarjoaa myös kehyksen kehittämistoiminnan etenemisen dokumentoinnille ja jatkuvalle arvioinnille. Dokumenttien varassa on helppo palata ajassa taaksepäin ja arvioida omaa työskentelyä. (Mattila 2009, 51.)

Jatkuvan parantamisen malli on muokattu Demingin laatuympyrän pohjalta. Demingin laatuympyrää kutsutaan myös PDCA-malliksi (plan-do-check-act) tai PDSA-malliksi (plan-do-study-act). Malli muodostuu yksinkertaisesti neljästä vaiheesta: suunnittele- tutki- toimi. Nämä vaiheet toistuvat kehittämistoiminnan aikana muodostaen kehittämiskokeilujen syklin, jonka tavoitteena on viedä työyksikkö kehittämistoiminnan lähtötilanteesta lopputilanteeseen. (Mattila 2009, 52-53.)

Pääkaupunkiseudun kehittämissyksikkö VKK-metron ”Löytöretkellä omaan työhön”-päiväkotien kehittämishankkeessa mallin käyttökelpoisuuden lisäämiseksi muokattiin lomake (Mattila 2009,57). Tässä yhteydessä haluttiin alentaa mallin käyttöönoton kynnystä etsimällä eri vaiheille vastineet stadin slangista. Omaa kehittämistyömme seuranta ja arviointia varten muokkasimme lomaketta hieman enemmän itsellemme sopivammaksi, esimerkiksi muuttaen slangin taas yleiskielelle (liite 5). Pohjana ja mallina on kuitenkin käytetty VKK-metron lomaketta.

Aluksi mietitään, mikä olisi ensimmäinen kehittämistehtävä, se pieni askel, joka otetaan edettäessä kohti kehittämiskohteen lopputilannetta. Mietitään ideoita ja sitä, mitä tulisi tapahtua, jotta asiaan saataisiin parannusta ja mitä mahdollisesti tapahtuu, kun muutosta lähdetään toteuttamaan. Ajattelun pohjalta tehdään yksityiskohtainen suunnitelma kokeiltavasta pienestä muutoksesta: asetetaan tavoite, mitä kokeillaan ja miten, milloin ja kuka tekee mitäkin. Kokeiltava muutos ja toteutussuunnitelma kirjataan lomakkeelle. (Mattila 2009, 54.)

Suunnitelman valmistuttua ryhdytään toteuttamaan suunnitelmaa. Toteuttamisen jälkeen kirjataan kuvaus toteuttamisesta lomakkeelle: mitä oikeasti tehtiin ja mitä tapahtui. Kuvataan, menikö kaikki suunnitellusti vai tuliko eteen vaikeuksia tai häiriöitä. Joskus toiminnan vaikutuksia on vaikea ennakoida. Jos odottamattomia vaikutuksia tulee, kirjataan nekin lomakkeelle. (Mattila 2009, 54.)

Seuraavaksi kuvataan kehittämiskokeilun tulokset ja kirjataan ne lomakkeelle. Tuloksia verrataan odotuksiin ja pohditaan, mikä onnistui ja mikä jäi mahdollisesti tekemättä. Arvioidaan, oliko tehty muutos parannus ja edettiin kohti kehittämiskohteen visioitua lopputilannetta. Laaditaan yhteenveto, mitä kehittämiskokeilusta opittiin. (Mattila 2009, 54.)

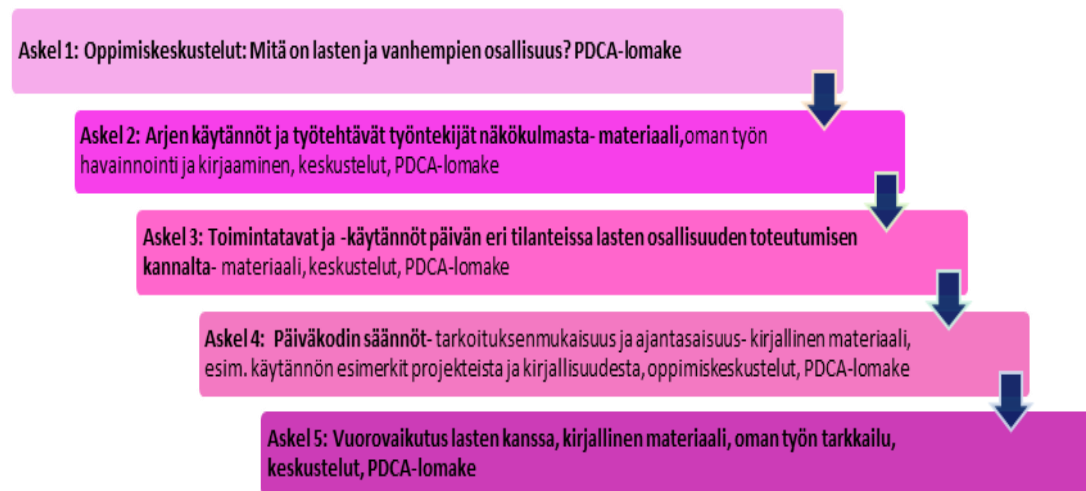
Lopuksi tehdään johtopäätökset, kirjataan ne lomakkeelle ja toimitaan niiden mukaan. Pohditaan, mitä mahdollisia muutoksia toimintaan pitää tehdä kehittämiskokeilusta saatujen kokemusten ja tulosten perusteella. Kirjataan myös alustavia ajatuksia siitä, mitä seuraavaksi kokeillaan, mikä on seuraava pieni askel kohti kehittämiskohteen lopputilannetta. Sitten aloitetaan uusi PDCA-sykli edeten kehittämiskohteen lopputilannetta kohti. (Mattila 2009, 54.)

Tässä kehittämistyössä käytimme myös lomaketta hieman soveltaen, lomakkeiden pääpaino oli askelten sisältöjen suunnittelussa ja tehtyjen kokeilujen ja tulosten arvioinnissa.

## **6.7 Työn kehittämisen askeleet**

Kehittämistyössä olemme löytäneet meille sopivan mallin tiedonhankintaan, itseopiskeluun ja työn ja käytäntöjen kehittämiseen. Työskentelytavat askeleissa saattoivat vaihdella, mutta perusmalli jokaisessa askeleessa oli kuitenkin sama. Askelten sisältö (kuvio 2) muodostui sekä itse havaitsemistamme muutostarpeista että lasten haastatteluista nousseista aiheista ja ajatuksista. Askelten sisältöjä on

havainnollistettu alla olevassa kuviossa ja avattu tarkemmin seuraavissa luvuissa. Muutoksen johtajan ominaisuudessa laadin kaikista käsittelemistämme aiheista mahdollisimman monipuolisen, informatiivisen ja tiiviin tietopaketin, johon perehtymisen jälkeen käsitelimme aiheita eri menetelmin ja lopuksi kävimme keskinäiset oppimiskeskustelut aiheesta.



Kuvio 2. Askelten sisältö.

Oppimiskeskustelujen materiaalipakettien tarkoituksena oli osaltaan toimia aiheesta käytyjen koulutusten tukena, palauttamaan mieleen mahdollisesti aiemmista koulutuksista saatuja oppeja, syventämään tietoa valituista aiheista sekä herättää ajatuksia ja tuoda uusia näkökulmia aiheisiin. Niiden tarkoitus ei ole korvata ”ulkopuolisia” koulutuksia vaan täydentää niitä omalla tiedon haulla ja pohdinnalla. Pienenä yksikkönä kaikkiin haluamiimme koulutuksiin on esim. aikataulu ja taloudellisten tekijöiden vuoksi mahdoton päästä ja olemme muutenkin paljon oman tiedonhankinnan ja itseopiskelun varassa. Aiemmin itseopiskelu on ollut kuitenkin satunnaista eikä meillä oikein ole ollut tiedossa pieneen, resursseiltaan rajalliseen yksikköön sopivaa oman työn kehittämismallia.



### 6.7.1 Askel 1: Lasten ja vanhempien osallisuus

Ensimmäisenä aiheena oli vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksessa. Käsitelimme vanhempien ja lasten osallisuuden yhtenä askeleena, josta täytimme ensimmäisen PDCA-lomakkeen. Materiaaliin ja keskusteluihin oli varattu aikaa kaksi viikkoa, jolloin pohdinnat olisi käyty toisen viikon loppupuolella. Käytännössä tämä osoittautui kuitenkin liian tiiviiksi aikatauluksi. Niinpä vanhempien osallisuus materiaaliin perehtymisaikaa oli kaksi viikkoa ja kolmannella viikolla kävimme keskustelut.

Materiaalin tarkoituksena oli vastata kysymykseen, mitä on vanhempien osallisuus sekä avata vanhempien mielipiteitä ja ajatuksia muutaman opinnäytetyön tulosten valossa. Tarkoitus oli myös herättää ajatuksia ja tuoda uutta näkökulmaa ennen varsinaista tietoa meidän päiväkotimme vanhempien mielipiteistä. Pohdimme vanhempien osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia sillä hetkellä, missä meidän työntekijöiden näkökulmasta saattaisi olla kehitettävää, mikä vastaavasti toimii. Pohdimme alustavasti toimintaperiaatteita, jotka voidaan kirjata käytännöiksi siitä, kuinka me haluamme eri tilanteissa toimittavan ja kuinka voimme parhaalla mahdollisella tavalla ottaa vanhemmat huomioon. Materiaalissa esitellyt tutkimustulokset oli jaettavissa kolmeen osioon. Aihealueet olivat arkipäivän kohtaaminen, tapahtumat ja vasu sekä tiedotus ja tiedonkulku. Lisäksi tässä yhteydessä pohdimme hieman, millaisia kysymyksiä vanhemmille tehtävään kyselyyn oli tärkeää sisällyttää.

Toisena tiedon syventämisen aiheena oli lasten osallisuus. Materiaalin tarkoituksena oli edellisen tavoin avata sitä, mitä lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa tarkoittaa ja kuinka sitä juuri meidän päiväkodissamme voidaan toteuttaa. Lisäksi avasin lasten kokemuksia osallisuudesta varhaiskasvatuksessa Roosin (2016) ”Mitä kuuluu”- kirjan mukaan sekä ”Vaikuta varhaiskasvatukseen”- tutkielmaan tiivistetysti perehtyen (Karila 2016). Materiaaliin perehtymisaikaa oli kaksi viikkoa, kolmannella viikolla pidimme ensimmäisen keskustelun.

Ensimmäisessä keskustelussa avasimme aihetta tekemällä miellekartan lasten osallisuudesta heränneillä ajatuksilla samalla aiheesta keskustellen. Miellekartta jäi

ruokailutilamme seinälle, jossa sitä tuli silmäiltyä päivittäin ja siihen oli mahdollista tehdä lisäyksiä jatkuvasti, kun jotakin uutta tuli mieleen. Näkyvillä ollessaan miellekartta myös piti yllä jatkuvaa keskustelua aiheesta.

Toisella kerralla perehdyimme sekä Shierin (2001) osallisuuden portaat-malliin, että Hartin (1992) osallisuuden tikapuihin. Shierin mallin suomensimme englanninkielisestä, jotta joutuisimme pohtimaan ajatusta vielä vähän enemmän. Tämän jälkeen vertasimme suomennettua jo valmiiksi käännettyyn testataksemme, olimmeko tavoittaneet idean oikein. Keskustelimme, mitä kukin taso saattaisi käytännössä tarkoittaa ja millä tasolla mahdollisesti oma toimintamme sillä hetkellä oli.

Osallisuuden portaiden pohdinnan jälkeen teimme vapaamuotoista listaa siitä, millä tavoin osallisuus tällä hetkellä toteutuu arkipäivissämme. Samalla ideoimme mitä uusia toimintatapoja voisimme jatkossa ehkä ottaa käyttöön tai ainakin kokeiluun, luonnollisesti ottaen huomioon sen, mitä ajatuksia ja ideoita lapsilta haastatteluissa ja arkipäivien keskusteluissa tulisi. Keskustelu sivusi jo osittain käytäntöjen kehittämistä ja palasi vanhempien osallisuuden lisäämiseen.

### **6.7.2 Askel 2: Arjen käytännöt**

Toisessa oman työn kehittämisaskeleessa otimme erityistarkasteluun päiväkodin arjen käytännöt eli kaiken sen, mitä työpäivien aikana tapahtuu ja mitä työnkuvaan normaaliarjessa viikon mittaan kuuluu. Aikaa askeleeseen oli varattu syksylle kolme viikkoa.

Aloitimme kirjaamalla kahden viikon ajan päivästä yhden tilanteen, tapahtuman, hetken tai asian, jolloin on kokenut onnistumista, tyytyväisyyttä tai joka muuten on päivästä erottunut positiivisena. Samoin kirjasimme yhden asian, jolloin on kokenut tyytymättömyyttä, stressiä tai johon ei ole ollut tyytyväinen. Toisella viikolla kävimme kirjauksia läpi keskustellen; mitä tilanteista mahdollisesti löytyy yhtenevää, mikä

eriävää, kuinka eri tilanteet koemme ja mitkä näiden perusteella olisivat niitä arjen ”solmukohtia”. Teimme samalla vielä eri listaa huomioistamme tilanteista, jotka jo näillä havainnoilla selkeästi vaativat vielä tarkempaa pohtimista ja kehittämistä. Tämän jälkeen kävimme päivän läpi ns. tilanne tilanteelta miettien, mitkä toimet ja tilanteet tuntuvat kiireisiltä, stressaavilta tai jolloin kokee esimerkiksi riittämättömyyden tunnetta. Näihin ongelmiin perehdyttiin erityisesti askeleen viimeisellä viikolla ja yritimme miettiä niihin ratkaisuja. Ratkaisuja esitetään tarkemmin tulokset osiossa.

### **6.7.3 Askel 3: Toimintatavat perustoiminnoissa**

Käänsimme näkökulman lasten osallisuuden toteutumiseen arjen perustoiminnoissa. Periaatteessa askel linkittyi vahvasti edelliseen, suurimpana erona oli näkökulman kääntäminen. Edellisessä askeleessa tarkastelimme päivää selkeästi aikuisen perspektiivistä ja nimenomaan työn tekemisen näkökulmasta, nyt tarkoitus oli keskittyä päivän tilanteisiin enemmän lasten näkökulmasta.

Aluksi perehdyimme valmistelemaan materiaaliin, johon olin koonnut tiivistetysti esimerkkejä mm. Koskikujan päiväkodin kehittämisprojektista (Hintsala 2011) sekä lasten osallisuuden toteutumisesta perustoiminnoissa (Kettukangas & Härkönen 2014). Lisäksi tarkastelimme Hyvä päivähoito -kirjan (Koivunen 2013) esimerkkejä. Perehdyimme myös osallisuuden pedagogiikkaan ja tutustuimme osallistavaan vuorovaikutuksen malliin (Korppi & Latvala 2010). Materiaaliin ja kirjallisuuteen perehtymisen jälkeen keskustelimme esimerkkien ja heränneiden ajatusten valossa eri käytännön tilanteista arjen perustoiminnoissa peilaten omaan arkeen ja toimivuuteen meidän päiväkodissamme.

Koska perustoimintoja ja käytännön tilanteita oli pohdittu jo edellisen askeleen aikana melko paljon, ei tämä tuonut varsinaisesti ratkaisevaa uutta tietoa tai ”aha-elämyksiä”. Perustoimintoja ja tilanteita arjessa tuli kuitenkin pohdittua yksityiskohtaisemmin ja tarkemmin, yritys ajatella asioita nimenomaan lasten kannalta

oli sekin merkittävää. Huomasimme, että prosessin myötä osallisuuden pedagogiikka ja osallistava vuorovaikutuksen malli ovat jo alkaneet asettua osaksi arkea ja toimintaa, joskin arviointiosuutta yhteisesti lasten kanssa tehtynä on tarpeen edelleen vahvistaa.

#### **6.7.4 Askel neljä: Säännöt**

Perustoimintojen ja arjen ”pienien tilanteiden” jälkeen otimme erityistarkasteluun säännöt. Aikaa tähän askeleeseen oli aluksi varattu kaksi viikkoa, näiden viikkojen aikana yhteiseen pohtimiseen jääneen ajan vähäisyyden vuoksi aikataulua jatkettiin jälleen viikolla.

Sääntöjä tarvitaan ja niiden mukaan toimiminen parantaa kaikkien turvallisuutta ja hyvinvointia. Sääntöjä on kirjoitettuja ja kirjoittamattomia, ja helpostikin voi käydä niin, että sääntöjä tulee kuin vaivihkaa tai hetkittäiseksi tarkoitetut ohjeet jäävätkin pysyviksi ja muuttuvat säännöiksi. Myös ajatusten, toiminnan sisällön ja toimintaympäristöjen muuttuessa voi käydä niin, että säännöt vain jäävät voimaan, vaikkei niillä olisi enää perusteltua tarkoitusta. Niinpä myös jokaisen toimipaikan olisi hyvä pysähtyä tarkastelemaan aika ajoin, millainen määrä sääntöjä matkaan on tarttunut ja kuinka moni niistä on vielä perusteltavissa.

Osallisuus toteutuu paremmin, jos lapset saavat päättää itselleen tärkeistä asioista kuten vaikka säännöistä. Kyse ei ole rajattomuudesta tai turvattomuudesta, sillä demokratiankin hengessä yhteiseen elämiseen tarvitaan sääntöjä ja rajoja. Kun säännöt luodaan yhdessä lasten kanssa, sitoutuvat hekin noudattamaan niitä paremmin. Vastuu säilyy aikuisella, mutta myös lapset sitoutetaan tällöin ottamaan vastuuta yhdessä sovitusta säännöistä ja omasta toiminnastaan. Yhdessä määritellyt säännöt sitouttavat toimintaan vuosikausien takaisia, aikuisen määrittämiä ja toisinaan perustelemattomiakin sääntöjä paremmin. (Kataja 2014, 62.)

Me aloitimme sääntöjen pohdinnan yksinkertaisesti: laatimalla listan, johon kirjasimme kaikki ne mieleen tulevat säännöt, joita päiväkodissamme on. Tämän jälkeen lista jäi muutamaksi päiväksi pöydälle ja siihen voi lisätä, mikäli jotakin tuli mieleen esimerkiksi työn lomassa.

Lasten palaverissa lapset saivat määritellä, mitä säännöt ylipäätään tarkoittavat ja miksi sääntöjä on olemassa. Samalla listaan kirjattiin myös lapsille mieleen tulleita sääntöjä ja käytiin läpi listaa yhdessä. Alustavasti keskustelimme myös siitä, että tilanteet voivat muuttua ja myös säännöt voivat muuttua, kun niistä yhteisesti sovitaan. Pihalla pidimme liikunnallisen mielipidekyselyn käymällä läpi osan listatuista säännöistä ja niiden tärkeydestä. Keskialueella luettiin sääntö ja mietittiin vähän, mitä se tarkoittaa, liikkumalla sovituille merkeille lapset kertoivat mielipiteensä, oliko kyseinen sääntö heidän mielestään tärkeä vai turha.

Myös toiminnan lomassa, käytännön tilanteissa, pohdimme sääntöjä ja niiden mielekkyyttä sekä lasten kanssa, että meidän aikuisten kesken. Lopulta päädyimme poimimaan yhdessä kaikkien kanssa sääntölistasta mielestämme ne kaikkein tärkeimmät. Loppujen lopuksi sääntöjä tuli neljä ja kaikki liittyvät turvallisuuteen ja hyvinvointiin. Tällä hetkellä voimassa olevat sääntömme ovat: 1) muita tai itseään ei saa satuttaa, 2) ketään ei saa kiusata, 3) tavaroita tai paikkoja ei saa hajottaa ja 4) puhutaan kauniisti (ei saa kiroilla). Aihe elää arjessa siten, että pohdimme sääntöjä tilanteiden mukaan ja mietimme yhdessä lasten kanssa, onko niitä johonkin tarpeen lisätä tai muuttaa.

### **6.7.5 Askel 5: Vuorovaikutuksella on väliä**

Aikuisten ja lasten vuorovaikutuksella on päiväkodin arjessa suuri merkitys, mutta kovinkaan usein sitä ei tule pysähtytyä miettimään kuin hetkittäin. Joissakin tilanteissa saattaa jäädä harmittamaan jokin tilanne tai hetki, jolloin mielessä käy, että olisin voinut tilanteessa toimia toisinkin mutta hetki meni jo. Vuorovaikutuksen tasoon ja laatuun

vaikuttaa päiväkotiarjessa moni asia, joihin olemme osaltaan pyrkineet aiemmissa kehittämisen askeleissakin vaikuttamaan.

Tässä askeleessa tarkoitus oli pysähtyä noihin hetkiin, joka päivä ja koko ajan: tarkkailla sitä, millaista kieltä lasten kanssa käytämme; kielen rikkautta ja monieleisyyttä, äänensävyä jne. Puhutun kielen lisäksi tarkkailimme yhtä lailla kehon kieltä, eleitä, ilmeitä ja niiden mahdollista ristiriitaa. Aikaa askeleeseen oli varattu kolme viikkoa, jota ajan vähyyden vuoksi jatkettiin jälleen viikolla. Aluksi tutustuimme valmistelemaan materiaalipakettiin aikuisten ja lasten vuorovaikutuksesta.

Ensimmäiset kaksi viikkoa tarkkailimme lähinnä omaa vuorovaikutustamme lasten kanssa arjen kaikissa tilanteissa. Keskustelua kävimme pitkin viikkoja sekä päivällä rauhallisimpaan aikaan mutta paljon myös arjen lomassa, tilanteissa ja niiden jälkeen. Kahdella viimeisellä viikolla keskityimme erityisesti sensitiivisyyteen ja aktivointiin.

## **6.8 ”Meidän päiväkotit” - projekti**

Aloitimme keväällä aiheeseen perehtymisen orientoivalla tehtävällä, jossa olin askarrellut pahvista valmiiksi päiväkotimme pelkistetyn pohjapiirustuksen. Kävimme yhdessä läpi mitä huoneita pohjassa on. Tämän jälkeen jokainen lapsista sai laittaa omasta tarrakuvastaan ja jäätelötikusta askartelemansa ”tikku-ukon” johonkin pohjapiirustuksen huoneista ja kertoa muille, mihin ja mitä menee kuvitelmassa mieluiten tekemään. Lapset tavoittivat idean ja alkoivat myös kertomaan, kenen kanssa siinä on leikkimässä. Nämä kirjattiin pohjaan jokaisen hahmon viereen. Aloituspäivänä kaikki lapsista eivät olleet paikalla ja myöhemmin lapset myös huolehtivat, että poissa olleet saivat varmasti askarrella omat hahmonsensa ja halusivat kuulla, mitä nämä kertoivat kuvassa tekevänsä. Pohja kiinnitettiin eteiseen ja siihen palattiin vielä monta kertaa myöhemminkin.

### 6.8.1 Mitä täällä tapahtuu

Syksyn ensimmäisenä kehittämistehtävänä lasten kanssa aloimme pohtia yhteisesti mitä päivissä tapahtuu ja mistä ne koostuvat. Tarkoituksena oli tavoittaa lasten näkökulmaa päivien rakentumisesta ja toisaalta myös tehdä näkyväksi missä kohti lapset jo ovat vaikuttamassa päivien touhuihin ja tekemisiin ja missä yhteisneuvotteluja ehkä olisi tarpeen lisätä.

Kävimme päivää läpi hoitoon tulosta kotiinlähtöön, aluksi keskustellen ja sitten lapset etsivät kuvia tai tekivät piirroksia kutakin hetkeä havainnollistamaan. Päiväkarta koottiin päiväkodin tyhjimmälle seinälle (kuva 1). Todellisuus kuitenkin on, että päivässä on olemassa tietyt ”rakenteet” joita ei loputtomiin voi siirtää tai jättää pois ja liikkumavara on näiden ympärillä (aamupala, ruokailu, lepo, välipala). Päiväkarta rakentaessa kävi ilmi, että varsinkin isommat lapset löysivät päivästä nämä tilanteet sekä sen, miksi niitä ei voi jättää kokonaan pois. Pohdinnat lisäävät varsinkin Turjan (2016) mainitsemaa tieto-osallisuutta. Kun päivän rakentuminen on lapsille selkeästi hahmottunut, on heidän myös helpompi olla vaikuttamassa sisältöihin ja tehdä sellaisia ehdotuksia, jotka on mahdollista toteuttaa ja näin huomata oma vaikuttamisensa.



Kuva 1. Päiväkarta.

Teemaan liittyen pidimme myös ”lapset päättää”-päivän, jolloin lapset olivat keskenään suuremmissa roolissa päättämässä, koska lähdetään ulos, raivataanko lähtiessä lelut, mihin ulkoillessa menemme jne. Oli mielenkiintoista nähdä, millaisiin ratkaisuihin lapset päätyvät, kun esim. ulkoillessa osa lapsista tahtoi lähteä metsäretkelle ja osa jäädä leikkimään puistoon. Kaikessa päivän aikana löytyi solidaarinen ratkaisu ja esimerkiksi

metsäretki järjestyi, kun he miettivät, että toinen aikuisista lähtee metsäretkelle ja toinen jää puistoon ja menee sitten vastaan vielä hoitoon saapumatonta jäsentä. Lisäksi teimme päiväkotipäivän tapahtumista nukketeatteri esityksiä, joita lapset saivat pareittain esittää toisilleen.

### **6.8.2 Lapset kuvaajina**

Valokuvaus ja kameran käyttäminen on viime aikoina kiinnostanut lapsia kovasti. Tähän yhdistäen aloimme ottamaan lasten kanssa kuvia päiväkodilta sekä sisä- että ulkotiloista. Lapset miettivät yhden paikan, joka on heidän mielestään päiväkodin mukavin, paras, kivoin, kaunein ja yhden, joka ei ole niin mukava, on tylsä, ruma, jossa ei tehdä kivoja juttuja jne. Kuvien ja niihin mahdollisesti liittyvien perustelujen lisäksi kuvaamisen yhteydessä juteltiin yleisemmin mikä päiväkodilla kunkin lapsen mielestä on mukavinta ja ikävintä.

Tällä halusimme vielä syventää ja tarkentaa sitä, millä tavoin lapset hahmottavat päiväkotipäivää, millaisiin asioihin he kiinnittävät huomionsa, mitkä tai millaiset paikat tai tekemiset kuvissa ja perusteluissa painottuvat. Esimerkiksi piirtämiseen verrattuna valokuvaus on lapsille uudempi ja mielenkiintoisempi ilmaisumuoto eikä siihen liity ”osaamiseen” liittyviä rajoitteita. Tehtyjen haastattelujen lisäksi syvennämme tietoa, mitä kuville annetut merkitykset kertovat varhaiskasvatuksesta lasten näkökulmasta. Kuvaamisella on myös merkitys tulevaisuuden toimintaympäristön kehittämisessä projektina lasten kanssa. Kuvia ottivat miltei kaikki lapset, yhdestätoista lapsesta kymmenen.

Leikkien ja lelujen merkitys lapsille tuli vahvasti esiin myös tässä projektissa otetuissa valokuvissa. Lempipaikoista, esineistä tai asioista sisällä otetuissa kuvista kymmenessä oli kunkin kuvaajan lempilelu, leikki tai leikkipaikka. Yksi kuvaaja ikuisti yhden leikkihuoneista, koska se on iso. Yleisempinä asioina mainittiin kivaa olevan mm. *ulos meneminen, välipalan syöminen, kirjojen lukeminen ja kaikenlainen muukin*



*leikkiminen.* Ulkona lempipaikat tai asiat liittyivät niin ikään kaikki leikkeihin; oman pihan leikkitorni, läheinen leikkipuisto, oma hiekkalaatikko, leikkipuiston keinu tai oman pihan liukumäkeä suurempi puiston liukumäki. Ulkoleikeissä jonkun mielestä ”*kaikki on kivaa*”. On kivaa kun, *saa laskea liukumäkeä, voi juosta ja karjua, kiipeillä puuhun ja leikkitorniin ja siellä ei ole liian kova meteli.*

Ikävimmissä tai tylsemmissä paikoissa tai asioissa mainittiin enemmänkin myös muita kuin leluihin tai leikkeihin liittyviä asioita tai tilanteita. Kolmessa kuvassa esiintyi lelu, joka oli tylsä, koska kuvaajat mielsivät sen ”tyttöjen leluksi”. Yhteen kuvaan oli otettu päiväkotimme leikkiakvaario, joka kuvaajan mielestä oli tylsä koska ”*eihän kalat noin roiku*”. Peräti kuusi kuvaa oli otettu paikasta tai tilasta, joka oli kuvaajan mielestä esim. väärän värinen tai liian pieni tai ikävä, koska sinne ei päässyt leikkimään aina kun halusi. Yhdessä kuvassa oli ruokapöytä, ”*no kun siinä lapset nauraa ja.. ja.. rauhallista ei ole.*” Muuten sisällä ikäviksi asioiksi tai tilanteiksi kerrottiin se, jos ei ole leikkikaveria tai kiusataan, jos joku rikkoo jotain, möly ruokailussa ja sisällä metelöinti muutenkin sekä yhden maininnan saanut päiväunet.

Ulkona ikäviä paikkoja olivat pääasiassa sellaiset, joissa ei lasten mielestä ole tarpeeksi haastetta vauhdikkaaseen ja taitoja haastavaan liikkumiseen. Kuvia otettiin liian pienistä liukumäistä tai kiipeilytelineistä tai vanhasta majasta omalla pihalla, koska siinä ei voi kiipeillä lainkaan.

### **6.8.3 Lepohetki**

Nukkuminen tai lepo hetki on asia, joka perinteisesti herättää tunteita ja keskustelua päiväkodeissa, niin lasten kuin vanhempienkin keskuudessa. Vaikka tämän nimenomaisen kehittämistyön aikana lepo hetki ei olekaan mitenkään erityisesti noussut esiin negatiivisessa mielessä, se on päinvastoin mainittu lasten toimesta useammin mukavissa asioissa, halusimme ottaa sen yksittäiseksi kehittämistilanteeksi lasten kanssa. Päiväkodissamme on kaksi lepo hetkissä käytettyä tilaa, jotka kulkevat nimellä

”nukkari” ja ”patjahuone”. Nukkarissa ovat ne lapset jotka nukkuvat pääsääntöisesti päiväunet ja patjahuoneessa ne lapset, jotka eivät joko nuku lainkaan tai nukahtavat satunnaisesti tai sitten nukkuvat lyhyemmän aikaa. Kahtena pienenä ryhmänä mietittiin, millaisia tapoja tilanteeseen liittyy, mikä tilanteessa on mukavaa, onko jotain, mikä lapsia pelottaa tai mietityttää ja olisiko jotain, mikä tekisi lepo hetkestä vielä mukavamman.

Ns. patjahuoneessa nukkuvat tai lepäilevät kuvasivat tilaa lepoaikaan mukavaksi ja rauhalliseksi. Taulut seinillä olivat lasten mielestä kauniita ja niitä on heidän mukaansa kiva katsella. Ajatuksemme on ollut, että niillekin jotka eivät enää nuku mutta lepäilevät eri pituisia aikoja, on hyvä olla jotakin ”tekemistä” hetken ajaksi. Kattoon olemme laittaneet pimeässä loistavia tähtiä sekä hankkineet laavalampun, jonka sisällön liikehdintää voi lepäilyn aikana seurata. Nämä olivat lasten mielestä mukavia juttuja. Kirjasta luettu tai levyiltä kuunneltu tarina oli lasten mielestä lepo hetkellä parasta, mutta mukavaa oli myös loikoilu ja se, että on ihan hiljaista ja rauhallista. Ainoana toiveena tuli, että huoneeseen olisi kiva saada ”sellaiset roikkuvat valot” lisää. Tämä idea oli helppo toteuttaa, ylimääräiset ”kausivalot” löytyivät kotoa jo seuraavaksi päiväksi.

Jutellessamme siitä, mikä hetkessä on ehkä vaikeaa, vastasi eräs poika, että silmien kiinni pitäminen on vaikeaa. Toisen mielestä nukahtaminen on vaikeaa. Yksi lapsista toi esille, että *”nukahtaminen, koska jos menee pitkään ennen kuin nukahtaa, te tulette heti herättämään”*. Koimme keskustelun erittäin hyödylliseksi ja antoisaksi, koska selkeästi lapsilla oli kuitenkin lepo hetkeen liittyviä luuloja ja jopa paineita, jotka eivät aiemmin olleet tulleet esille. Keskustelimme näistä vaikeuksista, koska kenelläkään näistä lapsista ei ole edes vanhempien toivetta varsinaisiin uniin, joten silmiä ei ole tarvis pitää kiinni, jos se on vaikeaa, voi vaikka katsella lampun liikehdintää. Myöskään nukahtamiseen ei ole mitään ”pakkoa”, jos tuntuu väsyttävän niin voi lepäillä, silmät auki tai kiinni ja uni tulee, jos on tullakseen. Selvitimme myös, että nukahtamisen ajankohdalla ei ole vaikutusta unien pituuteen. Kaupasta löytyi valoksi vielä kiva sammakko, joka heijastaa selästään lisää tähtiä huoneen kattoon. Eräs poika ehdottikin, että lepo hetken nimi voisikin olla tähtihetki.

#### 6.8.4 Ollaan kavereita

Yksi varhaiskasvatuksen tehtävistä on lasten vuorovaikutustaitojen harjaannuttaminen ja tukeminen. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin sekä harjoitellaan toisten kuuntelemista ja huomioimista, ajattelemaan tekoja ja asioita toisten kannalta, ristiriitatilanteiden ratkaisemiseen ja erilaisten näkemysten ymmärtämiseen ja tunnistamiseen. (Opetushallitus 2016, 23). Erityisesti halusimme ottaa vuorovaikutuksen ja toisten huomioimisen aiheeksi, koska useissa eri yhteyksissä projektin aikana kiusaaminen, yhdessä leikkimisen vaikeudet ja monenlainen toisten huomioiminen nousivat esiin nimenomaan lasten puheissa ja kuvauksissa. Myös rauhallisen ympäristön arvostus nousi esiin useammassakin yhteyksissä. Eräs lapsista kuvasi ruokapöydän ikäväksi paikaksi ja perusteli sen sillä, ettei siinä ole rauhallista ruokailla. Lepohetkeä pohdittaessa taas moni mainitsi hyvinä puolina sen, että on rauhallista ja hiljaista.

Samaan tapaan, kun pohdimme oman työn kehittämisen askeleessa omaa vuorovaikutustamme suhteessa lapsiin, pohdimme vuorovaikutusta myös lasten kanssa enimmäkseen käytännön tilanteissa. Keskusteluita, leikkiin liittymispyyntöjä, ristiriitatilanteiden selvittämisiä ja kaikkea muutakin arjen vuorovaikutusta kuunneltiin erityisen tarkalla korvalla ja niistä keskusteltiin monesti koko ryhmän voimin. Meillä oli jo aiemmin käytössä tarrataulu, johon jokainen saa tarroja osin harjoittelemistaan asioista mutta kaikkien osalta toisia kohtaan huomioivasta, ystävällisestä ja avuliaasta käyttäytymisestä. Näiden viikkojen aikana keräsimme tauluun tarroja erityisen ahkerasti toisten huomioimisesta.

Toisten asemaan asettumista ja asioiden eri näkökulmista katsomista tarkastelimme myös nukketatteriesityksen kautta. Valmistelin esityksen lapsille tuttuun kolme pukkia tarinaan. Sadussa pukit yrittävät päästä siltaa pitkin joen toisella puolella olevalle vehreämmälle laitumelle. Sillan alla asustaa kuitenkin vihainen peikko, joka uhkaa syödä eläimet, jotka hänen siltaansa käyttävät. Eläimet pääsevät pinteestä kertomalla seuraavan tulijan olevan suurempi ja lihavampi jotta peikko säästäisi ensimmäisen ja

toisen sillalla kulkijan. Kolmas onkin niin suuri ja vahva, että puskee peikon kauas jokeen.

Muokatussa sadussa eläimet olivat eri lajien edustajia, jotka olivatkin löytäneet toisistaan jotakin sellaista, että olivat ystäväystyneet. Ensin esitin sadun samoin kuin se alkuperäisessäkin etenee, mutta sitten palasimme taaksepäin tilanteeseen, jossa enää yksi eläimistä oli toisella laiturilla. Yhdessä mietimme, miltä siitä mahtaa tuntua kun kaverit ovat jo siirtyneet toiselle laiturille, uskaltaako se lähteä yksin ylittämään siltaa, miksi peikko mahtaa olla niin vihainen ja kiukkuinen, millaisen vaihtoehdoisen lopun tarinaan keksisimme, miltä tuntuu kun on oikein kiukkuinen jne.

Vaihtoehtoinen loppu lasten ideoimana oli sellainen, että peikko oli kiukkuinen koska sillä ei ollut ruokaa ja se oli yksinäinen. Niinpä viimeinen eläin pysähtyikin sillalla kysymään peikolta, mikä sitä vaivaa ja pyysi sitä mukaansa syömään ja liittymään heidän seuraansa. Niinpä peikolle tuli oikein iloinen ja onnellinen olo, sellainen joka tuntuu ihan mahassa saakka.

Näytelmään tiivistyi aika lailla kattavasti ne asiat, joita olimme tarkastelleet lasten kanssa arjessa ja käytännössä näiden viikkojen ajan. Teema jatkui vielä arjessa niin, että lapset tekivät omia teatteriesityksiään, joita saivat valmistella ja esittää toisille. Osa niistä liittyi ystäväystyneeseen, osa johonkin täysin muuhun.

## **7. Tulokset**

### **7.1 Vanhempien kyselyt**

Molemmat kyselyt jaettiin jokaiseen perheeseen molemmille huoltajille, ensimmäiset kyselyt yhteensä 16 henkilölle. Vastausaikaa oli hieman yli kaksi viikkoa ja lomakkeet

sai palauttaa nimettöminä päiväkodin eteisessä olleeseen palautuslaatikkoon. Määräaikaan mennessä kyselyjä palautui 14 kappaletta. Vanhemmat tuntuivat ottavan kyselyn tosissaan ja sitoutuvan vastaamiseen.

Ensimmäinen suurempi otsikko oli ”arkipäivän kohtaaminen”. Hoitoontulotilanteista kymmenen vastanneista oli sitä mieltä, että kohtaamiset aamussa sujuvat ja tiedonsiirto onnistuu hyvin. Kolme vanhempaa koki aamun välillä kiireiseksi ja ruuhkaiseksi jolloin kuulumisia ei ehdi vaihtamaan niin paljoa. Yhdellä ei aamuista ollut mielipidettä.

Hakutilanteet koettiin aamun lailla pääsääntöisesti hyviksi hetkiksi ja muutama mainitsi niiden olevan kohdallaan aamua rauhallisempia. Vanhemmat ymmärsivät, että mikäli oman lapsen haku tai tuonti sattuu siihen ”yleisimpään” aikaan, on ymmärrettävää, että tilanne on silloin kiireisempi. Tällöin ei välttämättä ehdi vaihtaa kuulumisia riittävästi mutta perustieto päivästä on tällöin riittävä. Tärkeimmiksi tiedoiksi päivän sisällöistä vastattiin miltei yksimielisesti (yhdellä vastaajista ei ollut asiaan mielipidettä) leikkien sujuminen, onnistumiset ja pettymykset.

Henkilökunnan koettiin olevan kiinnostuneita perheiden asioista ja tarpeellinen perheen asioista oli saatu kerrottua (11/14), yksi vastanneista arveli olevan mutta ei ollut ollut tarvetta erityisesti minkään esille tuomiseen. Kaksi vastanneista mainitsi sähköpostin helppona keinona tuoda asioita esille, mikäli niitä ei tulo tai hakutilanteissa olisi saanut kerrottua, esimerkiksi siksi että useampia hakijoita olisi samaan aikaan.

*”Kaikki perheen asiat, jotka vaikuttavat lapseen, on pystytty kertomaan. Henkilökunta on sopivasti kiinnostunut perheen asioista.”*

*”Haku- ja tulotilanteissa voi hyvin vaihtaa kuulumisia. S-posti on myös hyvä väylä asioista kertomiseen.”*

Vanhemmat kokivat, että heidän toiveensa ja mielipiteensä otetaan huomioon hyvin lapsen kanssa toimiessa (13/14). Yksi vastaajista kertoi, ettei erityistoiveita vain ole ollut.

”Tapahtumat” otsikon alla kysyttiin vanhempien mielipiteitä ja vaikuttamishalua erilaisiin päiväkodin tapahtumiin. Vanhempainillat koettiin mukaviksi tilaisuuksiksi (3 vastasi niiden olemassa olon hyväksi). Niiden tärkein merkitys vanhemmille jakautui melko tasaisesti sellaisen maininneiden kesken. Osan mielestä illat ovat hyvä keino nähdä muita vanhempia sekä tutustua uusiin vanhempiin (2/14). Osa koki niistä saatavan informaation tulevaan vuoteen tärkeimmäksi anniksi (4/14). Pääasiassa vanhemmat olivat sitä mieltä, että työntekijöiden suunnittelema sisällön runko on hyvä. Muutama kuitenkin oli sitä mieltä, että vanhemmat voisi laittaa ideoimaan ja työskentelemään keskenään jonkin teeman parissa (2/14). Kolme vastanneista ei joko ollut osallistunut tai heillä ei ollut erityistä mielipidettä.

*”Vanhempainillat ovat mukava keino tutustua toisten lapsiin sekä vanhempiin että hoitajiin.”*

*”Hyvä info tulevaan vuoteen.”*

Muita yhteisiä tapahtumia päiväkodilla on jokavuotinen kesäjuhla, joka toinen vuosi yhteisesti vietettävä joulujuhla sekä satunnaiset talkoot tai muut yhteiset tapahtumat. Juhlissa vanhemmat pitivät parhaana sitä, että ohjelma on yllätys (3/14) ja nimenomaan lasten suunnittelema ja toteuttama ohjelman osalta (4/14). Kaksi vastanneista piti erityisenä plussana isovanhempien osallistumismahdollisuutta. Muiden vanhempien tapaaminen mainittiin erityisesti kahdessa lomakkeessa ja kaksi vastanneista ehdotti, että juhla voisi olla joskus myös jotain muuta yhteistä tekemistä kuten vaikkapa retki. Yksi vanhemmista sanoi suoraan, ettei halua osallistua suunnitteluun.

*”Yhteiset juhlat erittäin kivoja. Voisi olla vaikka yhteisiä retkiä? (kevät(juhla)retki).”*

*”Oikein mukavia, lapsilla varmaan parhaat ideat näihin.”*

*”Mielestäni yhteiset juhlat ovat olleet sopivan mittaisia ja kiva kun lapset ovat järjestäneet jotain ohjelmaa. Mieluummin itse olen juhlissa vieraana, mutta jos apua johonkin juhlan järjestämiseen/valmistamiseen tarvitsee, voin olla apuna.”*

Varhaiskasvatussuunnitelmat- otsikon alla kysyimme vanhemmilta mielipidettä sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmasta että -keskustelusta mutta myös päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmasta. Lasten vasu-keskusteluja on pidetty pääsääntöisesti

kerran vuodessa ja vastanneista seitsemän oli sitä mieltä, että se on riittävästi. Kuusi vanhemmista oli sitä mieltä, että niitä voisi olla kaksikin kertaa vuodessa, ehdotettiin että varsinkin eskariin lähtevien kohdalla keskustelu voisi olla myös keväällä sekä että keskusteluaikoja voisi pyytää puolin ja toisin lisää, mikäli niihin koetaan tarvetta. Yksi ei ollut keskusteluihin osallistunut eikä ottanut kantaa määrään.

*”Yksi keskustelu vuodessa mielestäni riittää. Lisää keskusteluaikoja voisi pyytää puolin ja toisin jos jokin asia muuttuu/haluaa keskustella jostain. Keskusteluissa on mielestäni päässyt hyvin kertomaan vanhempien toiveista, näkemyksistä ja mietityttävistä asioista.”*

*”Vasu ollut ok. Keskustelu voisi olla parikin kertaa vuodessa.”*

*”Vasu keskusteluja on ollut riittävän usein. Ne ovat mielestäni hyviä. On mukava kuulla miten lapsella menee/miten käyttäytyy hoidossa ja muiden lasten kanssa. Koen tulevani kuulluksi keskusteluissa.”*

Seitsemän vastanneista oli sitä mieltä, että lapsen vasu toimii konkreettisesti arjessa lasten kanssa toimittaessa, viisi ei osannut sanoa ja kaksi ei ollut kommentoinut mitään.

*”En ole varma/tietoinen miten sen pitäisi näkyä. Konkreettisesti miten sitä seurataan?”*

*”Vaikea sanoa, koska arkea ei näe. Oletan näin. Tosin vasun sisältöä on itsekin vaikea muistaa.”*

Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma ja sen laatimisessa mukana oleminen oli selkeästi vanhemmille vieraampi aihe. Kaksi vanhemmista vastasi olevansa tietoinen, että sellainen on olemassa, kahdessa lomakkeessa se sekoitettiin lasten vasuun, neljä vastasi, ettei heillä ole päiväkodin vasusta tietoa. Vastanneista kolme ehdotti, että sitä voisi suunnitella ja ideoida yhteisesti esim. vanhempain illassa ja kolme vastasi, ettei heillä ole halukkuutta olla suunnittelemassa sitä.

*”Luotan ammattitaitoonne varhaiskasvatussuunnitelmassa, enkä koe tarvetta osallistua vasun laatimiseen.”*

*”Ehkäpä tämä voisi olla jonkin vanhempainillan teemana. Kerran vuoteen voisi olla hyvä linjata asiaa myös vanhempain kanssa.”*

Tiedotus ja tiedonkulku- otsikon alla kartoitettiin vanhempien kokemusta tiedon kulusta ja riittävästä tiedon saamisesta. Kahdeksan vastaajista piti tärkeimpänä viestintämuotona päivittäisiä keskusteluja. Kuusi mainitsi keskustelujen lisäksi sähköpostin ja tekstiviestit. Vanhemmista yhdeksän koki saavansa riittävästi tietoa arjesta suullisesti päivittäin, viidessä lomakkeessa vastattiin, että tietoa voisi saada enemmänkin teemoista, toimintaperiaatteista ja toiminnan sisällöistä. ”Erityisemmistä tilanteista” kuten lomista, retkistä ja muusta ns. normaaliarjesta poikkeavasta kokivat kaikki vastaajat saavansa riittävästi tietoa suullisesti, sähköpostilla, päiväkodin ilmoitustaululta ja paperisilla tiedotteilla.

Viimeisenä vanhemmilla oli tilaa kertoa vielä muita terveisiä, toiveita tai ajatuksia päiväkodille. Tätäkin mahdollisuutta oli käytetty ilahduttavasti sekä terveisiin että ideointiin lomakkeessa muualla mainittujen lisäksi.

*”Mielelläni osallistun päiväkodin talkoisiin, jos jossain pystytään vaan auttamaan. Erilaiset teemat (syksy ja kevät) ovat hyviä. Joustavuus ja yhteistyö on onnistunut hyvin. Luotan teidän ammattitaitoonne.”*

*”Päiväkodissa keskitytään mielestäni tärkeimpään asiaan eli lapsiin. Olen saanut kuvan, että lapset ovat mukana touhujen suunnittelussa ja ideoinnissa ja voivat vaikuttaa itse arjen touhuihin. Se on hienoa.”*

Päivittäisissä kohtaamisissa aika luonnollisesti on rajallinen ja päivästä kertominen keskittyy juuri lapsen asioihin. Yleisellä tasolla toiminnasta tiedottamista olemme nyt lisänneet kirjallisilla viikkosuunnitelmilla, jotka ovat paremmin vanhempien nähtävissä heti päiväkodin eteistiloissa. Viikkosuunnitelmat ovat toki alkuviikosta melko tyhjä, mutta niitä täydennetään viikon ja päivän mittaan, sitä mukaa kun toimintojen sisällöt tarkentuvat. Suunnitelmat ovat näkyvissä kaksi viikkoa, jolloin kaikki ehtivät niihin paremmin tutustua. Lisäksi laitamme konkreettisista asioista tiedottamisen lisäksi vanhemmille ”kirjeitä” sähköpostitse (nyt noin kahden kuukauden välein), joissa kerrotaan pidemmin ja tarkemmin, mitä päiväkodin arjessa on viime viikkoina puuhailtu, mikä lapsia on puhututtanut tai erityisesti kiinnostanut jne.

Kyselyissä tuli myös ehdotus vanhempien whatsapp-ryhmästä, jossa voisi laittaa vanhemmille vaikkapa valokuvan päivän piristykseksi esimerkiksi retkeltä tai



vierailulta. Ryhmä perustettiin marraskuussa 2017, ryhmän pääasiallinen tarkoitus on olla lisänä arjen näkyväksi tekemisessä reaaliajassa esim. kuvien lähettämisen muodossa. Lisäksi se on kätevä keino myös tiedottamisen tehostamiseen, kun sitä kautta voi helposti muistuttaa esim. valokuvauksesta, liikuntasalille lähdöstä tai toiminnassa tapahtuvista muutoksista. Yhteistä mielipidettä ryhmän perustamiseen sekä yhteisiä ”pelisääntöjä” ryhmän toimintaan linjattiin vanhempainillassa.

Näiden edellä mainittujen vanhempien tietoisuutta ja sitä kautta osallisuutta lisäävien toimenpiteiden lisäksi olemme ottaneet käyttöön kuukausittaiset ”kotitehtävät”, joissa vanhemmat täyttävät lomaketta yhdessä lapsen kanssa. Lomakkeissa on jokin pieni yhteinen pohdinta, tehtävä, kysymys lapselle esim. kyseiseen kuukauteen liittyen ja loppuosassa vanhemmille mahdollisuus terveisiin päiväkodille, toimintaan liittyvien ideoitten tai toiveiden kirjaamiseen. Näin vanhemmilla on säännöllinen väylä ajatustensa esiin tuomiseen päivittäisten kohtaamisten lisäksi. Kuukausittaiset lomakkeet ovat luonnollisesti vanhemmille vapaaehtoiset palauttamisen suhteen, olemme painottaneet, ettei niistä tarvitse stressata koska muistamista on paljon muutenkin.

Ensimmäisessä kyselyssä ilmeni myös, että varhaiskasvatussuunnitelmien tasot olivat vanhemmille epäselvät. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma oli miltei kaikille tuttu mutta päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma oli useimmille tuntemattomampi. Osassa kyselyitä vanhemmat ehdottivat, että esimerkiksi vanhempainilloissa vanhemmat yhdessä voisivat ideoida päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaa, tapahtumia jne. Kyselyissä todettiin myös, että vanhempainilloissa on mukavaa päästä tutustumaan toisiin vanhempiin ja keskustelemaan heidän kanssaan.

Tähän saakka vanhempainillat ovat olleet luonteeltaan enemmänkin informatiivisia; olemme käyneet läpi tulevan toimintakauden suunnitelmia ja tapahtumia ja vanhemmilla on ollut myös mahdollisuus kysellä toiminnasta. Tiedottamisen voi kuitenkin hyvin hoitaa myös kirjallisesti ja yhteisen ajan illoissa käyttää hedelmällisemmin.

Syksyllä päätimme yhdistää vanhempainillassa toisaalta sekä informaation kertomalla kehittämistyön eri osa-alueiden sillä hetkellä tiedossa olleista tuloksista ja toiminnasta, että yhdessä ideoinnin, keskustelun ja tutustumisen. Tulosten läpikäymisen yhteydessä selvitimme lyhyesti useille vanhemmille epäselviksi osoittautuneita varhaiskasvatussuunnitelman perusteita, niiden tasoja, sisältöä ja tarkoitusta. Vanhemmat tuskin tutustuvat itsenäisesti varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Tämän vuoksi jakaaksemme pedagogista osaamistamme ja tuodaksemme esille niitä ”reunaehtoja” joiden mukaan meidän täytyy toimia, olemme vanhempainillan lisäksi alkaneet muutenkin tehostetusti kertoa eri asiayhteyksissä valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sisällöistä. Erityisesti tämä tuli esille syksyn varhaiskasvatuskeskusteluissa vanhempien kanssa.

Useassa kyselyssä mainittua yhdessä ideointia toteutimme pienissä ryhmissä. Vaikkakin ”ryhmätyöskentely” saattaa myös jakaa mielipiteitä ja herättää monenlaisia ajatuksia, mietimme, että idea on kuitenkin kokeilemisen arvoinen. Jokaisen kolmen teeman alustuksessa tuotiin esiin, mitä varhaiskasvatussuunnitelmien perusteet asiasta edellyttää ja sen jälkeen vanhemmat pohtivat pienissä ryhmissä näitä tiettyjä teemoja ja konkreettisia käytäntöjä, jotka liittyvät vahvasti arkeemme. Keskustelua syntyi vilkkaasti ja vanhemmat jakoivat ryhmissä kokemuksiaan ja mielipiteitään aiheesta. Ryhmät kertoivat tämän jälkeen pohdintojaan kaikille ja muilla oli mahdollisuus jakaa oma mielipiteensä, mikäli aiheesta tuli vielä mieleen jotakin muuta. Pohdintojen perusteella tehdyistä johtopäätöksistä kirjataan ajatukset omaan varhaiskasvatussuunnitelmaamme.

Toinen kysely keskittyi vanhempien mielipiteisiin uusista tai uudistetuista käytännöistä ja niiden vaikutuksesta tiedon lisääntymiseen päiväkodin arjesta sekä sitä kautta vanhempien osallisuuden lisääntymiseen. Nämäkin kyselyt jaettiin jokaiseen perheeseen molemmille vanhemmille, yhteensä 20 vanhemmalle (syksyyn verrattuna mukana oli kaksi uutta perhettä). Vastausaikaa oli hieman yli viikko ja palautus tapahtui päiväkodille palautuslaatikkoon. Palautuspäivämäärään mennessä lomakkeita palautui 15 kappaletta, joka oli mielestäni todella hyvä määrä ottaen huomioon, että palautus oli joulua edeltävällä viikolla.

Ensimmäisessä kohdassa kysyttiin vanhempien kokemusta uusien tai uudistettujen käytäntöjen merkityksestä tiedon saamiseksi päiväkodin arjesta ja sen tapahtumista.

Päivittäiset kohtaamiset koettiin erittäin merkityksellisiksi (13/15) tai merkityksellisiksi (2/15). Viikkosuunnitelmat ovat nyt paremmin ja pidempään vanhempien nähtävillä ja niihin merkitään tehdyn toiminnan lisäksi mahdollisesti myös toiminnan tavoitteita. Viikkosuunnitelmat koettiin neljässä vastauksessa erittäin merkityksellisiksi, kymmenessä vastauksessa merkityksellisiksi ja yhdessä lomakkeessa kerrottiin, ettei vastaaja ollut kuullut viikkosuunnitelmista aiemmin.

Sähköpostilla vanhemmille lähetettävät kirjeet (kyselyhetkellä joka toinen kuukausi) koettiin arjesta tiedon lisääjänä joko erittäin merkityksellisiksi (5/15) tai merkitykselliseksi (8 /15). Yhden vastaajan mielestä kirjeillä ei ole juurikaan merkitystä ja yksi ei osannut sanoa.

Kuukauden verran toiminut whatsapp-ryhmä oli kahden vastaajan mielestä erittäin merkityksellinen, kahdeksan mielestä merkityksellinen, kahden mielestä ryhmällä ei ole juurikaan merkitystä ja kaksi vastaajaa ei osannut sanoa. Yhdessä lomakkeessa valittiin vastausvaihtoehto jokin muu, sillä perusteella, ettei ryhmästä ole vielä paljoa käyttökokemusta.

Kysyttäessä, kuinka kattavasti vanhemmat kokevat saavansa tietoa päiväkodin arjesta kokonaisuutena tällä hetkellä vastaukset jakautuivat välille erittäin kattavasti (3/15), kattavasti (6/15) tai melko kattavasti (6/15).

Mahdollisuutensa tuoda esiin ajatuksia, ideoita ja toiveita päiväkodin toiminnan sisällön suhteen vanhemmat arvioivat olevan joko erittäin hyvät (6/15) tai hyvät (9/15). Sen, kuinka hyvin nämä vanhempien ajatukset ja ideat otetaan huomioon toiminnan sisällöissä vanhemmat arvioivat otettavan erittäin hyvin huomioon (8/15), otetaan hyvin huomioon (5/15) tai otetaan jossain määrin huomioon (1/15). Yksi vastaajista ei osannut sanoa.

Vanhempien mielestä vanhemman toiveet ja ajatukset otetaan lapsen kanssa toimiessa huomioon erittäin hyvin (8/15), otetaan hyvin huomioon (5/15) tai yhden vastaajan mielestä otetaan jossakin määrin huomioon. Yksi vastaajista ei osannut sanoa.

Vanhempainillan sisällöstä kysyttäessä vastaajia oli yhdeksän. Loput vastaajista eivät ehkä olleet osallistuneet iltaan. Illan informatiivinen osuus koettiin yksimielisesti tiedon osalta hyödylliseksi ja tiedon määrä sopivaksi (9/9). Pienryhmätyöskentely eri aiheita käsitellen koettiin mukavaksi vaihteluksi jota voisi tehdä toistekin (4/9) tai ihan mukavaksi tavaksi työskennellä, kunhan ei ihan joka kerta (4/9). Yksi vastanneista ei ollut tuntenut oloaan mukavaksi eikä halunnut tämän kaltaista tapaa enää uudelleen.

Vanhemmilta kysyttiin myös, millaiseksi he vanhempina kokevat lasten osallisuuden toteutumisen, eli mahdollisuuden päästä vaikuttamaan päiväkodin arkeen ja suunnittelemaan ja tekemään asioita yhdessä aikuisen kanssa tällä hetkellä. Seitsemän vastanneista arvioi lasten mahdollisuudet erittäin hyväksi ja kuusi arvioi mahdollisuudet hyväksi. Kaksi ei osannut sanoa.

## **7.2 Lasten haastattelut**

Kun keskusteltiin asioista, joista lapset voivat päiväkodilla päättää tai joihin he voivat vaikuttaa, tuli jokaisessa keskustelussa vastaukseksi omiin leikkeihin liittyvät asiat. Ruokaan, välipalaan että aamupalaan vaikuttamiseen tuli jokaiseen maininta yhdeltä lapselta. Vaikeampi kysymys tuntui olevan mistä lapset eivät saa päättää. Mainintoja tuli puolelta keskustelussa olleilta ja mainintoja saivat toisten leikit, kielletyt asiat sekä se, koska mennään ulos, leikkipuistoon tai nukkumaan. Tärkeimpänä tehtävänä hoidossa he pitivät luonnollisesti leikkimistä.

Aikuisten rooli jakautui lasten puheissa hieman enemmän. Neljä lapsista oli sitä mieltä, että aikuisten tärkein tehtävä on olla huolehtimassa lapsista ja auttamassa muutenkin: pukemisessa, majan korjaamisessa sekä mahdollistamassa erilaisia tekemisiä kuten

askartelua tai niitä pelejä ja leluja, jotka ovat lapsille liian korkealla. Tämän lisäksi aikuisten tehtäviksi mainittiin toimistohommat (laskujen maksaminen ja puhelimeen vastaaminen) sekä pöydän kattaminen ja ruuan laittaminen.

Pääosin lapset tuntuivat kokevan, että aikuiset kuuntelevat heitä silloin kun heillä on asiaa. Joskus tosin käy niin että: *”No ei ne ihan aina (kuuntele). Sillon kun niillä on jottain asiaa toisille tai lapset tulee sanomaan siihen kesken...”* *”Mmm.. no mitäs sitten?”* *”No sitten ne aikuiset ei ihan vastaa siihen ja sitten kun se on loppunu se niitten puhe niin sitten ne voi vastata siihen.”*

Haastattelujen tuloksia kävimme läpi lasten kanssa syksyllä. Aluksi muistuttelin mieleen keskusteluhetkiä ja mistä niissä olikaan juteltu. Tämän jälkeen halukkaita sai tulla vuorollaan näyttelemään toisille vihjeen ”vastaukseen”, esim. leikkiminen, nukkuminen, ruuanlaitto jne. Samalla juttelimme, tuleeko heille kenties mieleen jotain muuta aihepiiriin liittyen.

Kehittämistyön lopussa toteutettujen ryhmähaastattelujen tarkoitus oli selvittää, onko lasten näkemys asioihin vaikuttamisesta muuttunut tai näkykö lisääntynyt yhdessä tekemisen kulttuuri myös vastauksissa.

Kysyttäessä, millaisiin asioihin lapset voivat vaikuttaa olivat omat leikit ja leikkikaverit jokaisella ryhmällä mielessä päällimmäisenä. Omien leikkien lisäksi lapset kokivat voivansa vaikuttaa riitojen sopimiseen, mitä laittaa päälle sekä siihen missä ulkoillaan.

Kun pohdittiin mitä aikuiset ja lapset päättävät yhdessä tuli vastauksiksi, milloin mennään ulos, missä ulkoillaan sekä jokaisesta ryhmästä jollekulle tuli mieleen se, että aikuisen kanssa yhdessä mietitään mitä on aamupalaksi.

Kysyttäessä mitä aikuiset ja lapset tekevät yhdessä, lapsille tuli mieleen melko nopeasti ilman suuria miettimisaikoja ainakin, että tehdään palapelejä yhdessä ja aikuiset auttavat

niissä, raivataan sänkyjä ja leluja leikkimisen jälkeen, pelataan, luetaan, siivotaan, katetaan pöytää ja laitetaan ruokaa, tyhjennetään ja täytetään astian- ja pyykinpesukonetta, askarrellaan, levätään, ulkoillaan ja leikitään.

### **7.3 Työn kehittäminen**

Suurimpana molempia stressaavana ja kuormittavana tekijänä koimme paineen kasvatustehtävien ja kasvatustehtävien ulkopuolisten tehtävien välillä. Mitä ilmeisimmin emme ole tämänkään asian kanssa yksin, koska seikka oli mainittu erityisesti myös varhaiskasvatuksen yksityisistä palveluista tehdyssä selvityksessä (Riitakorpi ym. 2017) pedagogiikan laadun osalta erityisesti huomiota kiinnitettäviin asioihin. Totta onkin, että siivous, keittiö yms. tehtävät ovat osa työnkuvaa eikä niitä ole mahdollista täysin jättää pois tai hoidettavaksi ns. varsinaisen työajan ulkopuolella, koska silloin hoidettavina on jo esim. suunnittelu ja tarvike- ja ruokahankinnat. Yhtenä konkreettisenä ratkaisuna päätimme ottaa kokeiluun ns. toimistopäivät, joita pidämme molemmat tasapuolisesti mahdollisuuksien mukaan (esim. molemmille kaksi/toimintakausi) auttamaan purkamaan pahinta sumaa esimerkiksi toimistotöissä ja mahdollisesti vaikka isommissa siivouksissa ja kaappien järjestelyssä jne. Näille päiville palkataan sijainen.

Totesimme myös, että omalla asennemuutoksella ja toiminnalla voi kiireen tunteeseen vaikuttaa huomattavasti, vaikka se ei työtehtäviä vähentäisikään. Yhteen asiaan keskittyminen, keskeneräisyyden sietäminen, organisointi ja ennakointi ovat isoja tekijöitä. Aika ajoin on hyvä pysähtyä keskustelemaan auki käytäntöjä ja toimintatapoja, pienillä asioilla voi saada aikaan isompiakin muutoksia. Huomasimme, että lisäämällä omaan toimintaan uskallusta ja rentoutta päivä sujuu paljon leppoisammin. Yksinkertaisiltakin tuntuvien asioiden ääneen avaaminen poistaa mahdollisia olettamuksia siitä, kuinka itse kuvittelee toisen ajattelevan ja sitä kautta suorittamista erilaisista tehtävistä. Totesimme, että mahdollisuus joustoon päivärakenteessa on ollutkin olemassa ja suurin este sen käyttämiselle on ollut oma ”tarve” aikatauluista

kiinni pitämiseen. Tosiasiassa mikään ei muutu, mikäli vaikkapa uloslähtö viivästyy ”totutusta”, sisäänkin voi tulla vaikka saman verran myöhemmin.

Toiset yhteneväiset havainnot omaa työtä koskien liittyivät selkeästi iltapäivän hektisyyteen ja rauhattomuuteen. Tähän vaikuttaa osaltaan varmasti jo lasten alkava väsymys ja vilske haku aikaan. Organisointi ja suunnittelu auttavat suuresti näihinkin hetkiin. Samassa keskustelussa huomasimme kuitenkin, että vielä muutamia viikkoja sitten tilanteita, joissa koemme kiirettä tai epätyytyväisyyttä olisi ollut huomattavasti enemmän myös aamupäivissä. Kehittämisprojektin käynnissä ollessa olemme ”ratkoneet” näitä tilanteita pitkin matkaa, osin tiedostamatta, osin tiedostaen.

Tiedon lisääntymisen ja asioiden pohtimiseen pysähtymisen myötä muuttuneet ajattelutavat ja ymmärrys siitä, mitä osallisuus oikeastaan tarkoittaa ja mitä se juuri meillä tarkoittaa, on muuttanut ajattelua myös arjesta yhdessä lasten kanssa. Aiemmin olemme tehneet monia asioita ns. valmiiksi ajatellen, ettei lasten tarvitse tehdä noita askareita vaan aikuisten kuuluu tehdä tiettyjä asioita lapsille. Nyt ajatus on enemmänkin, että teemme yhteistä arkea yhdessä, kokonaisena ryhmänä johon kuuluvat niin lapset kuin me aikuisetkin.

Voimme yhtä hyvin kattaa ja valmistaa aamu-, välipaloja ja ruokia yhdessä ja siinä samalla keskustella eri asioista tai opetella laskemaan, opetella värejä tai vaikka havainnoida, mitä lintuja ikkunan takana ruokintapaikalla vieraileekaan. Raivaamme yhdessä leluja ja sänkyjä, siivoamme ja tietysti leikimme, pelaamme, askartelemme, luemme ja ulkoilemme. Tämä kaikki näkyi nyt myös paremmin toisissa haastatteluissa lasten vastauksissa. Muutos ajattelu- ja työtavoissa on kuitenkin suuri eivätkä ne tapahdu hetkessä, vaan vaativat edelleen aikaa ja keskustelua arjessa. Esimerkiksi toiminnan arvioiminen lasten kanssa vaatii edelleen opettelua ja kehittymistä omissa työtavoissa.

## 8. Pohdinta

### 8.1 Vanhempien osallisuus

Kesällä suoritetun ensimmäisen kyselyn perusteella vanhemmat vaikuttivat olevan yleisesti ottaen tyytyväisiä ja kokevan tulevansa kuulluksi oman lapsen asioita koskien. He olivat myös sitä mieltä, että vuorovaikutus on toimivaa ja luottamus kasvatushenkilökuntaa kohtaan on olemassa.

Huomionarvoinen ja kehittämistä vaativa seikka, joka kyselyissä tuli melko vahvasti esille, oli kuitenkin päivittäisistä toimista ja päiväkodin arjesta tapahtuva kerronta. Juuri omaa lasta koskevista asioista vanhemmat kokivat saavansa tarpeeksi tietoa, mutta päiväkodin arki yleisemmällä tasolla, muuten kuin juuri oman lapsen toimia ja tekemisiä koskevissa asioissa, jäi vanhemmille hieman vieraaksi. Tältä osin vanhempien osallisuuden toteutuminen on ollut vajaata, on vaikeaa esittää mielipiteitä, ajatuksia ja ideoita asiaan, josta ei ole tarpeeksi tietoa.

Vanhemmille suoritetun toisen kyselyn perusteella päivittäiset kohtaamiset, viikkosuunnitelmat ja kirjeet vanhemmille koettiin kaikista merkityksellisimmiksi tiedon lisääjiksi päiväkotiarjesta. Kokonaisuutena vanhemmat kokevat saavansa tietoa arjesta tällä hetkellä kattavasti tai melko kattavasti, kolme vastanneista koki saavansa tietoa erittäin kattavasti. Tähän olemme tässä vaiheessa tyytyväisiä. Parannettavaa ja kehitettävää on silti edelleen. Jatkossa mietimme varmasti vielä uusia keinoja ja ainakin kirjeet lähetetään jatkossa vähintään kuukausittain, jolloin asiaa ei kerry yhteen kirjeeseen liikaa ja niitä on helpompi lukea ja tietoa sisäistää. Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa edellytetään osallisuutta edistävien toimintatapojen ja rakenteiden tietoista kehittämistä. Tätä olemme kehittämistyön aikana tehneet ja jatkamme edelleen.

Mahdollisuutensa tuoda esille ajatuksia ja ideoita vanhemmat kokivat toisen kyselyn perusteella joko erittäin hyväksi tai hyväksi ja ne otetaan vanhempien mielestä



pääsääntöisesti erittäin hyvin tai hyvin huomioon päiväkodin toiminnassa kuten myös vanhempien toiveet ja ajatukset lapsen kanssa toimittaessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet edellyttää, että huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämän luonnollisesti tulee myös näkyä toiminnassa.

Tulokset ja johtopäätökset vanhempien osallisuudesta ovat yhteneväisiä useiden vanhempien osallisuudesta tehtyjen tutkimusten kanssa. Esimerkiksi Vennisen ym. toteuttamassa tutkimuksessa pääkaupunkiseudun päiväkodeissa he toteavat tiedonkulun olevan tärkeä kodin ja päiväkodin kasvuympäristöjä yhdistävä tekijä, jossa usein on myös puutteita. Mahdollisuus saada tietoa lapsen päiväkotiarjesta eri tavoin lisää todennäköisesti vanhempien kokemusta positiivisesta osallisuudesta ja kuulumisesta päiväkotiyhteisöön sekä vähentää haku- ja tuontitilanteisiin kohdistuvaa painetta. Luottamus varhaiskasvatusta ja -kasvattajia kohtaan rakentuu arjen tilanteissa ja avoimen ja positiivisen suhtautumisen koettiin usein olevan avain vanhempien osallisuuden tukemiseen. Avoimuus ja ryhmän todellisuuden avaaminen sekä vähensi tutkimuksen mukaan vanhempien joskus epärealistisilta tuntuneita toiveita että antoi vanhemmille mahdollisuuden nähdä oman lapsensa osana yhteisöä. (Venninen ym. 2011, 55-57.)

Koska vanhempien konkreettinen läsnäolo päiväkotiarjessa on mahdollisuuksiltaan rajattua, on tiedon saaminen eri tavoin avainasemassa osallisuuden toteutumisessa; rikas, eläytyvä ja monipuolinen kerronta voi saada tuntemaan kuin olisi miltei ollut mukana. Yhteisöllisyys rakentuu yhtä lailla arjen kautta (vaikka siinä ei fyysisesti voikaan olla läsnä) kuin yhteisistä tilanteista ja tapahtumista. Siitä tunteesta, että on tervetullut ja toivottu yhteisöön.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet edellyttää, että vanhemmilla on säännöllinen mahdollisuus osallistua niin lapsen kuin yksikkökohtaisenkin varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Tällainen osallistuminen edellyttää tarpeeksi tietoa. Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa vanhemmille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta. (Opetushallitus 2016, 16.) Näiltä osin

toteutettu kehittämistyö on vahvistanut vanhempien osallisuuden toteutumisen edellytyksiä lain ja varhaiskasvatusperusteiden edellyttämällä tavalla.

Olemme panostaneet vanhempien osallisuuden osalta erityisesti vuorovaikutukseen ja ryhmän arjen näkyväksi tekemiseen. Vanhemmille on tehostetusti kerrottu eri yhteyksissä (kirjeissä, varhaiskasvatuskeskusteluissa, vanhempainillassa ja päivittäisissä kohtaamisissa tilanteen mukaan) varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta. Myös suunnitteluun ja ideointiin on lisätty mahdollisuuksia päivittäisten kohtaamisten ja vasu keskustelujen lisäksi, esimerkiksi kuukausittain lasten ja vanhempien yhdessä täytettävässä lomakkeessa on tila vanhempien ideoille ja terveisille päiväkodin suuntaan. Arviointia vanhemmat ovat päässeet toteuttamaan kehittämistyön aikana ja säännöllinen arviointi jatkuu varhaiskasvatussuunnitelman edellyttämällä tavalla jatkossakin osana käytäntöjä.

## **8.2 Lasten osallisuus ja oman työn ja käytäntöjen kehittäminen**

Ensimmäisen haastattelun perusteella oli nähtävissä, että eniten lapset mieltävät pystyvänsä vaikuttamaan omiin leikkeihinsä sekä siihen liittyviin asioihin. Vaikka lasten kanssa neuvotellaan aamuisin siitä, mitä aamupalaksi laitetaan, vuorollaan jokainen on ollut aikuisen kanssa suunnittelemassa välipalalistaa sekä ruokia siltä osin, kun niihin itse pystymme vaikuttamaan. Mielenpitoja kysellään ulkoilupaikoista ja tekemisistä muutenkin. Haastattelussa ne silti näkyivät melko vähän. Tältä osin lasten osallisuuden toteutumisessa on selkeästi ollut parannettavaa. Ideoita on kyllä kuunneltu ja toteutettu mutta sitä ei ole osattu tehdä niin, että lapset ovat huomanneet olevansa vaikuttamassa asioihin.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään, että varhaiskasvatuksen tavoitteena on varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Suunnitelman arvoperustana mm. lapsen edun ensisijaisuus ja mielipiteen huomioonottaminen. Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lasten ymmärrys

yhteisöstä, oikeuksista ja vastuusta sekä valintojen seurauksista kehittyä osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokeminen kuulluksi tulemisesta. (Opetushallitus 2016, 24)

Yksi selkeä kehittämiskohde olikin lasten jo olemassa olevan vaikuttamisen näkyväksi tekeminen. Tähän vaikutettiin lisäämällä keskustelua ja tietoisuutta arjessa ja arjesta. Aloimme sanallistaa lapsille enemmän yhteisiä neuvotteluja ja yhdessä päättämiämme asioita. Tärkeä osa-alue oli myös lasten oman projektin sisällä toteutettu arjen sisällön avaaminen ja pohdinta lasten kanssa, mitä päivissä tapahtuu ja mitä sieltä ei voi jättää kokonaan pois jne. Aikuisten tietoisuuden lisääntyminen osallisuuden merkityksestä ja siitä, mitä se juuri meillä mahdollisesti tarkoittaa vaikutti myös suuresti työtapoihin ja sitä kautta lasten osallisuuden mahdollisuuksiin.

Myös aikuisen rooli lasten kanssa ollessa vaati tarkastelua muutenkin kuin työtapojen kehittämisen suhteen. Tosiasiassa päiväkodin puhelin soi todella harvoin ja paperitöitäkin ehditään tekemään todella vähän vaikkapa viikkotasolla ajateltuna. Siihen nähden nämä ”muut työt” olivat lasten vastauksissa edustettuna melko paljon. Selvästi se, mitä ja millä tavalla me aikuiset aikamme päivän aikana käyttää ja kuinka se lapsille näyttäytyy, vaati tutkiskelua. Jos omasta mielestään ”mahdollisissa” hetkissä vetäytyy vastaamaan ihan vaikka vain sähköpostiin ja omasta mielestään keskittyy muuhun vain hetkeksi ja samalla kuitenkin juttelee lasten kanssa, ei se lapsista ehkä tunnukaan siltä, että aikuinen olisi läsnä, vaikka lähellä onkin.

Oman työn kehittämisen askelten sisällöt suunniteltiin pitkälti lasten haastatteluista esille nousseista aiheista. Kokonaisuutena askelten osa-alueitten tarkoitus oli tähdätä lasten osallisuuden lisääntymiseen muutoksena aikuisten ajattelu- ja toimintatavoissa. Halusimme pohtia omaa työtämme pienempinä palasina niin, että arkemme olisi kiireettömämpää, joustavampaa ja aikuisilla olisi mahdollisuus olla todemmin läsnä. Mielestäni kehittämistyön aikana saatiin aikaan melko suuriakin muutoksia pienillä teoilla. Mihinkään ihmeratkaisuihin tuskin missään päästään, kun tunteja päivään ei pystytä saamaan lisää, budjettia ei pystytä kasvattamaan, jotta henkilöstöä olisi

mahdollista palkata lisää eri tehtäviin eikä työtehtäviä ole myöskään ole mahdollista karsia pois. Niinpä ratkaisujen on väkisinkin oltava luovia ja yksinkertaisia.

Meidän kohdallamme se tarkoitti osaltaan pieniä uudelleen järjestelyjä mutta enimmäkseen pohdintaa siitä, mikä työssä on keskiössä ja tärkeintä. Ensisijaista oli oivallus siitä, että avaimet todellakin ovat meidän käsissämme. Kun uskallamme jättää langat hieman löysemmälle ja jättää suorittamisen työssä, tapahtuu jo paljon. Muut tehtävät täytyy osata jättää taka-alalle silloin, kun ne häiritsevät vuorovaikutusta lasten kanssa tai ovat asioita, joita ei voida tehdä yhdessä. Aikuisten suunnitelma toiminnan sisällön suhteen on hyvä olla varalla, mutta mikäli lasten kiinnostus suuntautuu muualle niin aikuisten täytyy osata ja uskaltaa tarttua näihin hetkiin ja löytää näiden lasten mielenkiinnon kohteiden tuomat mahdollisuudet ja joustaa omista suunnitelmistaan.

Keskustelut ja neuvottelut lasten kanssa ovat työn myötä nousseet uudelle tasolle, kuuntelu ja havainnointi ovat myös suuressa asemassa. Osallisuuden näkyväksi tekeminen ja lasten tietoisuus omasta vaikuttamisestaan ovat selkeästi lisääntyneet keskustelujen ja yhdessä ideoinnin myötä. Keskusteluja käydään luonnollisesti myös silloin, kun jotain ideointia ei voida toteuttaa. Tällöin osallisuus on enemmän mukana myös näissä tilanteissa, eikä tilanne jää vain siihen, että jotakin vain kielletään tai jää toteuttamatta sen suuremmin perustelematta.

Silloinkaan, kun on täysin sitoutunut ja motivoitunut muutokseen, ei uusien työtapojen ja uudenlaisen ajattelun sisäistäminen ole ihan yksinkertaista ja käy sormia napsauttamalla vaan se vaatii aikaa. Välillä, varsinkin jos töissä on hektisempää, huomaa ajautuneensa suorittamiseen ja monien asioiden yhtäaikaiseen tekemiseen. Nykyisin kuitenkin havahtuu oman toiminnan ajautuessa tähän ja fokusoi taas tehtävät mieleensä.

Kehittämistyö ei ollut syksyllä ollut käynnissä vielä pitkäänkään, kun aloimme nähdä muutoksia lasten käyttäytymisessä. Aikuisten vähentynyt kiireen tuntu ja touhottaminen alkoi näkyä asettumisena lasten saataville ja samalla leikkeihin, pelaamaan ja lukemaan pyynnöt alkoivat lisääntyä. Yhdessä erilaisten askareiden tekeminen oli jo sinänsä

yhdessä olemista ja tuntui, että lapset nauttivat askareiden tekemisestä yhdessä aikuisen kanssa sekä siitä, että osaavat ja pystyvät tekemään näitä keskenäänkin (esim. sänkyjen paikalleen nostelu). Myös lasten kanssa neuvottelujen ja keskustelujen lisääntyminen sekä tämän vaikuttamisen näkyväksi tekeminen alkoi näkyä arjessa lasten aloitteiden ja ehdotusten lisääntymisenä. Pian kuultiin ensimmäisen kerran närkeästä ”Mitä, eikö me saada vaikuttaa tähän ollenkaan?!”

### **8.3 Muutoksen johtamisen ja kehittämistoiminnan arviointi**

Yksi muutoksen johtamista ja kehittämistoimintaa selkeyttävä tekijä oli lähtötilanne. Tarve muutokselle oli selkeä ja perusteltu, koska muutokset varhaiskasvatuksessa ovat käynnissä perustuen uudistuvaan lakiin. Väistämättä olimme keskellä myllerrystä ja epätietoisuutta, joten tarve kehittämistyölle oli kiistaton ja yksimielinen. Näin ollen muutosvastarintaa ei juurikaan ollut olemassa. Päinvastoin oli helpottavaa, kun kehittämiselle saatiin kehys ja toiminnalle roolit ja työnjako. Jo alussa sovimme, että minulla muutoksen johtajan ominaisuudessa on luonnollisesti vetovastuu sekä vapaus tehdä alustavat suunnitelmat ja runko kehittämiselle. Tämä sovittiin jo rajallisten henkilöstöresurssien ja selkeyden vuoksi.

Alustavien suunnitelmien hahmottelun jälkeen keskustelimme yhdessä, miltä suunnitelmat vaikuttavat ja mitä niihin ehkä kaipaisimme lisää tai tilalle. Tätä arviointia ja pohdintaa suunnitelman suhteen kävimme koko kehittämistyön ajan. Osa aiheista nousi selkeästi jo aiemmin keskustelemistamme epätietoisuuden aiheista kuten esimerkiksi ensimmäinen oman työn kehittämisen askel eli lasten ja vanhempien osallisuuden merkitys varhaiskasvatuksessa. Muutoksen lähtökohtana olivat siis sekä ulkoiset että sisäiset muutostarpeet, myös Stenvallin ja Virtasen (2007) mainitsema tiedon tuottama epätasapaino. Kyseessä on kuitenkin yksityinen, yrityspohjainen päiväkotit, joten tavallaan muutoksen lähde oli myös kilpailukykyisyys.

Tavoite koko kehittämistyössä oli lasten ja vanhempien osallisuuden lisääminen sekä arkipäivän käytäntöjä että yleisempiä toimintatapoja kehittämällä. Tavoite pysyi

kirkkaana mielessä ja tähtäimenä koko prosessin ajan ja kaikkien toimintojen sisällä. Pääpaino kehittämisessä ja siten muutoksen johtamisessa oli päiväkodin arjen käytännöissä tapahtuneessa kehittämisessä, johon aikataulu ja suunnitelma oli sekä oman työn kehittämisen askeleiden että lasten kanssa toteutetussa projektissa. Eri osioiden suunnitelmia arvioitiin ja muokattiin tarpeen mukaan koko kehittämistyön ajan. Sekä sisällön että aikataulun osalta suunnitelma oli väkisininkin varsin muuttuva.

Esimerkiksi oman työn kehittämisen askelten hahmotelmat kirjattiin päiväkodin kalenteriin, mutta itselläni oli vielä erillinen paperille kirjattu askelten kokonaisuutta, sisältöjä ja etenemisjärjestystä hahmottava taulukko. Jossakin vaiheessa havahduin, että se täytyy tietenkin olla myös työpaikalla, jolloin kokonaisuus on myös työparini helpompi hahmottaa. Teimme kaikille kehittämistyöhön liittyville papereille (PDCA-lomakkeet, oppimiskeskustelujen materiaali yms.) oman kansion.

Tutkittaessa projektien onnistumisia tai epäonnistumisia, on havaittu, että tärkein syy liittyy siihen, kuinka itse kehittämistoiminta on toteutettu. Tällöin ongelmat ovat usein liittyneet johtamiseen, vuorovaikutukseen ja viestintään. Nämä havainnot ovat vahvistaneet käsitystä, että arvioinnin tulisi suuntautua yhtä lailla projektin aikaiseen toimintaan ja auttaa sen parantamisessa. Tietoa tarvitaan siis kehittämisprosessin aikana, jotta sitä voidaan käyttää hankkeen ohjaamiseen ja toiminnan parantamiseen. (Seppänen-Järvelä 2004, 21) Pienessä työyhteisössä saimme keskusteltua asian auki ja pahoittelin tiedottamisen heikkoutta luvaten parantaa asiaa jatkossa. Riittämätön tiedonsaanti voi saada tuntemaan, että on vain suorittamassa projektia olematta osallisena ja täysvaltaisena itse kehittämisessä ja sen sisällöissä.

Stenvallin ja Virtasen (2007) teesien mukainen kriittinen reflektio toteutui mielestäni hyvin kautta koko prosessin. Yhteiset keskustelut olivat avainasemassa koko kehittämistyön ajan sekä koko kehittämistyötä koskien. Omia ja yhteisiä ajattelu- ja toimintatapoja arvioitiin kriittisesti ja realistisesti ja oppimiskeskustelut olivat olennainen osa työskentelyä.

Kokonaisuutena ajatellen kehittämistyö oli pieneen päiväkotiin ajallisesti ja resursseja ajatellen melko mittava kokonaisuus, joka vaati melkoisen panostuksen sekä meiltä työntekijöiltä mutta myös muilta toimijoilta. Projektin sisällön jakaminen kolmeen osa-alueeseen oli kokonaisuuden hallinnan ja selkeyden kannalta ehdottomasti järkevää ja tarkoituksenmukaista. Vaikka kehittämistyöllä oli yksi yhteinen laajempi tavoite ja päämäärä, oli sitä kohti helpompi edetä, kun osa-alueille oli omat suunnitelmansa ja ns. välitavoitteensa.

Vanhempien osallisuutta kehitettiin pääasiassa ensimmäisistä kyselyistä saatujen tulosten ja suorien kehittämissuositusten mukaan ottaen huomioon vasun edellytykset. Oman työn kehittämisen alue ja lasten ”meidän päiväkoti”-projekti olivat enemmän keskenään vuorovaikutuksessa. Oman työn kehittämisen askeleiden sisältöjen ideoita saatiin lasten haastatteluista sekä muusta keskusteluissa ja projektissa nousseista aiheista. Tämä on perusteltua, koska lasten osallisuuden toteutuminen on vahvasti sidoksissa aikuisten ajattelu- ja toimintatapoihin.

Vahvuutena kehittämistyössä on ollut toimijoiden sitoutuminen projektiin. Kehittämistyön vahvuudeksi voitaneen lukea myös kehittämistyön edetessä ilmenneet toivotut vaikutukset arjen yleistunnelman muuttumisena, aikuisten ajattelu- ja työtapojen muuttuminen, muutos aikuisten ja lasten suhteissa ja vuorovaikutuksessa sekä vanhempien lisääntyneenä ajatusten esiin tuomisena.

Suurimpana haasteena kehittämistyössä oli suunnitteluun, toteutukseen ja reflektioon tarvittavan yhteisen, rauhallisen ajan puute arjessa, josta johtuen aikatauluja jouduttiin muokkaamaan melko usein, kun päivässä ei yksinkertaisesti ollut aikaa oppimiskeskusteluille. Uusien työmenetelmien sisäistäminen vaatii aikaa ja välillä kun muutoksia ja sisäistettäviä asioita on paljon, sitoutumisesta ja innosta huolimatta iski myös väsymys ja tietynlainen hetkittäinen muutosvastarinta. Näistäkin haasteistakin puhuimme avoimesti ja saatoimme ottaa pienen aikalisän esim. keskusteluista.

Kaikessa suhteessa prosessi jatkuu arjessa edelleen. Kuten Luomala (2008) on todennut, muutoksen johtamisessa ja muutoksessa on kyse myös ajan hallinnasta. Onnistunut muutos vaatii aikaa ja on jatkuva ja monikerroksinen prosessi.

#### **8.4 Oma oppimisprosessi**

Arviointitieto on tärkeää myös oppimiselle. Arvioinnin näkökulma kehittämistoimintaan tuo esille kehittämistoiminnan kulun ja toimintatapojen tarkastelemisen. Kehittämiprojektiin osallistuminen voi olla oppimiskokemus niin yksittäiselle henkilölle, ryhmälle kuin organisaatiollekin. Kehittämiprojekteihin osallistuvat ihmiset tunnistavat oppimiskokemuksia luontevimmin silloin, kun he ovat olleet itse muokkaamassa arviointivälineitä ja keräämässä tietoa. Tällöin he myös havaitsevat arviointitiedon tarkoituksen ja hyödyntämismahdollisuuksia. (Seppänen-Järvelä 2002 22-23.)

Kehittämistyön aikana tapahtui monen tasoista oppimista, enemmän ja useammalla tavalla kuin vielä itse prosessin käynnissä ollessa ymmärsinkään. Osa opitusta on suurempia kokonaisuuksia, osa pieniä, monesta varmasti jopa mitättömiltä tuntuvia oivalluksia, asioita on silti mahdotonta laittaa tärkeysjärjestykseen.

Johtamiseen ja johtajuuteen on liittynyt pitkään jokin määrittelemätön negatiivinen kaiku. Työn myötä johtamisen merkitys on noussut ja negatiivisuus kadonnut. Se, että jokin asia etenee tavoitteellisesti ja määrätietoisesti, vaikkakin suunnitelmat muuttuvat ja täsmentyvät matkan varrella, vaatii johtajan. Ihmisen, joka organisoii ja pitää langat käsissään, mutta ennen kaikkea pitää huolta, että kaikki saavat äänensä kuuluviin ja ovat osallistumassa ja vaikuttamassa asiaan. Riippumatta siitä, kuinka pieni työyhteisö kyseessä onkaan. Sekään, että työskentelemme tasavertaisina yrittäjinä, ei poista tarvetta johtamiselle ja itse asiassa olemme jakaneet vastuuta tähänkin saakka, monessa asiassa vetovastuu on ollut enemmän toisella siitä erikseen sopimatta. Suurissa muutoksissa



tarpeen merkitys korostuu, eikä esimerkiksi tämän kehittämistyön kaltainen suuri kokonaisuus olisi ollut mitenkään mahdollinen ilman muutoksen johtajaa.

Muuttuvassa työympäristössä jatkuvaan kehittämiseen liittyvä osaaminen on keskeisessä asemassa. Tiedon nopea lisääntyminen ja muuttuvat työn ehdot ovat siirtäneet asiantuntijuuden ja osaamisen kehittymisen painopisteen työssä oppimiseen. Työssä oppiminen vaatii osaamista kaikilta varhaiskasvatuksen työntekijöiltä: oman työn arviointia ja tutkimista, reflektiivistä työtettä. Tiedon nopea lisääntyminen ja varhaiskasvatuksen alueella tutkimuksen lisääntyessä myös aiemman tiedon kumoutuminen edellyttävät henkilöstöltä tiedon hankinnan ja prosessoinnin taitoja. Näihin liittyy myös kriittinen suhtautuminen tietoon. Varhaiskasvatuspalveluiden viimeaikaiset muutokset haastavat kehittämis- ja arviointiosaamisen kehittämiseen. (Karila ym. 2017, 74.)

Kehittämistyön myötä kehityimme paljon ammatillisesti työparina ja opimme entistä paremmin työstämään asioita yhdessä, refleктоimaan kriittisesti sekä toimintatapoja kokonaisuutena että yleisiä, käytännöksi vakiintuneita työtapoja ja vielä omia työtapojamme. Samalla opimme myös antamaan positiivista palautetta toisillemme ja löytämään hyvää myös omasta työskentelystäimme, mikä joskus tuntuu olevan kriittistä arviointiakin vaikeampaa.

Oman työn arviointi ja kehittäminen työyhteisönä kehittää väistämättä myös omaa henkilökohtaista ammatillisuutta. Nykyisessä varhaiskasvatustyössä tarvittavat tiedon hankinnan ja prosessoinnin taidot ovat lisääntyneet, oman työn arviointi ja kehittäminen sekä työyhteisönä että yksilönä. Kehittämistyön suunnitelmien muuttuessa tai ollessa vielä täsmentymättömät vaadittiin epävarmuuden sietokykyä. Toisten ideoitten ja ajatusten kuunteleminen, oman innostuksen keskellä on joskus ollut haastavaa, tämän myötä sitäkin on ollut pakko kehittää, jotta osallisuus toteutuisi kaikilta osin.

## 9. Luotettavuus ja eettisyys

Eettisyys on pyritty huomioimaan koko kehittämistyön ajan. Heti kun käytännön kehittämistyö päiväkodilla oli alkamassa, vanhemmille toimitettiin infokirje (liite 1), jossa kerrottiin keskeiset sillä hetkellä tiedossa olevat asiat ja sisällöt opinnäytetyöstä. Vanhemmilta sekä päiväkodin toiselta työntekijältä pyysin myös kirjallisen luvan kaiken kehittämistyön myötä syntyvän materiaalin käyttöön. Sekä lupahakemusta (liite 2) että infokirjettä kävin vielä kaikkien kanssa läpi suullisesti.

Koska työ toteutettiin pienessä varhaiskasvatuksen yksikössä, esimerkiksi vanhemmille suoritetuista kyselyistä jätettiin pois kaikki tunnistettavuuteen vaikuttavat taustatiedot ja kyselyiden palauttamisessa kiinnitettiin erityistä huomiota anonymiteetin säilymiseen. Lomakkeet palautettiin suljettuun laatikkoon, joka sijaitsi heti päiväkodin eteisessä ja laatikkoa sekoitettiin vielä ennen sen avaamista. Laatikko avattiin molempien kyselyiden kohdalla vasta palautuspäivämäärän mentyä. Anonymiteetin suojelemisella haluttiin varmistaa totuudenmukaisen palautteen saaminen omankin edun vuoksi. Myös lasten haastatteluista käytetyistä lainauksista on jätetty tunnistettavuuden vuoksi pois haastattelun lapsen ikä ja sukupuoli. Kerroin myös kaikille osapuolille, lapsille ja vanhemmille, että osallistuminen kehittämistyöhön on vapaaehtoista. Tämä olisi lähinnä voinut näkyä vanhempien kyselyihin vastaamisessa ja lasten halukkuutena osallistua haastatteluihin sekä muuhun toimintaan, jota päiväkodissa toteutettiin.

Luotettavuutta kehittämistyössä on otettu huomioon kuvaamalla itse kehittämistyön kulku, osa-alueiden sisällöt ja oma roolini mahdollisimman tarkasti ja realistisesti. Prosessi eri toimintavaiheineen, tiedonhankinta menetelmät, analysointi, tulokset ja johtopäätökset on pyritty kuvaamaan myös tarkasti ja johdonmukaisesti. Luotettavuuteen on kiinnitetty huomiota myös lähdekirjallisuuden ja muun materiaalin tarkalla pohdinnalla. Koska muutosvaihe on varhaiskasvatuksessa käynnissä parasta aikaa ja lakiuudistuksesta verrattain vähän aikaa, piti kirjallisuuden sisällön kanssa olla tarkkana ja käyttää kriittistä harkintaa siitä, mikä tieto on edelleen käytettävää teoksen vuosiluvusta riippuen tai riippumatta.

Eritasoinen arviointi oli keskeinen osa kehittämistyötä. Tällä pyrittiin osaltaan parantamaan kehittämistyön eettisyyttä ja luotettavuutta. Arvioinnin tasoja ja merkitystä on avattu tarkemmin jo prosessin kuvauksessa ja omaa oppimista pohtivassa luvussa.

## **10. Kehittämistoiminnan tulevaisuus**

Kehittämistyö ei pääty, vaikka kehittämistoiminta opinnäytetyön puitteissa tuleekin päätökseen. Olemme löytäneet mallin, jonka avulla voimme jatkaa periaatettamme jatkuvasta kehittämisestä ja arvioinnista varhaiskasvatuslainakin edellyttämällä tavalla, tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Toteutetut oman työn kehittämisen askelten sisällöt jatkuvat vielä arjessa koko ajan. Tarkoituksen mukaisesti askeleet olivat alku kunkin aihealueen kehittämiselle arjessa ja aiheet elävät rinnakkain jatkuvasti.

Huomasimme, että olemme molemmat oikeasti innostuneet käymistämme oppimiskeskusteluista ja keskusteluhetkistä, jotka usein vain jäävät käytännön syistä melko lyhyiksi. Vaikka luonnollisesti puhummekin paljon ihan normaalistikin, näihin keskusteluihin asennoidumme ihan eri tavalla ja merkitsimme ne kalenteriin, jolloin ne on vaikeampi sivuuttaa. Päätimme, että jatkossakin alamme sopia säännölliset keskinäiset ”palaveriajat” jolloin käydään läpi kulunutta/tulevaa viikkoa tai jotain erikseen ennalta sovittua aihetta. Tällä hetkellä ”palaverit” ovat toteutuneet viikoittain ja ne ovat vakiintuneet perjantaille.

Olemme jo myös suunnitelleet, mitä itseopiskeltavaa aihetta seuraavaksi alamme työstämään. Jotta toiminta ei jää vain puheen tasolle vaatii varmasti alkuun jonkinlaisen työnjaon ja tulevaisuuden epävirallisen muutosjohtajan. Jatkossa roolit ehkä vaihtelevat, kun toiminta vakiintuu osaksi käytäntöä.

## LÄHTEET

Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Alila, K. & Kinon, J. 2014. Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevan työryhmän tueksi. Alila, K., Eskelinen, M., Estola, E., Kahiluoto, T., Kinon, J., Pekuri, H-M., Polvinen, M., Laaksonen, R. & Lamberg, K. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-266-1>. 13.5.2017.

Eerola-Pennanen, P., Vuorisalo, M. & Raittila, R. 2017. Johdatus varhaiskasvatukseen. Teoksessa: Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.). Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 21-35.

Eskola, J. 2010. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin näkökulmiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-kustannus, 179-203.

Hart, R.A. 1992. Children's participation from tokenism to citizenship. Innocenti essays No. 4. s.8. [https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens\\_participation.pdf](https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf). 8.4.2017

Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. Edita Publishing Oy.

Hintsala, S. 2011. Yhdessä tekemällä tyytyväisempää väkeä. Julkaisussa: Mäkitalo, A-R., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T. & Vilpas, B. (toim.). Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja nro 26, 2011. 74-82. [http://www.socca.fi/julkaisut/julkaisusarja/loytoretkella\\_osallisuuteen\\_-\\_kehittamista\\_ja\\_tutkimista\\_paivakodin\\_arjessa\\_ii\\_-\\_vkk-metron\\_julkaisu.381.shtml](http://www.socca.fi/julkaisut/julkaisusarja/loytoretkella_osallisuuteen_-_kehittamista_ja_tutkimista_paivakodin_arjessa_ii_-_vkk-metron_julkaisu.381.shtml)

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hujala, E., Heikka, J. & Fonsen, E. 2012. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta johtamisen työkaluna. Tampere university press. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201406091689>

Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: Edufin.

Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Pedatieto Oy.

Kahiluoto, T. 2014. Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevalle työryhmälle. Alila, K., Eskelinen, M., Estola, E., Kahiluoto, T., Kinno, J., Pekuri, H-M., Polvinen, M., Laaksonen, R. & Lamberg, K. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12. 28.5.2017.

Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Oy Yliopistokustannus, HYY Yhtymä

Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytännöt. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Karila, K. 2016. Vaikuttava varhaiskasvatus. Tilannekatsaus toukokuu 2016. Opetushallitus: Raportit ja selvitykset 2016: 6. [http://www.oph.fi/julkaisut/2016/vaikuttava\\_varhaiskasvatus](http://www.oph.fi/julkaisut/2016/vaikuttava_varhaiskasvatus). 20.3.2017

Karila, K., Kosonen, T. & Järvenkallas, S. 2017. Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017-2030. Suuntaviivat varhaiskasvatukseen osallistumisasteen nostamiseen sekä päiväkotien henkilöstön osaamisen, henkilöstörakenteen ja koulutuksen kehittämiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:30. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-487-0>. 4.11.2017.

Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta- opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy

Kataja, E. 2014. Yhteinen osallisuus varhaiskasvatuksen pedagogiikassa. Teoksessa: Heikka, J., Fonsén, E., Elo, J. & Leinonen, J. (toim.). Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Kopio-Niini Oy, 56-79.

Kettukangas, T. & Härkönen, U. 2014. Lasten osallisuus perustoiminnoissa. Teoksessa: Heikka, J., Fonsén, E., Elo, J. & Leinonen, J. (toim.) 2014. Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Kopio-Niini Oy, 96-114.

Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. 2017. Varhaiskasvatus valloittaa. Teoksessa: Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.). Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 9-18.

Koivunen, P-L. 2013. Hyvää päivähoitoa. Työkaluja sujuvampaan arkeen. Juva: Bookwell Oy.

Korppi, M. & Latvala, J. 2010. Osallistava vuorovaikutuksen malli lasten osallisuuden mahdollistajana. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201009302820>. 21.2-2017.

Leinonen, J. 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Heikka, J., Fonsén, E., Elo, J. & Leinonen, J. (toim.). Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Kopio-Niini Oy, 16-40.

Luomala, A. 2008. Muutosjohtamisen ABC. Ajatuksia muutoksen johtamisesta ja ihmisten johtamisesta muutoksessa. Tutkimus- ja koulutuskeskus synergos. Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu 2008.

<http://www.uta.fi/jkk/synergos/tyohyvinvointi/oppaat/muutoskirja.pdf>

Mattila, V. 2009. Pienin askelin- malli kehittämisen työkaluna. Julkaisussa: Ojala, M., Venninen, T., Mäkitalo, A-R. & Vilpas, B. Löytöretkellä omaan työhön. Kehittämistä ja tutkimusta päiväkodin arjessa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja nro 22, 2009, 51-58.

[http://www.socca.fi/files/94/Loytoretkella\\_omaan\\_tyohon\\_kehittamista\\_paivakodin\\_arjessa.pdf](http://www.socca.fi/files/94/Loytoretkella_omaan_tyohon_kehittamista_paivakodin_arjessa.pdf)

Moilanen, P. & Räihä, P. 2010. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin näkökulmiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-kustannus, 46-69.

Mäkitalo, A-R. 2009. Tutkimuksen ja kehittämisen haasteet varhaiskasvatustyössä. Julkaisussa: Ojala, M., Venninen, T., Mäkitalo, A-R. & Vilpas, B. Löytöretkellä omaan työhön. Kehittämistä ja tutkimusta päiväkodin arjessa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja nro 22, 2009, 19-26.

[C:\Users\Johanna\Desktop\Loytoretkella\\_omaan\\_tyohon\\_kehittamista\\_paivakodin\\_arjessa.pdf](C:\Users\Johanna\Desktop\Loytoretkella_omaan_tyohon_kehittamista_paivakodin_arjessa.pdf)

Niiranen, P. & Kinos, J. 2001. Suomalaisen lastentarha- ja päiväkotipedagogiikan jäljillä. Teoksessa: Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. (toim.) Varhaiskasvatuksen teoria suuntauksia. Juva: PS-kustannus, 58- 80.

Ojala, M. 2009. Varhaiskasvatuksen käytännön kehittäminen reflektion avulla. Julkaisussa: Ojala, M., Venninen, T., Mäkitalo, A-R. & Vilpas, B. Löytöretkellä omaan työhön. Kehittämistä ja tutkimusta päiväkodin arjessa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja nro 22, 2009. 27-36.

[http://www.socca.fi/files/94/Loytoretkella\\_omaan\\_tyohon\\_kehittamista\\_paivakodin\\_arjessa.pdf](http://www.socca.fi/files/94/Loytoretkella_omaan_tyohon_kehittamista_paivakodin_arjessa.pdf). 9.2.2017

Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Juvenes Print- Suomen yliopistopaino Oy, Tampere 2016.

Opetus ja kulttuuriministeriö 2015.

[://.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla\\_koulutus/varhaiskasvatus/index.html?lang=fi](://.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/varhaiskasvatus/index.html?lang=fi) 8.4.2017.

Riitakorpi, J., Alila, K. & Kahiluoto, T. 2017. Varhaiskasvatuksen yksityiset palvelut. Valtakunnallinen selvitys 2015. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:3.

Roos, P. 2016. Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Vaasa: Waasa Grafics.

Seppänen- Järvelä, R. 2004. Prosessiarviointi kehittämissuorituksissa. Opas käytäntöihin 4/2004. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

[https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75862/Arviointiraportteja4\\_04.pdf](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75862/Arviointiraportteja4_04.pdf).  
13.11.2017

Shier, H. 2001. Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. Children and Society volume 15 (2001). 107-117. DOI:10.1002/CHL617. [http://ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848\\_shier2001.pdf](http://ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf). 8.4.2017.

Stenvall, J. & Virtanen, P. 2007. Muutosta johtamassa. Helsinki: Edita.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print.

Turja, L. & Vuorisalo, M. 2017. Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa. Teoksessa: Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.). Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 36-55.

Turja, L. 2016. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2016. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Valli, R. 2010. Mitä numerot kertovat? Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin näkökulmiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-kustannus. 222-235.

Valli, R. 2010. Vastaaja asettaa tulkinnalle haasteita. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin näkökulmiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-kustannus, 236-250.

Venninen, T. Leinonen, J., Rautavaara-Hämäläinen, M. & Purola, K. 2011. "Lähes aina haettaessa sanotaan, että ihan ok päivä- mitä se lopulta tarkoittaa?" Lasten ja vanhempien osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Pääkaupunkiseudun osaamiskeskus Socca. Työpapereita 2011:2.

[http://www.socca.fi/files/1618/Lasten\\_vanhempien\\_ja\\_henkilokunnan\\_osallisuus\\_paakaupunkiseudun\\_paivakodeissa\\_2011.pdf](http://www.socca.fi/files/1618/Lasten_vanhempien_ja_henkilokunnan_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2011.pdf). 5.2.2017.

Venninen, T. 2009. Reflektiivinen lähestymistapa päiväkotien kehittämistyössä. Julkaisussa: Ojala, M., Venninen, T., Mäkitalo, A-R. & Vilpas, B. Löytöretkellä omaan työhön. Kehittämistä ja tutkimusta päiväkodin arjessa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja nro 22, 2009, 37-44. [http://www.socca.fi/files/94/Loytoretkella\\_omaan\\_tyohon\\_kehittamista\\_paivakodin\\_arjessa.pdf](http://www.socca.fi/files/94/Loytoretkella_omaan_tyohon_kehittamista_paivakodin_arjessa.pdf). 5.2.2017



Arvoisat vanhemmat

LIITE 1

Aloitan sosiaalialan johtamisen- ja kehittämisen opintoihini liittyvän opinnäytetyön tekemisen päiväkodillamme. Työ tulee olemaan lähestymistavaltaan tutkimuksellista kehittämistoimintaa joka on luonteeltaan käytännönläheistä ja konkreettista. Tutkimuksellisessa kehittämistyössä tavoitteena ei ole objektiivisesti tutkia kehittämisen kohdetta vaan myös vaikuttaa siihen, tavoitella konkreettista muutosta. Aiheena ja alustavana nimenä työllä on "lasten ja vanhempien osallisuus ja osallisuuden ja vaikuttamisen vahvistaminen yksityisessä päiväkodissa".

Uudistuneen varhaiskasvatuslain ensimmäinen osa tuli voimaan elokuussa 2016 ja uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet julkaistiin lokakuussa 2016.

Uudistettuun varhaiskasvatuslakiin lisättiin uusi säännös osallisuudesta ja vaikuttamisesta. Vaikuttamista ja osallisuutta koskeva säännös koskee sekä lasta että lapsen vanhempia ja muita huoltajia. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kirjataan että toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin vahvistaa osallisuutta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Opetushallitus 2016.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää ja lisätä osallisuutta niin lasten kuin vanhempienkin osalta. Kevään aikana on tarkoitus suorittaa alkukartoitus, jolloin vanhempien mielipiteitä, kokemuksia, ideoita ja toiveita kartoitetaan kyselyn muodossa. Samansuuntaista kartoitusta tehdään lasten kanssa esim. piirtämisen, tarinoiden, keskustelujen, ehkä myös varsinaisten haastattelujen keinoin. Lasten kanssa tehtävään kehittämisen ja ideoinnin ympärille kehitetään todennäköisesti jokin teema jonka myötä alamme asiaa yhdessä pohtimaan ja kehittämään. Ennen näitä tulen luonnollisesti kysymään teiltä vanhemmilta kirjalliset luvat tiedonhankintaan ja saamani tiedon käyttämiseen opinnäytetyössäni.

Yksi kehittämisen osa-alue ovat luonnollisesti myös mm. päiväkodin arjen käytännöt joita pohdimme yhdessä Soilin kanssa. Arjen sujuvuus, sisällöt, vuorovaikutus jne. tähtäävät kaikki samaan päämäärään eli entistä suurempaan yhteisöllisyyteen ja käytäntöihin, joissa osallisuus ja vaikuttaminen toteutuvat entistä paremmin luonnollisena ja itsestäänselväinä osana jokaista päivää.

Mikäli teillä on jotain kysyttävää alkavasta projektista vastaan mielelläni kysymyksiinne.

Terveisin,

Johanna

Arvoisat vanhemmat

Sosiaalialan johtamisen- ja kehittämisen koulutusohjelman opinnäytetyöni alkaa lähestyä käytännön tiedonhankinnan vaihetta. Vanhemmille on tulossa kevään aikana kysely mielipiteiden ja kehittämissuhteiden kartoitusta varten ja lasten kanssa alamme päiväkodilla pohtia osallisuutta ja vaikuttamista heidän näkökulmastaan ”meidän päiväkotinä” teeman ympärillä mm. piirtäen, tarinoiden ja haastattelujen merkeissä. Tarkoituksena on saada esiin lasten ajatuksia heidän vaikuttamismahdollisuuksistaan päiväkodin arjessa tällä hetkellä sekä kehittää näitä käytäntöjä kokonaisvaltaisesti kaikkien kannalta yhteistoiminnallisempaan suuntaan. Kerättyä aineistoa käytetään siis opinnäytetyön tekemiseen sekä Päiväkotinä Pikkutähden käytäntöjen kehittämiseen.

Allekirjoittamalla tämän lomakkeen annan Johanna Tuupaiselle luvan käyttää kaikkea saamaansa tietoa sekä materiaalia opinnäytetyönsä tekemiseen. Tämä lupa kattaa myös lapsemme/lastemme kanssa aiheesta työstetyt materiaalit (haastattelut, piirustukset, lasten ottamat valokuvat ympäristöstä, kerronta, tarinat yms.).

Kaikki aineisto käsitellään nimettöminä ja luottamuksellisesti. Opinnäytetyössäni noudatan opinnäytetyölle ja tutkimukselle asetettuja yleisiä eettisiä periaatteita.

Yhteistyöterveisin,

Johanna Tuupainen

Lapsemme nimi/ lastemme nimet:

Päivämäärä ja huoltajien allekirjoitukset

Arvoisat vanhemmat

Oheinen kysely liittyy Karelia ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveystieteiden johtamisen ja kehittämisen koulutusohjelman (yamk) opinnäytetyöhöni, josta saitte aiemmin tiedotteen ja lupahakemuksen tiedonhankintaa ja tietojen käyttämistä varten opinnäytetyössäni. Opinnäytetyötä teen kehittämistyönä päiväkodillämme.

Kyselyn tarkoitus on kartoittaa teidän vanhempien kokemuksia ja ajatuksia osallisuudesta ja vaikuttamisen mahdollisuudesta. Tarkoituksena on myös kerätä ajatuksia ja ideoita käytäntöjen kehittämiseen.

Vastauksillanne on suuri merkitys opinnäytetyölleni. Silti kaikista tärkein merkitys ja syy kyselyn toteuttamiseen on halu kehittää käytännön työtämme ja päiväkotiamme kaikkien näkökulma huomioon ottaen: lasten, työntekijöiden ja teidän vanhempien. Ihmiset kokevat asiat eri lailla ja ajattelevat asioista eri tavoin, tästä syystä toivoisin, että molemmat vanhemmat vastaisivat kyselyyn ja kertoisivat tärkeän ja arvokkaan mielipiteensä, kokemuksensa ja ajatuksensa. Olisi tärkeää saada tätä kautta kaikkien ääni näkyviin.

Mikäli teillä on jotakin kysyttävää kehittämistyöstä tai kyselyyn liittyen, vastailen mielelläni askarruttaviin asioihin.

Kyselyt voi palauttaa nimettöminä päiväkodin eteisessä olevaan suljettuun laatikkoon 27. 6.2017 mennessä.

Terveisin,

Johanna

## ARKIPÄIVÄN KOHTAAMINEN

**1. Millaiseksi koette hoitoon tulemisen?** Saatteko kerrottua aamuisin tarpeelliset, mahdollisesti lapsen päivään vaikuttavat tai muuten tärkeät asiat?

**2. Millaiseksi koette hoidosta haku tilanteen?** Millaisen tiedon lapsen päivästä koette erityisesti tärkeäksi, millaista tietoa päivän sisällöstä saatte /haluaisitte saada?

**3. Onko henkilökunta kiinnostunut perheenne asioista,** saatteko kerrottua perheenne asioista mikäli se on tarpeen?

**4. Otetaanko toiveenne huomioon lapsen kanssa toimittaessa?**

## TAPAHTUMAT

**1. Millaisiksi koette vanhempainillat?** Mitä toivoisitte vanhempainilloilta?  
Haluaisitteko olla vaikuttamassa vanhempainiltojen sisältöihin/millä tavoin?

**2. Millaisiksi koette yhteiset juhlat?** Haluaisitteko olla suunnittelemassa/valmistelemassa yhteisiä juhlia?

## VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAT

**1. Millaiseksi koette vasu keskustelun?** Koetteko tulevanne kuulluksi keskusteluissa?  
Pitäisikö mielestänne vasu keskusteluja olla useammin?

**2. Toimiiko lapselle laadittu vasu mielestänne konkreettisesti päiväkodin arjessa?**

**3. Mitä tietoa teillä on päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmasta?** Millä tavalla haluaisitte olla osallisina päiväkodin vasun laatimisessa?

## TIEDOTUS/ TIEDONKULKU

1. **Mikä on tärkein viestintämuoto teidän ja pk:n välillä?**

2. **Saatteko riittävästi tietoa päiväkodin arkeen liittyvistä toiminnoista** (arki, teemat, käsiteltävät asiat yms.)? Millä tavoin toivoisitte saavanne em. tietoa?

3. **Saatteko tiedon päiväkodin erityisemmistä tiedotettavista asioista** (lomat, retket yms. poikkeuksellisemmat tilanteet)?

Mitä muita terveisiä, toiveita tai ajatuksia teillä olisi päiväkodille?

Kiitos vastauksestanne! Tulokset ja kehittämisideat esitellään syksyn vanhempainillassa, jossa jatkamme myös muuten yhdessä aiheen käsittelyä :)

Arvoisat vanhemmat!

LIITE 4

Aiemman kyselyn tarkoitus oli kartoittaa vanhempien kokemuksia osallisuuden toteutumisesta ja vaikuttamisen mahdollisuuksista sekä kerätä ideoita ja ajatuksia käytäntöjen kehittämiseen. Kyselystä saatujen ideoitten ja ajatusten sekä niistä nousseiden kehittämistarpeiden pohjalta olemme syksyn aikana ottaneet käyttöön uusia toimintatapoja, joiden tarkoitus on parantaa vanhempien tietoisuutta päiväkodin arjesta osallisuuden lisäämiseksi ja parantamiseksi.

Nyt olisikin tarpeen kerätä vanhempien mielipiteitä näistä käytännöistä ja toimintatavoista. Vastauksillanne on edelleen suuri merkitys paitsi kehittämistyön loppuraportin kirjoittamisen kannalta mutta myös toiminnan kehittämiseen ja arviointiin jatkuvassa käytännön työssä. Vaikka kehittämistyö päättyikin opinnäytetyön muodossa, arjessamme se jatkuu edelleen.

Kyselyt voi palauttaa nimettöminä päiväkodin eteisessä olevaan palautuslaatikkoon 22.12.2017 mennessä.

Kiitokset teille vanhemmille osallistumisesta, ajastanne ja arvokkaiden mielipiteidenne jakamisesta!

Terveisin,

Johanna

**1. Millaiseksi olette kokeneet seuraavien käytäntöjen merkityksen tiedon saamiseksi päiväkodin arjesta ja sen tapahtumista?**

**Viikkosuunnitelmat**

- |                              |                           |
|------------------------------|---------------------------|
| a) erittäin merkitykselliset | b) merkitykselliset       |
| c) ei juurikaan merkitystä   | d) ei lainkaan merkitystä |
| e) en osaa sanoa             | f) jokin muu, mikä _____  |

**Sähköpostilla lähetettävät kirjeet vanhemmille joka toinen kuukausi**

- |                              |                           |
|------------------------------|---------------------------|
| a) erittäin merkitykselliset | b) merkitykselliset       |
| c) ei juurikaan merkitystä   | d) ei lainkaan merkitystä |
| e) en osaa sanoa             | f) jokin muu, mikä _____  |

**Päivittäiset kohtaamiset**

- |                              |                           |
|------------------------------|---------------------------|
| a) erittäin merkitykselliset | b) merkitykselliset       |
| c) ei juurikaan merkitystä   | d) ei lainkaan merkitystä |
| e) en osaa sanoa             | f) jokin muu, mikä _____  |

**whatsapp-ryhmä**

- |                              |                           |
|------------------------------|---------------------------|
| a) erittäin merkityksellinen | b) merkityksellinen       |
| c) ei juurikaan merkitystä   | d) ei lainkaan merkitystä |
| e) en osaa sanoa             | f) jokin muu, mikä _____  |

**2. Kuinka kattavasti koette saavanne tietoa päiväkodin arjesta kokonaisuutena tällä hetkellä?**

- |                          |                            |
|--------------------------|----------------------------|
| a) erittäin kattavasti   | b) kattavasti              |
| c) melko kattavasti      | d) en juurikaan saa tietoa |
| e) en saa tietoa arjesta | f) en osaa sanoa           |
| g) jokin muu, mikä _____ |                            |

**3. Millaiseksi koette mahdollisuutenne tuoda esille ajatuksia, ideoita ja toiveita päiväkodin toiminnan sisällön suhteen?**

- |                                  |                              |
|----------------------------------|------------------------------|
| a) erittäin hyvät mahdollisuudet | b) hyvät mahdollisuudet      |
| b) ei juurikaan mahdollisuuksia  | d) ei mitään mahdollisuuksia |
| c) en osaa sanoa                 | f) jokin muu, mikä _____     |

**4. Otetaanko mielestänne vanhempien ajatukset ja ideat huomioon toiminnan sisällöissä?**

- |                                     |                               |
|-------------------------------------|-------------------------------|
| a) otetaan erittäin hyvin huomioon  | b) otetaan hyvin huomioon     |
| b) otetaan huomioon jossakin määrin | e) ei oteta lainkaan huomioon |



c) en osaa sanoa

f) jokin muu, mikä \_\_\_\_\_

**5. Otetaanko mielestänne vanhemman toiveet ja ajatukset huomioon lapsen kanssa toimittaessa?**

a) otetaan erittäin hyvin huomioon

b) otetaan hyvin huomioon

c) otetaan huomioon jossakin määrin

d) ei oteta lainkaan huomioon

e) en osaa sanoa

f) jokin muu, mikä \_\_\_\_\_

**6. Mikäli ette päässeet osallistumaan syksyn vanhempain iltaan, voitte jatkaa kysymyksestä 7. Mikäli pääsitte osallistumaan syksyn vanhempain iltaan, mitä piditte illan sisällöstä...**

Informatiivinen osuus?

a) Liikaa tietoa kerralla

b) sopiva määrä tietoa, koin hyödylliseksi

c) en kokenut tietoa itselleni hyödylliseksi

d) en osaa sanoa

e) jokin muu,

mikä \_\_\_\_\_

Aiheiden käsittely pienissä ryhmissä?

a) Mukavaa vaihtelua, voisi tehdä toistekin

b) Ihan mukava tapa työskennellä, kunhan ei ihan joka kerta

c) en tuntenut oloani mukavaksi, ei enää uudelleen

d) en osaa sanoa

e) jokin muu, mikä?

**7. Millaiseksi vanhempina koette lasten osallisuuden toteutumisen, eli mahdollisuudet päästä vaikuttamaan päiväkodin arkeen ja suunnittelemaan ja tekemään asioita yhdessä aikuisten kanssa tällä hetkellä?**

a) erittäin hyvät mahdollisuudet

b) hyvät mahdollisuudet

c) kohtalaiset mahdollisuudet

d) ei juurikaan mahdollisuuksia

e) ei mitään mahdollisuuksia

f) en osaa sanoa

Terveisiä, ajatuksia ja ideoita päiväkodille?

---

---

---

---

---

Kiitokset vastauksistanne!!!!!!









